

Kartläggning av politiska insatser under **finanskrisen** 2008-2009

Tillväxtanalys fick i 2012 års regleringsbrev i uppdrag att analysera strukturella effekter på näringslivet av finanskrisen. Ett deluppdrag har handlat om att kartlägga och analysera de policyåtgärder som vidtogs i samband med finanskrisen för att hantera dess effekter. Syftet med uppdraget har varit att ge en samlad bild av de politiska beslut och åtgärder som vidtogs under krisen på den nationella nivån, samt att mer översiktligt beskriva den regionala hanteringen av krisen.

Dnr 2012/006
Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser
Studentplan 3, 831 40 Östersund
Telefon 010 447 44 00
Telefax 010 447 44 01
E-post info@tillvaxtanalys.se
www.tillvaxtanalys.se

För ytterligare information kontakta Tomas Hagberg
Telefon 010-447 44 74
E-post tomas.hagberg@tillvaxtanalys.se

Förord

I denna rapport kartläggs de åtgärder som sattes in av staten för att möta finanskrisen 2008-2009. Den är en delrapport inom ramen för regeringsuppdraget *Analys av strukturförändringar och finanskrisen* i Tillväxtanalys regleringsbrev för 2012.

I rapporten beskrivs de åtgärder som sattes in på olika områden. Rapporten delar upp stödet efter olika kategorier, exempelvis stöd till den finansiella sektorn, stöd till näringslivet och stöd till arbetsmarknaden. En svår fråga har här varit att avgöra vad som är åtgärder mot krisen och vad som är åtgärder under krisen. Rapporten beskriver i kronologisk ordning de mest centrala åtgärderna som vidtogs under 2008 och 2009. Den gör också en belysning av regionala variationer i krisåtgärder där olika kommuner och regioner vidtog olika åtgärder.

Beroende på vilken tidsperiod som avses uppgår de totala insatserna till mellan 25 (kortaste tidsperioden) och 70 (längsta tidsperioden) miljarder kronor. Av dessa var stödet till näringslivet avsevärt, 15 miljarder kronor, om den kortare tidsperioden avses. Exempel på åtgärder inom detta område var ökade lånemöjligheter för företag, ROT-avdrag och stöd till fordonsindustrin.

Rapporten har skrivits av Olof Linde, Stefan Wing och Peter Sandén på Sweco Eurofutures.

Rapporten kommer att användas som underlag till vidare delprojekt inom projektet *Analys av strukturförändringar och finanskrisen*. Projektledare för projektet är Tomas Hagberg, utredare på Tillväxtanalys.

Östersund, januari 2013
Jan Cedervärn

Innehåll

Sammanfattning	7
1 Uppdraget.....	9
1.1 Bakgrund och syfte.....	9
1.2 Kartläggningens upplägg och genomförande.....	9
2 Översikt av finanskrisen och centrala åtgärder	11
2.1 Inledning.....	11
2.2 Från en höstbudget inriktad på att möta en lågkonjunktur och rusta för framtiden... ..	12
2.3 ...till aktiv krispolitik hösten och vintern 2008/2009	13
2.4 Fortsatt aktiv arbetsmarknadspolitik och beslut om stöd till kommuner våren 2009.....	17
2.5 Hösten 2009 med allt tydligare tecken på vändning	17
3 Finanskrisen ur ett regionalt perspektiv	19
3.1 Krisen slog olika starkt över landet.....	19
3.2 Regionala åtgärder under krisen	20
4 Fördjupad kartläggning av åtgärder fördelat på politikområden	28
4.1 Utgångspunkter för kartläggningen	28
4.2 Insatser riktat till finansmarknaden	30
4.3 Insatser riktat till näringsliv och företagande	38
4.4 Insatser riktat till arbetsmarknaden.....	45
4.5 Insatser riktat till utbildning	51
4.6 Insatser riktat till kommuner och landsting	54
4.7 Insatser riktat till infrastruktur	55
4.8 Insatser riktat till energi och miljö	57
5 Samlad analys och slutsatser	59
5.1 Finanskrisens delar och dess koppling till åtgärderna.....	59
5.2 Omfattningen av åtgärderna.....	60
5.3 Betydelsen av åtgärderna	63
5.4 Avslutande diskussion och reflektioner	69

Sammanfattning

Tillväxtanalys har i 2012 års regleringsbrev fått i uppdrag att analysera strukturella effekter på näringslivet av finanskrisen. Ett deluppdrag som gavs till Sweco Eurofutures under hösten 2012 har handlat om att kartlägga och analysera de policyåtgärder som vidtogs i samband med finanskrisen för att hantera dess effekter. Syftet med uppdraget har varit att ge en samlad bild av de politiska beslut och åtgärder under krisen på den nationella nivån, samt att mer översiktligt beskriva hantering och effekter regionalt. Kartläggningen har i hög grad baserats på deskriptiv analys, kombinerat med intervjuer främst för den regionala belysningen. I uppdraget har ingått att presentera och diskutera de samlade åtgärdernas syfte, innehåll och betydelse, samt att göra en bedömning av hur stor andel av krisinsatserna som var näringspolitiskt orienterade i förhållande till andra aktuella politikområden under krisen.

Utifrån dessa uppdragsmål framkommer ett antal metodologiska avvägningar som varit viktiga att klargöra inför genomförandet. En har handlat om hur man ska se på uppdragets tidsmässiga avgränsning till 2008 och 2009, och om fokus skulle ligga på när beslut om åtgärd tagits eller när åtgärden avses att gälla. I praktiken finns beslut som både tagits innan krisen men som gällt under krisen, samt de som tagits under krisen och gällt efter. Den huvudsakliga utgångspunkten har här varit att utgå från beslut under åren 2008 och 2009, men där budgetmässiga utgifter för 2010 också tagits med. En annan central fråga som diskuteras rör gränsdragningen mellan olika politikområden, som inte alltid varit helt given, medan den tredje och kanske svåraste avvägningen rör frågan om vad som ska betraktas som åtgärder *mot krisen*, i förhållande till åtgärder som görs *under krisen* men kanske utifrån ett annat grundsyfte. Samtliga dessa frågor diskuteras i inledningen av kapitel 4 och utgör sedan grund för utformningen av den samlade kartläggningen som görs i kapitlet.

Rapporten inleds med en kronologisk belysning av finanskrisens förlopp tillsammans med de mest centrala åtgärderna som vidtogs från den nationella nivån under 2008 och 2009. Denna visar att krisen slog till med överraskande kraft under hösten 2008 och att det under vintern och följande vår 2009 fanns en allmän bild av att krisen skulle kunna bli både utdragen och få långtgående följder för både näringsliv och samhället i stort – men redan under sommaren 2009 märktes tendenser till att botten var nådd och under senhösten började återhämtningen i ekonomin. Under detta förlopp 2008 och 2009 tycker vi oss se kriser på tre olika nivåer. Den första krisen som utlöstes av en längre osäkerhet på de amerikanska penningmarknaderna och som slog till med kraft när dominerande bolåneinstitut och banker försattes i konkurs hösten 2008, vilket skapade direkt effekt på de finansiella marknaderna världen över och så även i Sverige. Den andra krisen handlade mer specifikt om fordonsindustrin med underleverantörer som var den näring i Sverige som drabbades först och mest kraftfullt av krisen med tusentals varslade tidigt under hösten 2008. Detta kan dock inte enbart sägas bero på finanskrisen utan ytterst av en strukturell branschkris där många länder i västvärlden med bilindustri haft en övervolym under lång tid. Den tredje krisen gällde den reala ekonomin, när krisen fick en vidare spridning på landets produktion, sysselsättning och hushållens ekonomi under slutet av 2008 och under stora delar av 2009. Vi kan också konstatera att statens samlade åtgärder följde denna gång, med inledningsvis tydligt fokus på att stabilisera de finansiella marknaderna, för att därefter komma att fokusera mer på generella stimulanspolitiska åtgärder inom arbetsmarknad, utbildning, näringsliv, infrastruktur och senare genom stöd till kommunsektorn, men också

genom tydligt riktade åtgärder bland annat genom ett samlat åtgärds paket riktat mot den krisdrabbade fordonsbranschen.

I belysningen av finanskrisen utifrån det regionala perspektivet i kapitel 3, framgår tydligt att krisen slog olika hårt i landet, där framförallt industritunga kommuner och regioner drabbades hårt medan andra regioner med mer tjänstebaserad eller offentligt inriktad arbetsmarknad ofta kom mer lindrigt undan. Krisen ledde också till en ny form av regional mobilisering i många utsatta län, genom det av regeringen initierade varselsamordningsuppdraget, som ledde till nya samarbetsarenor mellan privata och offentliga aktörer där man tillsammans analyserade den egna situationen med behov av både akuta insatser och mer strukturella åtgärder på längre sikt. Med koppling till situationen för många företag under krisen, sågs regionernas behov av insatser framförallt handla om stärkt kreditförsörjning och kompetensutveckling i företag, samt mer direkta krisinriktade rådgivnings- och stödinsatser. Detta gjorde bland annat att Almis ökade utlåningsanslag från regeringen och Socialfondens möjligheter till kompetensutvecklingsinsatser i företag fick tydligt ökad efterfrågan under krisen och uppskattades som krisåtgärd av många regioner.

I rapportens sista kapitel görs också en sammanställning av omfattningen av de stimulanspolitiska åtgärder som vidtogs under krisen. Denna visar att omfattningen kan variera mellan omkring 25 miljarder och 70 miljarder kronor, beroende på vilken tidsperiod som avses och vilka ytterligare avvägningar som görs. Av sammanställningen framgår också att under krisens mer akuta fas, vilket den lägre siffran avser, var samtidigt insatserna riktat till näringsliv och företagande relativt omfattande på ca 15 miljarder kronor, vilket gör att näringspolitiken sammantaget framstår som ett av de utgiftsmässigt mer prioriterade områdena i krispolitiken under vintern och våren 2008-2009.

Det är dock viktigt att notera att i detta sammanhang ingår inte omfattningen eller kostnaderna för de betydande statliga garanti- och låneåtaganden som riktades till finansmarknaderna under krisen. Dessa hade till syfte att skapa stabilitet och förtroende i det finansiella systemet, vilket bedömningarna också är att de sammantaget gjorde under den akuta - men i backspegeln sett - ändå rätt kortvariga finanskrisen 2008-2009.

1 Uppdraget

1.1 Bakgrund och syfte

Finanskrisen är bara den senaste i en rad djupa kriser som drabbat Sverige under de senaste hundra åren. Dessa kriser har sinsemellan haft olika orsaker, förlopp och konsekvenser, men de har i allmänhet haft långsiktiga effekter på samhällsekonomin.

Tillväxtanalys har i 2012 års regleringsbrev fått i uppdrag att analysera strukturella effekter på näringslivet av finanskrisen. Uppdraget ska slutredovisas senast den 31 december 2013.

Ett deluppdrag handlar om att kartlägga och analysera vilka policyåtgärder som genomfördes i samband med finanskrisen för att hantera dess effekter. Kartläggningen syftar till att underlätta en analys av inriktningen och effekterna av den förda politiken, samt kunna utgöra en viktig utgångspunkt för att i ett senare skede göra en samlad bedömning av krispolitikens effekter. I samband med detta har Tillväxtanalys valt att ge Sweco Eurofutures ett uppdrag att kartlägga politiska insatser såväl nationellt som regionalt som genomfördes med hänvisning till finanskrisen under perioden 2008-2009.

Kartläggningen ska omfatta alla typer av områden och insatser, för att ur dessa kunna identifiera de som främst inriktades mot näringslivet och vars syfte var att mildra finanskrisens effekter på företagen och/eller underlätta omställning och förnyelse.

Syftet är bland annat att ge en bild av åtgärdernas syfte, innehåll och betydelse, samt bedöma hur stor andel av krisinsatserna som var näringspolitiskt orienterade i förhållande till andra aktuella politikområden under krisen.

1.2 Kartläggningens upplägg och genomförande

Kartläggningen handlar om att ge en samlad bild av de politiska åtgärder som vidtogs på den nationella nivån, i syfte att tydliggöra vilken typ av insatser hanteringen av finanskrisen främst har lett fram till, vilken målgrupp de riktats mot, vilken omfattning de haft samt när i tiden under finanskrisen som beslut tagits respektive när insatser avses. Till detta görs också en mer översiktlig kartläggning av hur det regionala arbetet påverkades av krisen och vilka åtgärder och insatser som var mest centrala ur deras perspektiv.

Även om näringsliv och företagande utgör en kärna i uppdraget, har utgångspunkten för genomförandet varit att beskriva åtgärder och insatser utifrån den relevans och betydelse som de haft under krisen. Detta för att kunna sätta åtgärder riktat mot näringslivet i relation till övriga politik- och insatsområden.

Genomförandet vilar i hög grad på deskriptiv analys utifrån de propositioner och beslutsunderlag som legat till grund för åtgärderna. Till detta kommer också material i form utredningar, analyser och utvärderingar som gjorts, av delar av krisen, eller mer samlat kring krisens förlopp och åtgärder. För den regionala belysningen har vi bland annat utgått från det varselsamordningsuppdrag som regeringen initierade under krisen, där Näringsdepartementet har tillhandahållit material från länens rapportering till regeringen från vintern och våren 2008-2009. Med detta material som bakgrund har även intervjuer med utvecklingsansvarig myndighet i respektive län gjorts. Syftet med dessa samtal har varit att få en bild av hur länen dels uppfattade Varselsamordningsuppdraget och insatserna som gjordes utifrån detta, dels hur de uppfattade behoven mer specifikt hos näringslivet under krisen och i vilken mån särskilda åtgärder vidtogs utifrån dessa regionalt. Även för den

regionala kartläggningen tillkommer mer deskriptivt material och analyser inom det tillväxtpolitiska området, från regionerna själva och genom olika satsningar som gjorts inom Socialfonden och Regionfonden under krisen.

Rent metodiskt för genomförandet har vi blivit tvungen att ta ställning till ett antal frågor som får inverkan på kartläggningens utfall. *En fråga* har handlat om hur man ska se på uppdragets tidsmässiga avgränsning till 2008 och 2009, och om fokus ligger på när beslut om åtgärd tagits eller när åtgärden avser att gälla. I praktiken kan här beslut tas innan krisen men gälla under krisen, samt tas under krisen men gälla efter. Den huvudsakliga utgångspunkten har varit att utgå från beslut under åren 2008 och 2009, men där utgifter för 2010 också tagits med. *En annan fråga* som diskuteras i kartläggningen är gränsdragningen mellan olika politikområden, som inte alltid varit helt given. *Den tredje* och kanske svåraste frågan handlar dock om vad som ska betraktas som åtgärder *mot* krisen i förhållande till åtgärder som görs *under* krisen, men utifrån ett annat syfte. Samtliga dessa frågor diskuteras i inledningen av kap 4 och utgör sedan grund för utformningen av den samlade kartläggningen.

Rapportens disposition är uppbyggd enligt följande. Kapitel 2 ger en övergripande bild av finanskrisens förlopp under 2008 och 2009, tillsammans med en beskrivning av de mest centrala åtgärder som vidtogs från den nationella nivån. I kapitel 3 görs en övergripande belysning av finanskrisen ur ett regionalt perspektiv, där fokus ligger på att beskriva och exemplifiera krisarbetet och viktiga åtgärder tillsammans med bedömningar av hur insatserna fungerat under krisen. I kapitel 4 finns den fördjupade kartläggningen som ger en total bild av åtgärder fördelat på politikområden, samt när under krisen beslut och insatser avses. Kartläggningen är en ren beskrivning av vidtagna åtgärder utifrån politikområden. Denna summeras sedan i det avslutande kapitel 5, som också ger en mer samlad analys av finanskrisen och de åtgärder som vidtagits främst nationellt men också regionalt. I det avslutande kapitlet diskuteras också åtgärdernas inriktning, omfattning och tidsmässiga timing, samt i viss mån betydelsen av åtgärderna.

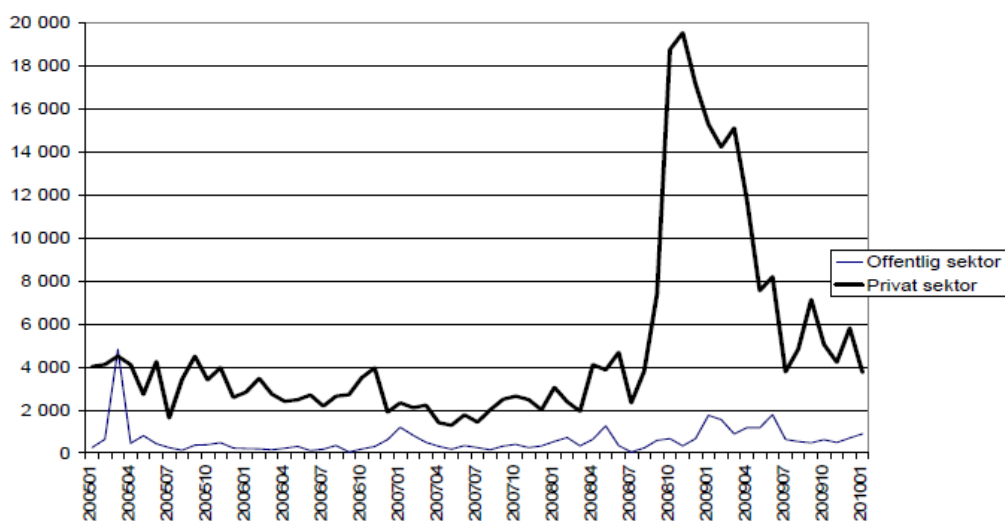
2 Översikt av finanskrisen och centrala åtgärder

2.1 Inledning

Kapitlet syftar till att ge en övergripande beskrivning av finanskrisens förlopp under 2008 och 2009 samt de centrala åtgärder och insatser som vidtogs på nationell nivå.¹ Vi inleder dock med en kort rekapitulering för att ge perspektiv på krisens direkta effekter. Den globala finanskrisen fick en mycket snabb inverkan på sysselsättningen när den drabbade den svenska ekonomin under hösten 2008. På kort tid ökade antalet varsel till rekordhöga nivåer, och totalt varslades närmare 145 000 personer från september 2008 till juni 2009. Allra högst var antalet varslade redan i november 2008 då närmare 20 000 personer varslades om uppsägning, och fram till mars 2009 låg varslen varje månad över 15 000-strecket. I detta läge kan krisens effekter beskrivas som akuta. De höga nivåerna visade sig dock bli relativt kortvariga och redan under försommaren 2009 var antalet varsel tillbaka på mer normala nivåer.²

Ett annat konstaterande i efterhand är att krisens effekter i form av varsel på arbetsmarknaden nästan uteslutande gällde den privata sektorn. Och inom den privata sektorn var det framförallt tillverkningsindustrin med fokus på fordonsindustrin och byggnadsbranschen som drabbades. Figuren ger en tydlig bild av krisens inverkan på svensk arbetsmarknad i termer av varsel med en peak från hösten 2008 fram till försommaren 2009.³

Figur 2.1: Inkomna varsel per månad på offentlig och privat sektor, jan 2005- jan 2010.

Om detta – hur kraftfullt krisen skulle slå eller för den delen hur snabbt den skulle komma att avta - visste dock varken regeringen eller någon annan aktör i inledningen av hösten 2008. Tecken på detta finns bland annat i regeringens syn på utvecklingen såväl i den då nära föreliggande höstbudgeten som i den efterföljande extra krisbudgeten

¹ Texten baseras bland annat på regeringens propositioner under krisen (proposition 2008/09:1, 2008/09:97, 2008/09:100, 2009/10:1), Finanspolitiska rådets rapporter Svensk finanspolitik 2009 resp. 2010, Statskontorets utvärdering av varselsamordningsuppdraget, samt regeringens uppföljning av den nationella strategin (Ds 2009:69).

² De stora varslena de senaste åren - PM Arbetsförmedlingen 2010-03-17

³ Ibid

(januaripropositionen), där man med facit i hand kan konstatera att den första undervärderar nedgången för att bara några månader senare snarare övervärdera långsiktigheten i krisen. Detta kan givetvis påverka hur man i efterhand kommit att värdera både de insatser som gjordes och de som inte gjordes. När det hände var dock gången ungefär den följande under krisen 2008-2009.

2.2 Från en höstbudget inriktad på att möta en lågkonjunktur och rusta för framtiden...

2.2.1 Förspelet till krisen

Innan krisen slår till ordentligt finns åtminstone ett år av oro på den amerikanska penningmarknaden, där USA:s centralbank inleder en serie sänkningar av styrräntan, och tillsammans med andra centralbanker runt om i världen (dock ej den svenska) främjar likviditeten på de finansiella marknaderna. Redan i februari 2008 beslutar USA:s regering om ett finanspolitiskt stödpaket. Osäkerheten tilltar globalt under våren och sommaren, men inför hösten 2008 framstår det ekonomiska läget fortfarande som svårbedömt. Sveriges Riksbank inleder faktiskt den ödesdigra september 2008 med att höja styrräntan med 0,25 procentenheter till 4,75 procent (föga anades då att man bara fem månader senare skulle sänka den till 1 procent). Bara dagar därefter kommer besked från USA att bolåneinstitutet Fannie Mae och Freddie Mac sätts under statlig förvaltning, och veckan därpå, den 15 september, ansöker den amerikanska investmentbanken Lehman Brothers om konkurs.

I detta sammanhang presenterar också den svenska regeringen sin budget för 2009. Därefter kan man säga att krisförloppet går snabbt. Redan två veckor senare, den 7:e oktober, fastställer EU principerna för statliga ingripanden på de finansiella marknaderna och dagen efter påbörjar riksbanken sin sänkning av räntan med 0,5 procentenheter.

2.2.2 Budgeten för 2009 siktar på att möta lågkonjunkturen och rusta för framtiden

Den 22 september 2008 offentliggörs budgetpropositionen för 2009 under namnet 'Fler i arbete – tryggad välfärd'. I pressmeddelandet skriver regeringen att reformer görs på hela 32 miljarder kronor (motsvarar ca 1 % av BNP) för 2009 för att

”mildra effekterna av en sämre konjunktur, varaktigt höja sysselsättningen och förstärka välfärden. Samtidigt som regeringen möter dagens problem rustar dessa satsningar Sverige för framtiden.”

En stor del av reformutrymmet går till sänkt skatt med fokus på låg och medelinkomsttagare (ca 15 miljarder kr avser bland annat tredje steget i jobbskatteavdraget och höjning av siktgränsen för statlig inkomstskatt), samt en förtidssatsning på infrastruktur som uppgår till 7,6 miljarder kronor för 2009 och 2010.

Det kan nog konstateras att budgeten inte har avsett att hantera en finanskris - vilket titeln också avslöjar - men regeringen hinner ändå med att få in texter om den ökade oron på finansmarknaderna och skriver bland annat att

”de mörka moln som hängt över världsekonomin har tätat under sommaren och hösten när oron har ökat på finansmarknaderna i omvärlden. Mot denna bakgrund justerar regeringen, liksom de flesta andra bedömare, ned tillväxtprognosen för Sverige.”

Regeringens syn på just BNP-utvecklingen visar hur oförberedd man var när krisen kom. I budgeten skrivs BNP ner för 2009 men bedömningen är fortfarande att den ökar med 1,3

procent för 2009. I budgeten ett år senare är läget ett annat och bedömningen av BNP blir att den istället minskar med någonstans runt 5,2 procent för 2009 (fallet blev slutligen hela 5,5 procent). Regeringen öppnar också för att ytterligare stimulansåtgärder under hösten kan komma att bli nödvändiga utöver de som finns med i budgeten.

2.3 ...till aktiv krispolitik hösten och vintern 2008/2009

Eftersom krisen blev akut samtidigt med budgetpropositionens tillkännagivande, hamnade fokus snabbt på att ta fram analyser och underlag för kompletterade åtgärdsprogram – nu riktat mot krisen och i första hand med sikte på de finansiella marknaderna, men senare också på ytterligare stabiliserings- och stimulanspolitiska åtgärder.

2.3.1 Fokus på att stärka stabiliteten på de finansiella marknaderna

Ett stabilt finansiellt system har central betydelse för en väl fungerande ekonomi. Om förtroendet rubbas får det återverkningar på såväl hushåll som företag, vilka får svårt att få tillgång till lån och krediter. Risker blir då stora såväl investeringar och konsumtion minskar eller uteblir, vilket i sin tur riskerar att lamslå ekonomin. Regeringens prioriterade insatser för att komma till rätta med den finansiella krisen under hösten 2008 var att snabbt vidta åtgärder för att säkerställa att kreditmarknaderna åter kunde börja fungera. De inriktades på att skapa bättre förutsättningar för företag och hushåll att låna pengar samtidigt som olika typer av kreditgarantier skulle underlätta för svenska företag att upprätthålla sin export.

Det var inte bara regeringen som agerade utan även aktörer som Riksgälden, Finansinspektionen och framförallt Riksbanken hade viktiga funktioner under den akuta krisen. Behovet av likviditetsstöd blev akut och Riksbanken som hittills inte behövt vidta större åtgärder gjorde direkt omfattande insatser och ökade bland annat balansomslutningen från ca 200 till drygt 600 miljarder kronor på några månader, genom att låna ut såväl svenska kronor som amerikanska dollar till de svenska bankerna på längre löptider än normalt. Under hösten kom också Riksbanken att ge akut likviditetsstöd till två enskilda banker, först Kaupthing Bank och kort därefter Carnegie Investment Bank.

Regeringens första tydliga ingripande görs den 6 oktober 2008 då *insättningsgarantin* höjs från 250 000 till 500 000 kronor för bankernas inlåningskonton just för att skydda spararnas pengar och återställa förtroendet för kreditmarknaden. Insättningsgarantin innebär att staten ersätter de pengar som kunder har satt in på konto hos banker och vissa andra institut om banken går i konkurs.

Den 20 oktober presenterar regeringen en *stabilitetsplan* för krishanteringen av det finansiella systemet. Planen omfattar tre delar: Den första delen är ett *statligt garantiprogram* för banker och bostadsinstitut med flera, som möjliggör garantier för en del av bankernas upplåning och som syftar till att förbättra bankernas finansiering och sänka deras upplåningskostnader vid en kris. Den andra delen är en *stabilitetsfond* på 15 miljarder kronor som upprättas för att på lång sikt finansiera olika statliga stödåtgärder till finansiella företag. De finansiella företagen ska betala obligatoriska avgifter till fonden som ska byggas upp under en 15-årsperiod till 2,5 procent av BNP. Den tredje delen utgörs av en *lag om statligt stöd* till kreditinstitut (den så kallade stödlagen), som ger regeringen rätt att ingripa med olika former av stöd till svenska banker och kreditinstitut för att förhindra allvarliga störningar i det finansiella systemet. Stödet kan exempelvis ges i form av garantier eller kapitaltillskott. Stabilitetsplanen med dess tre delar godkänns av riksdagen och träder i kraft månadskiftet oktober-november 2008.

I slutet av oktober ger Riksbanken nödlån till Carnegie Investment Bank och bara en dryg vecka in i november tas Carnegie över av Riksgälden efter att ha förlorat sitt tillstånd att bedriva bankverksamhet.

I februari 2009 kommer den sista stora delen i paketet för att säkra finansmarknaderna i form av ett frivilligt *Kapitaltillskottsprogram* riktat till affärsbanker (med en ram på 50 miljarder kronor). Motivet är att upprätthålla kreditgivningen hos banker, vilken riskerades under krisen med risk för allvarliga konsekvenser för den ekonomiska utvecklingen. Programmet används strax därefter för statens medverkan i Nordeas nyemission där staten planerade att delta med 5 miljarder kronor. Detta visade sig också bli den enda transaktionen inom ramen för det programmet under krisen.

2.3.2 Finansieringsåtgärder riktade till företagssektorn

Under november och december 2008 får också Svensk Exportkredit (SEK) och Almi Företagspartner ett kapitaltillskott på 5 respektive 2 miljarder kronor. Dessutom får SEK en låneram på 100 miljarder kronor samt en garantiram på högst 450 miljarder kronor. Till detta höjs också ramen för Exportkreditnämndens exportkreditgarantier från 200 till 350 miljarder kronor. Åtgärderna motiveras av regeringen utifrån vikten att möta större företags brister på långfristig exportfinansiering, och generellt för att stärka mindre företags möjligheter till krediter. Almis målgrupp utökas senare till att gälla även medelstora företag upp till 250 anställda, samtidigt som lånemöjligheterna utökas. Regeringen underlättar senare företagets finansieringssituation ytterligare genom att ge företagssektorn uppskov med inbetalningen av vissa skatter och avgifter under hela 2009.

2.3.3 Stimulanspolitiskt paket presenteras i december

Det skulle dröja till 5 december 2008 innan regeringen presenterade ett första samlat finanspolitiskt stimulanspaket mot krisen, som sedan formellt ingick i januaripropositionen 2009 'Åtgärder för jobb och Omställning', vilken kan betraktas som en extra budget på grund av krisen. Regeringen framhåller här att krisen slog till med kraft under senare delen av september 2008, vilket tvingat regeringar världen över att vidta åtgärder för att återställa förtroendet för de finansiella marknaderna, men att krisen nu också spridits sig till den reala ekonomin, med tydliga effekter på sysselsättning och tillväxt som följd. Regeringen skriver att

"trots de åtgärder som vidtagits eller aviserats för att mildra krisen bedöms den ekonomiska utvecklingen bli avsevärt mycket svagare de närmaste åren än vad som förutsågs för bara ett halvår sedan."

Regeringen betonar att krisen väntas bli både lång och utdragen.

Stimulanspaketet omfattar 22,9 miljarder kronor och har tydligt fokus på jobbskapande åtgärder samt åtgärder för omställning. Paketet avser dock perioden 2009 till 2011, vilket gör att de direkta åtgärderna för 2009 stannar vid ca 8,4 miljarder kr. Av dessa avses 3,5 miljarder gå till Arbetsförmedlingen främst för stärkt jobbcoachning och praktikplatser, 3,6 miljarder till ett ROT-avdrag till hushållen, samt 0,9 miljarder till halverad arbetsgivaravgift i nystartsjobben. Satsningen på ROT motiveras bland annat utifrån det svåra sysselsättningsläget inom byggsektorn. Ytterligare resurser läggs på utbildning samt infrastruktur. Satsningen på infrastruktur avsåg framförallt underhållsarbete, medan förstärkningar på utbildningsområdet gällde yrkeshögskolan och yrkesinriktad vuxenutbildning.

Det kan således noteras att av krispaketet på 22,9 miljarder kronor avser 8,4 miljarder 2009, varav drygt hälften utgörs av strukturella åtgärder i form av permanentning av såväl ROT som nedsättningen i nystartsjobb. Regeringen betonar att deras motiv för att hantera och möta krisen är att insatserna ska vara strukturellt riktiga, medan tillfälliga åtgärder ska vara effektiva - och just tillfälliga. Mot bakgrund av krisen framstår den tillfälliga omläggningen av fokus i arbetsmarknadspolitiken som den tydligaste markeringen. Tidigare var regeringens arbetsmarknadspolitik inriktad på insatser för personer som står långt från arbetsmarknaden, men i och med januaripropositionen riktas nu mer resurser till personer med korta arbetslöshetstider, främst genom coachningsinsatser och praktik för att i ett tidigt skede kunna ge individanpassad stöd till dem som blivit arbetslösa. Satsningarna på de långtidsarbetslösa handlar bland annat om en fördubblad kompensation till arbetsgivare som anställer genom nystartsjobb.

2.3.4 Krispaket till fordonsindustrin

Den svenska fordonsindustrin och dess underleverantörer var den näringssektor som drabbades först och hårdast av krisen. Problemen har i grunden mer strukturella orsaker bland annat i form av en tydlig överkapacitet på världsmarknaden, men med den akuta finanskrisen blev inbromsningen extra kraftfull med tusentals varslade under en kort period hösten 2008. Som en stor och viktig basindustri för landet slog den också hårt mot flera regioner, framförallt i Västsverige.

Bara dagar efter stimulanspaketet i december 2008 presenteras således ytterligare ett krispaket men denna gång riktat till fordonsindustrin. Paketet omfattar totalt 28 miljarder kronor och inriktas på att möjliggöra en stärkt svensk fordonssektor, särskilt inom områdena klimat och säkerhet. Paketet innehåller tre huvudsakliga delar. *Den första delen* är ett kapitaltillskott om 3 miljarder kronor som går till att bilda ett nytt aktiebolag med syfte att bedriva forsknings- och utvecklingsverksamhet. *Den andra delen* är statliga garantier för lån upp till 20 miljarder kronor från EIB (europeiska investeringsbanken) för omställning till grön teknologi. Lånen kräver fullgoda säkerheter och löper på normala marknadsvillkor. *Den tredje delen utgörs* av statliga undsättningslån (upp till 5 miljarder kronor) till företag inom fordonssektorn som befinner sig i ekonomiska svårigheter. Löptiden ligger på sex månader och även här krävs fullgoda säkerheter för lånen.

2.3.5 Varselsamordningsuppdrag till länen

Under perioden oktober 2008 till februari 2009 utser regeringen särskilda varselsamordnare i länen. Initiativet inleddes med utnämningar i regioner som drabbats hårt av varsel inom fordonsindustrin och dess underleverantörer, men allteftersom krisen spred sig fick utnämningarna en mer generell profil och motiverades av den allmänt osäkra situationen. Uppdraget medförde inga särskilda medel, utan handlade om att länen skulle samordna viktiga aktörer för att dels analysera den akuta varsel- och krissituationen, dels kunna bidra med förslag till åtgärder som antingen kunde utföras med utgångspunkt i den regionala tillväxtpolitiken eller genom förslag till regeringen. För regeringen blev varselluppdraget framförallt en viktig kanal till den regionala nivån och i samordnarnas uppgift ingick därför också att redovisa såväl arbete som behov av åtgärder till regeringen. Rapporterna lämnades redan i början av december 2008, respektive början av februari 2009, vilket innebar att alla län inte fanns med vid dessa tillfällen. Enligt Näringsdepartementets sammanställning mottogs närmare 250 förslag genom dessa rapporter, varav en stor andel ska ha bidragit i arbetet med regeringens förslag till den ekonomiska vårpropositionen 2009 samt budgetpropositionen för 2010.

I intervjuer som gjorts med regionalt utvecklingsansvariga myndigheter inom ramen för kartläggningen framgår att återrapporteringen var ett sätt för länen att ge förslag och påvisa behov av ytterligare åtgärder, samtidigt som det var viktigt att visa att de själva också agerade. Sammanställningarna blev därför ofta rätt breda beskrivningar av såväl akuta som långsiktiga behov, tillsammans med insatser som var under planering i länen. Sett i backspegeln konstaterar flera län att vissa av de diskuterade eller planerade egna åtgärderna som lyftes fram i den mer akuta situationen inte kom att genomföras i slutändan. Många upplevde att den kritiska varselsituationen tillsammans med finansieringsproblemen för företagen ändrades redan till sommaren 2009. Arbetet med varselsamordningsuppdraget fick därmed en annan karaktär med mer fokus på strategiska och strukturella insatser kopplat till arbetsmarknad och kompetensförsörjning.

På den nationella nivån fick myndigheterna Tillväxtverket och Tillväxtanalys i november 2009 också i uppdrag av regeringen att stödja de regionala varselsamordningarna i deras arbete, främst genom att bidra till erfarenhetsutbyte och lärande mellan länen. Tre dialogmöten hölls innan uppdraget formellt avslutades i augusti 2010, varav det sista i juni främst ägnades åt kompetensförsörjningsfrågor, mot bakgrund av regeringens nya uppdrag till län och regioner att etablera och utveckla regionala kompetensplattformar. Varselsamordningsuppdraget behandlas ytterligare i kapitel 3 utifrån krisen ur ett regionalt perspektiv.

2.3.6 Insatser för att främja användandet av strukturfonder under krisen

På den regionala nivån utgör EU:s strukturfonder tillsammans med tillväxtpolitiska medel en viktig bas för att genomföra regionala utvecklingsinsatser. Regeringen med myndigheter såg här över förutsättningar för förenkling av strukturfonderna för att underlätta utnyttjandet av EU-medel under krisen. Det gällde framförallt inom Socialfonden och dess programområde 1 med inriktning på kompetensutveckling. Inom detta område sågs stora möjligheter att genomföra fler insatser med direkt koppling till den akuta varselproblematiken i många län. Signalerna bidrog också till att efterfrågan på kompetensutvecklingsinsatser ökade markant under senhösten och vintern 2008, där vissa regioner också genomförde särskilda varselutlysningar. Redan i december 2008 begärde ESF-rådet att deras bemyndiganderam skulle utökas för att göra det möjligt att också använda kommande års medel för att tidigarelägga insatser i programmet. Denna begäran avslogs, vilket ledde till att Socialfondens medel tog slut redan under första halvåret 2009 – mitt i krisen - och nya beslut om stöd kunde därmed inte fattas förrän i januari 2010.⁴ Andra problem som uppkom var att de som blev arbetslösa under pågående utbildningsaktivitet enligt reglerna inte fick fortsätta eftersom insatsen riktas till sysselsatta, men här hade ESF-rådet möjlighet att ändra regler inom ramen för programmet.

Sammantaget har ESF-rådet kunnat bidra med utlysningar under krisen som inte var planerade i programmet, och i ESF årsrapport för 2009 beräknas att projekt som en direkt följd av krisen uppgår till cirka 400 miljoner kr. Med ytterligare projektansökningar (med motsvarande målsättning som rymts inom ramen för ordinarie utlysningar) bedömer dock ESF-rådet att Socialfondens bidrag till insatser som en direkt följd av krisen blev betydligt högre än 400 miljoner kr. Den regionala fonden har inte haft motsvarande fokus på sig under krisen. Det finns inte heller motsvarande koppling till specifika åtgärder, med vissa

⁴ Svenska ESF-rådets pressmeddelande 15 april 2009: *Stort intresse för kompetensutvecklingspengar från Socialfonden.*

undantag som exempelvis satsningarna på Företagsakuter, vilka beskrivs mer i den regionala belysningen i kapitel 3.

2.4 Fortsatt aktiv arbetsmarknadspolitik och beslut om stöd till kommuner våren 2009

Under våren 2009 är de stora åtgärdsprogrammen riktade mot finansmarknaderna på plats och endast mindre korrigeringar eller förlängningar sker fortsättningsvis. I regeringens vårproposition *'En ansvarsfull politik för att värna välfärden'* framhåller regeringen att landet befinner sig i ett läge med den svagaste tillväxten sedan andra världskriget och att arbetslösheten ökar dramatiskt. De sämre konjunkturutsikterna gör att regeringen skriver ner tillväxtprognoserna för svensk ekonomi samtidigt som bedömningen av arbetslösheten justeras upp kraftigt. Utsikterna för svensk ekonomi är mörka de närmaste åren och enligt regeringens prognos kommer arbetslösheten att stiga till lika höga nivåer som under 1990-talets lågkonjunktur.

Mot bakgrund av den ekonomiska krisen vidtar därför regeringen ytterligare åtgärder inom framförallt två områden: ökade bidrag till kommuner och landsting samt fortsatt förstärkning av arbetsmarknadspolitiken. Regeringen betonar att den kommunala verksamheten är central för välfärden och sysselsättningen, och föreslår därför ett *tillfälligt konjunkturstöd på 7 miljarder kronor för kommuner och landsting för 2010*, (som utbetalas i december 2009). Här meddelas också att det blir en permanent höjning med 5 miljarder kronor från och med 2011. Den andra delen är en fortsättning på den ingångna linjen från januari-propositionen med en aktiv arbetsmarknadspolitik i lågkonjunktur med fokus på nya arbetslösa. *Stödet till korttidsarbetslösa förstärks* genom ytterligare resurser för att stödja dem i deras jobbsökande, fler praktikplatser samt fler utbildningsplatser tillkommer. Även *stödet till långtidsarbetslösa förstärks* bland annat genom fler platser i jobb- och utvecklingsgarantin respektive jobbgarantin för ungdomar. Utökningen av den aktiva arbetsmarknadspolitiken i vårbudgeten uppgår sammantaget till ca 2,7 miljarder kr.

I juni lämnar även regeringen in en ansökan till europeiska globaliseringsfonden (EGF) om ekonomiskt stöd till aktiva arbetsmarknadsåtgärder för uppsagda från Volvo Cars AB och dess underleverantörer. Under oktober 2009 tas beslut om åtgärden som Arbetsförmedlingen och Skolverket får i uppdrag att genomföra, med administrativt stöd av ESF-rådet. Medel från fonden finansierar 65 procent av kostnaderna för främst yrkesinriktad vuxenutbildning för ca 90 miljoner kr medan regeringen står för kostnader för övriga insatser.

2.5 Hösten 2009 med allt tydligare tecken på vändning

Från halvårsskiftet 2009 och framåt kommer allt fler signaler om att botten har nåtts. Varslen är redan under sommaren tillbaka på mer normala nivåer och Konjunkturinstitutet ser ljusningar under andra halvan av 2009. Efter ett kraftigt BNP-fall bedöms BNP sluta falla under andra halvåret och i takt med att den internationella konjunkturen förbättras börjar även den svenska ekonomin åter att växa. Finansinspektionens månatliga rapport för september 2009 över effekterna av de statliga stabiliseringsåtgärderna visar också att både bankernas och företagens möjligheter till finansiering nu är goda.

I budgetpropositionen för 2010 som presenteras 20 september 2009 ser regeringen också tecken på att världsekonomin håller på att stabiliseras, samtidigt som det framhålls att det fortsatt finns risk för sämre utveckling än väntat. Det konstateras att BNP kommer att falla

med 5,2 procent under 2009, vilket är den svagaste tillväxten sedan andra världskriget, samtidigt som arbetslösheten fortsätter att stiga fram till 2011.

Den akuta fasen av finanskrisen är dock över och åtgärderna i budgeten inriktas främst på att dämpa fallet i sysselsättningen för att hindra att arbetslösheten biter sig fast, att värna välfärdens kärna samt stimulera till fler och växande företag. Totalt satsar regeringen 32 miljarder kronor på nya åtgärder för 2010. Två reformmässigt tunga delar utgörs dels av ytterligare ökade anslag till kommuner och landsting på 10 miljarder för 2010 (som tillsammans med stödet som aviserades under våren 2009 ger en resursförstärkning på 17 miljarder kronor 2010), dels ett fjärde jobbskatteavdrag på ca 10 miljarder. Finanspolitiska rådet anser också i sin årsrapport 2010 att merparten av regeringens satsningar i budgetpropositionen innebär permanenta budgetförsvagningar, med exempel som jobbskatteavdrag (10 mdr), ett höjt grundavdrag för personer över 65 år (3,5 mdr) och ökade resurser till rättsväsendet (2,6 mdr).

Regeringen fortsätter sin under krisen inledda satsning med att förbättra möjligheterna till yrkesinriktad vuxenutbildning som ska minska risken för arbetslöshet under lågkonjunkturen. Med förslagen i budgetpropositionen för 2010 och tidigare satsningar ger det en total förstärkning på yrkesutbildningsområdet (vid sidan av högskolan) med drygt 54 000 årsplatser under tre år, varav drygt 7 000 avser 2009, medan de stora ökningarna gäller för 2010 och 2011.

3 Finanskrisen ur ett regionalt perspektiv⁵

3.1 Krisen slog olika starkt över landet

Av länens rapportering om krisläget bland annat genom varselsamordningsuppdraget framgår att finanskrisen upplevdes olika över landet. Det faktum att uppdragen till länen lämnades under en utdragen period från oktober 2008 till februari 2009 (då de två sista länen Uppsala och Halland kom med) ger också signaler om detta. När krisen slog till i oktober 2008 var det fordonsindustrin med underleverantörer som drabbades först och hårdast, vilket medförde att arbetsmarknader med hög koncentration inom sektorn, som Västsverige och Blekinge men även andra delar som exempelvis Sörmland och Värmland, drabbades extra hårt. I ett nästa steg slog krisen bredare mot regioner med hög andel exportberoende industri och slutligen mer generellt i landet genom att byggsektorn också påverkades. Detta skapade sammantaget stora påfrestningar på många regionala arbetsmarknader med varsel och arbetslöshet, vilket föranledde behov av regionalt riktade insatser.

Figuren nedan ger en fingervisning om krisens åverkan ur ett regionalt perspektiv i termer av ökad arbetslöshet mellan andra kvartalet 2008 innan varslen började öka, och andra kvartalet 2009 när varslen fortfarande låg på en hög nivå. Regionindelningen baseras på NUTS 2, vilken är samma indelning som strukturfondsprogrammen.

Tabell 3.1: Utveckling arbetslösa mellan 2:a kvartalet 2008 och 2:a kvartalet 2009

NUTS 2	Antal 2 kv 2008	Antal 2 kv 2009	Förändring 2 kv 2008 - 2 kv 2009 (%)	% av bef 20-64, 2 kv 2008	% av bef 20-64, 2 kv 2009
Stockholm	33 024	50 096	51,7	2,8	4,1
Östra Mellansverige	36 926	58 153	57,5	4,1	6,5
Småland med öarna	12 871	26 837	108,5	2,8	5,9
Sydsverige	30 445	49 964	64,1	3,8	6,2
Västsverige	36 138	65 250	80,6	3,3	6,0
Norra Mellansverige	19 801	33 850	71,0	4,2	7,2
Mellersta Norrland	10 270	15 795	53,8	4,9	7,5
Övre Norrland	13 203	21 316	61,4	4,5	7,2
Riket	192 678	321 261	66,7	3,6	5,9

Källa: Arbetsförmedlingen. (arbetslösa inkl. personer i konjunkturberoende program)

⁵ Den regionala belysningen baseras på flera källor, bland annat varselsamordningsuppdraget genom länens egna rapporteringar till regeringen, samt Statskontorets utvärdering av uppdraget. Information om det regionala utvecklingsarbetet och strukturfonderna kommer bl. a från utvärderingar och material från regionala myndigheter, ESF-rådet och Tillväxtverket, samt regeringens uppföljning av den nationella strategin. Till detta har även intervjuer gjorts med ansvarig myndighet för regionalt tillväxtarbete i respektive län för att få deras bild av krisen och hur det förändrade fokus på insatser under 2008 och 2009.

Västsverige var den region som drabbades hårdast under denna period mätt i antal arbetslösa, medan Småland ökade mest procentuellt sett. Vi ser samtidigt att en hög ökning av arbetslösheten kan noteras i samtliga regioner, vilket kopplar till krisens mer generella spridning inom tillverkningsindustrin och byggbranschen. Under perioden finns flera lokala arbetsmarknader (FA-regioner) med tydlig industrikaraktär som Göteborg, Jönköping, Trollhättan, Skövde, Kristianstad, Eskilstuna och Borås där arbetslösheten ökat med mer än 75 procent under perioden.⁶

Sammantaget kan sägas att ökningen av arbetslösheten under krisen gav ett delvis nytt regionalt mönster på arbetsmarknaden, jämfört med tidigare kriser. Den här gången slog inte krisen hårdast i norrland och inlandet, utan mot industritunga regioner och kommuner som är mer spridda i landets mellersta och södra delar. Detta har sammantaget gett en viss utjämnande effekt av arbetslösheten i landet som också framgår av tabellen.

3.2 Regionala åtgärder under krisen

De nationella insatserna för att stabilisera finansmarknaderna syns inte direkt i det regionala arbetet, medan regeringens stimulanspolitiska reformer under krisen, främst i form av ökade satsningar inom arbetsmarknadspolitiken och utbildningspolitiken får direkt påverkan regionalt. Av satsningarna för att främja näringslivet under krisen framhålls framförallt det ökade anslaget till Almi på 2 miljarder kr för att främja små- och medelstora företags kreditsituation i länen.

De nationella satsningarna märks regionalt främst genom ökad aktivitet och åtgärder på arbetsförmedlingar och hos utbildningsaktörer. Det regionala tillväxt- och näringslivsarbete drivs annars i hög grad genom inarbetade strukturer med utgångspunkt i regionernas utvecklingsprogram (RUP), där egna anslag ofta växlas upp med EU-medel främst från Socialfonden och Regionalfonden. En insats som därför, åtminstone inledningsvis, fick en mycket tydlig plats i många regioner, var det av regeringen initierade Varselsamordningsuppdraget, med fokus på akut krishantering.

3.2.1 Varselsamordningsuppdraget

Såväl Statskontorets utvärdering⁷ av varselsamordningsuppdraget som våra intervjuer på den regionala nivån, bekräftar att det inledningsvis på flera håll fanns ett stort värde för drabbade regioner att sammankalla aktörer och samordna analysen av läget. I detta låg också att klargöra vad olika aktörer gjorde eller borde göra, samt att tillsammans konkretisera ytterligare behov av insatser från eget håll eller med riktning mot regeringen. Att samordningsuppdraget initierades från regeringen skapade också ökad legitimitet för det regionala arbetet och gjorde det enklare att samla offentliga och privata aktörer för möten och överläggningar, ofta med relativt kort varsel.

Från regionerna fanns också inledningsvis en förhoppning hos många att uppdraget även skulle föra med sig resurser för insatser, vilket inte blev fallet. I samband med länens första återrapportering till regeringen i början av december påtalade många behov av förstärkta arbetsmarknadsåtgärder och utbildningsinsatser tillsammans med kapitalförstärkning också för de mindre företagen. När regeringen bara en vecka senare lanserade sitt

⁶ Näringsdepartementet. (2010). *Strategisk uppföljning av En nationell strategi för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning 2007-2013 (Ds 2009:69)*

⁷ Statskontoret. (2011). *Samordning av varselsinsatser under finanskrisen åren 2008 och 2009, Statskontoret 2011:11*

krispaket som innehöll flera av de angivna områdena uppfattades det av många som att regionerna haft möjlighet att påverka den nationella politiken.

Varselsamordningen blev en viktig arena i flera län där också delvis nya aktörer tog plats beroende på hur krisen slog mot olika delar i samhället och utifrån den nationella politikens fördelning av resurser. Arbetsmarknads-, kompetens- och utbildningsfrågor var de områden som fick tydligast fokus på den regionala och lokala nivån under krisen, och med stärkta resurser till arbetsförmedlingar och nya utbildningsplatser kom också utbildningssystemets aktörer i form av vuxenutbildningar, yrkeshögskolor och högskolor att få en tydlig roll i samordningsuppdraget. Detta gällde också i högsta grad ESF-rådet som förvaltningsmyndighet för Socialfonden, som i många län fick en betydligt mer central position på den regionala utvecklingsarenan i och med krisen. När produktionen gick på lågvarv i företagen sågs kompetensutveckling som ett bra sätt att övervintra krisen, och här kom Socialfonden att uppfattas som en mer anpassad stödresurs än Regionalfonden. Flera varsel- och kompetensutvecklingsprojekt inom Socialfonden initierades genom samordningsuppdragen. På liknande sätt stärktes också Almis roll genom ökade utlåningsresurser och generösare villkor, vilket medförde en stärkt roll som samlad stödfunktion för företagen genom utökade rådgivningsfunktioner och nära samarbete med lokala banker och kreditgivare.

Det finns också regionala prov på hur varselsamordningsuppdraget lett fram till större strategiska programsatsningar, där Västra Götaland (som också var tidigt ute att mobilisera aktörer inom samordningsuppdraget) kanske utgör det tydligaste exemplet. I intervjun med Västra Götalandsregionen beskrivs hur krisen slog till med kraft mot fordonsindustrin med stora varsel i Volvo i en region där det andra fordonsföretaget, Saab, redan var hårt drabbat med risk för nedläggning. Utifrån detta faktum, och genom omfattande dialoger med regionens aktörer inom ramen för regeringens varselsamordningsuppdrag, växte bilden fram att regionen själv måste ta tag i de utmaningar som deras fordonsindustri stod inför och inte invänta hjälp från annat håll. I rutan ges en kort beskrivning av programmet.

InMotion – en strategisk programsatsning i Västra Götaland för fordonsindustrin

Under 2009 initierade Västra Götalandsregionen (VGR) programmet InMotion – kraftsamling för miljö, energi och hållbara transportlösningar.

Programmet avsåg att stärka konkurrenskraften inom fordons- och transportindustrin i Västra Götaland, som drabbats hårt av den ekonomiska krisen under 2008-2009. Programmet breddades successivt till att även fokusera på utveckling och företagande inom energi- och miljöteknik. Med politisk uppbackning skapades programsatsningen - ”InMotion” - där regionen gick in med 150 miljoner kr, i syfte att dessa medel skulle kunna växlas upp i olika projektsatsningar med stöd av EU-medel mm. Programmet lanserades i juni 2009.

En uppföljning visar att i december 2010 hade beslut fattats om hela budgeten om 150 mkr. Ett drygt femtiotal projekt av olika storlek och karaktär ingick i projektportföljen. Närmare 70 procent av de beslutade medlen avsåg utvecklingsprojekt, en knapp femtedel medel till samverkansplattformarna Innovatum och Lindholmen, en tiondel företagsfinansiering) och resterande två procent förstudier. Programmet medfinansierades med nästan 450 miljoner vilket gav en nästan tredubblad effekt på den ursprungliga satsningen.

(Utvärderingsrapporter 2011:05 Utvärdering av InMotion Kraftsamling för miljö, energi och hållbara transportlösningar)

Satsningen är ett bra exempel på att också mer omfattande regionala tag togs med utgångspunkt i krisen. Samtidigt noteras att programmet hade en tydlig utgångspunkt i områden som var långsiktigt strategiska för regionen och inte främst avsåg akuta insatser för näringslivet för att klara krisen.

Varselsamordningsuppdraget beskrivs sammantaget som ett tidsmässigt utdraget arbete, som framförallt var intensivt under en kort period senhösten och vintern 2008/2009 med fokus på akuta åtgärder, för att senare ändra karaktär till mer långsiktiga diskussioner om strukturella behov av insatser. I detta skede fördes också arbetet över allt mer i de reguljära systemen för utvecklingsfrågor i länen. De långsiktiga kompetensförsörjningsfrågorna fick mer utrymme i det fortsatta arbetet och samordnarna fick också senare ett regeringsuppdrag att kartlägga det framtida kompetensbehovet, vilket blev grunden för arbetet med regionala plattformar.

3.2.2 Regionalt utvecklingsarbete – med stort hopp till Socialfonden

Många intervjuade har konstaterat att Socialfonden under den akuta krisen fick en mer central plats på den regionala utvecklingsarenan än Regionfonden. Samma slutsatser dras i en utvärderingsrapport av strukturfonderna våren 2009⁸, där förklaringen till Socialfondens starka ökning i viss grad ansågs bero på en övertro på Socialfondens möjligheter att stödja företagen i krisen. Grundtanken att satsa på kompetensutveckling av personalen när resursutnyttjandet var lågt var dock riktig. Den minskade efterfrågan och bristen på krediter medförde att företagens finansiella situation försvagades, och planerade investeringar och utvecklingsinsatser fick läggas på is. Detta ses också som en förklaring till att Regionalfonden haft svårare att attrahera till medverkan i nya strategiska satsningar under krisen. En ytterligare förklaring som delas av många intervjuade på den regionala nivån är att insatser inom strukturfonderna ska vara just strukturpåverkande, vilket medför att det oftast är ett långsiktigt och kontinuerligt utvecklingsarbete som ligger till grund för nya insatser. Detta gör att framförallt Regionalfonden till sin struktur har svårt att – och enligt många inte heller ska – vara ett verktyg för akuta insatser. En intervjuad regiondirektör konstaterar att

”även om processen är snabb är det inte ovanligt att det tar upp till ett år från idé tills ett företag kan ta del av en konkret insats - och då är det nödvändigt att den är strukturellt riktig och inte utformad för en situation och ett behov som är överspelat när det gäller”.

Eftersom företagens behov framförallt handlat om kompetensutveckling, finansiering eller akut krishantering, är det också främst inom dessa områden som man regionalt försökt göra konkreta insatser med stöd av strukturfonderna under krisen.

Socialfonden sågs som en väg att övervintra krisen för drabbade företag

I utvärderingen av strukturfonderna (delrapport 2) konstateras att även regeringsföreträdare under hösten 2008 och vintern 2009 hänvisade specifikt till Socialfonden som ett sätt att bemöta situationer när olika varsel lagts. Detta skapade förväntningar och ett högt tryck på Socialfonden som för att möta efterfrågan bland annat skapade särskilda varselutlysningar. Syftet var inte bara att öronmärka pengar utan också att snabba på handläggningstiden.

Ett direkt problem uppstod då den nya målgruppen inte var helt anpassad till programstrukturen som innebar att anställda som blivit arbetslösa under projektets gång inte fick

⁸ Genomförandevärdering av strukturfonderna. Delrapport 2, maj 2009, Sweco Eurofutures.

fortsätta sin utbildning. Dessa regler ändrades dock under våren 2009. Ett större bekymmer var att ESF-rådet för att klara den ökade efterfrågan fattat beslut i förhoppning om att regeringen skulle utöka bemyndiganderamen⁹. När det blev avslag innebar detta att Socialfondens medel för hela 2009 i princip tog slut redan under våren. Detta blev ett starkt bakslag, dels för många regioner som under våren lagt ner kraft på nya kompetensutvecklingsinsatser som det i slutändan inte fanns medel för, dels utifrån den bild som målats upp runt Socialfonden som ett viktigt regionalt anpassat stöd för företag och individer under krisen.

Trots detta bidrog ändå ESF-rådets tidiga fokusering på varselinsatser till att många projekt kunde komma igång under våren 2009. I ESF-rådets årsrapport för 2009 beräknas utlysningar som en direkt följd av krisen till cirka 400 miljoner kr under år 2009. Till detta kommer projekt med liknande målsättningar men som rymts inom ramen för ordinarie utlysningar, vilket leder till att krisinriktade åtgärder genom socialfonden anses ha varit betydligt mer omfattande än så. I en rapport om lärdomar från varseluppdragen¹⁰ görs en genomgång av dessa satsningar som summeras till 69 genomförandeprojekt med en total budget på 500 miljoner kronor. Tabellen nedan visar medlens regionala fördelning.

Tabell 3.2 Antal och omfattning av kompetensprojekt i Socialfonden med hänsyn till krisen

Övre Norrland	8	15,6 miljoner
Mellersta Norrland	8	25 miljoner
Norra Mellansverige	11	46 miljoner
Östra Mellansverige	26	114 miljoner
Stockholm	2	120 miljoner
Västsverige	10	140 miljoner
Småland och öarna	1	7,4 miljoner
Sydsverige	3	32,5 miljoner
SUMMA	69	500,5 miljoner

Källa: A&Os rapportserie nr 1: 2010. Socialfonden.

Fördelningen av medel enligt tabellen ger dock inte någon direkt avspeglning av var krisen slog hårdast. Noterbart är dock att övre Norrland satsat minst medan Östra Mellansverige och Västsverige har satsat mest med 114 miljoner respektive 140 miljoner. Vad gäller Stockholm ska det noteras att summan främst avser ett stort projekt på drygt 111 miljoner kr, med fokus på tung fordonsindustri (SOL). Projektet inkluderar dessutom insatser i tre regioner genom insatser i Södertälje, Oskarshamn, Luleå.

Erfarenheterna av varselinsatserna tycks samtidigt variera, vilket också bekräftas av intervjuer på regional nivå. I Västsverige där 140 miljoner kronor satsas för att kunna ge cirka 10 000 anställda i små, medelstora och stora företag möjlighet att bredda och stärka sin kompetens, anser man att projekten har lett till ökad kompetens på individnivå men också bidragit till att öka företagets konkurrenskraft. Samtidigt noteras att utbildningen ofta når ut för sent till företagen. En vanlig åsikt är att det även inom Socialfonden - trots snabbare hantering för varselinsatserna - ofta tagit för lång tid från projektidé tills dess att företagen de facto genomför sina kompetensutvecklingsåtgärder. I rapporten från A&O (nr 1: 2010)

⁹ ESF-rådets beslut till projekten har således varit villkorade ett riksdagsbeslut om utökade bemyndiganderamar. Detta villkor har ställts i nära samråd mellan myndigheten och strukturfondspartnerskapen.

¹⁰ Fallstudier av varselprojekt inom Europeiska socialfonden, A&Os rapportserie nr 1: 2010. Luleå Tekniska Universitet.

noteras för övrigt att av de 69 projekten var endast nio registrerade som avslutade i september 2010. Det kan då konstateras att redan i september 2009 kom signaler om en vändning och i september 2010 är det full fart igen i näringslivet, vilket gjorde att många då hade svårt att ge sig tid till den kompetensutveckling som de utlovat under krisen.

I Statskontorets utvärdering av varselsamordningsuppdraget konstateras också att flera samordnare menar att den reguljära beslutsprocessen för strukturfondsmedel inte är tillräckligt anpassad för att kunna hantera en snabbt förändrad situation som finanskrisen innebar. I rutan ges en beskrivning av det ovan nämnda SOL-projektet som samtidigt blir en god belysning av den verklighet som ett förbestämt projekt måste få förhålla sig till – men där utgångspunkten ofta snarare tycks vara att verkligheten ska anpassas efter projektramen.

Solprojektet i Stockholm – kompetensutveckling genom Socialfondens PO1

Den 26 januari 2009 lämnade Länsstyrelsen i Stockholm in en ansökan till Svenska ESF-rådet om stöd med drygt 100 miljoner kronor från Europeiska Socialfonden (ESF) för en satsning på arbetsplatsförlagd kompetensutveckling med särskild inriktning mot den tunga fordonsindustrin. Den huvudsakliga idén bakom satsningen har varit att försöka undvika varsel under den rådande lågkonjunkturen och istället höja kompetensen hos personalen genom utbildning, så att de anställda kunde stå bättre rustade inför de skärpta krav som förväntades karakterisera branschen när konjunkturen väl vände.

Bakgrunden till ansökan var att den svenska fordonsindustrin står inför stora utmaningar. En satsning på kompetenshöjning hos verkstadsanställda ansågs möjliggöra effektiviseringar av befintlig produktion och bereda väg för genomförandet av produktförändringar. SOL-projektet var ett av de initiativ som landshövdingen tog inom ramen för regeringens uppdrag att vara "Regional samordnare med anledning av varsel".

Under 2010 halverades projektbudgeten för Scania till cirka 60 miljoner kronor. Bakgrunden till förändringen var framförallt att Scania under hösten 2009 mötte en kraftigt ökad efterfrågan på lastbilar. På grund av marknadsläget hade det blivit svårt för Scania att planera och effektivt utnyttja all den tid som funnits tillgänglig för utbildning inom SOL-projektet i sin ursprungliga storlek. Scania hade således inte kunnat genomföra all utbildning de planerat inom projektet. Detta berodde på att Scania inte kunde komma igång med planerade grundutbildningar och andra utbildningar som krävde upphandlingar, bland annat eftersom det slutliga ESF-beslutet om beviljad finansiering dragit ut på tiden. Även Scantias införande av fyradagarsvecka under en stor del av 2009 och inledningen av 2010 minskade utrymmet för utbildning. Projektperioden och projektets innehåll ändrades dock inte till följd av halveringen av projektbudgeten.

Sammanfattningsvis konstateras samtidigt att SOL projektet har genererat positiva resultat för branschen och Scania. Kompetenshöjningen inom projektet har inneburit att medarbetarna i större utsträckning kan hantera fler moment i produktionen. Det påvisas även en ökad förståelse för slutprodukten och hur det egna arbetet påverkar produktionsprocessen. Detta har lett till ett ökat ansvarstagande från den enskilde och därmed högre kvalitet i verksamheten. Analysen visar också att de verkstadsanställda har utvecklats i takt med arbetslivets krav i bemärkelsen att de uppnått en ökad anställningsbarhet på Scania och troligen även på industriarbetsmarknaden i stort. Satsningen har stärkt medarbetarna så att de kan följa med i den tekniska utvecklingen och möta de nya krav som ställs inom tillverkningsindustrin.

Från utvärdering av Solprojektet: SOL-projektet Resultat och effekter: Rapport 2011:7 Länsstyrelsen

Företagsakuter – stärkt krishantering till företag med stöd av Regionalfonden

Regionalfonden fick inte så stor betydelse avseende satsningar för att motverka krisens effekter under hösten 2008 till våren 2009. Detta bekräftas också av de flesta intervjuade

på den regionala nivån, som lägger till att regional näringslivsutveckling är uppbyggd både utifrån ett regelsystem och en struktur som inte är inriktad på att stödja enskilda företag. Insatserna vilar mer på generella och strukturella insatser som ofta är svåra att rikta så att de ger snabba och effektiva resultat för företagen. Att strukturfonderna och speciellt Regionalfonden har sin styrka i långsiktighet och inte krishantering, förefaller vara en gällande uppfattning. En kommentar var bland annat att

”när det behövs snabba resultat saknar systemet snabba pengar – ska man gå via Regionalfonden för akuta åtgärder är risken betydande att näringslivet befinner sig i ett annat läge när vi kommit till ett genomförande”.

Samtidigt ska sägas att satsningar också har gjorts under krisen, men då ofta med utgångspunkt i redan etablerade styrkeområden och klusterplattformar, där man snarare förstärker befintliga satsningar än skapar helt nya projekt utifrån krisen. Satsningarna är också av långsiktig karaktär och syftar sällan till direkt krishantering. Exempel på detta finns i länens rapportering från varselsamordningsuppdraget; bland annat genom det beskrivna ramprogrammet, 'InMotion' i Västra Götaland, eller från Västmanland som lyfter fram tre industriprojekt som alla har en tidigare historia men där ytterligare satsningar görs under krisen med stöd av regionala utvecklingsmedel. Liknande exempel kommer från Gävleborg och Värmland utifrån deras klusterplattformar. Inom klustersatsningarna har regionerna dessutom ofta försökt att rikta insatserna under krisen till kompetensutvecklingsområdet, vilket gjort att Socialfonden också här blivit mer aktuell än Regionalfonden.

Sörmland är ett annat exempel på en region som drabbades tidigt och hårt av krisen när den slog mot fordonsindustrin och dess underleverantörer. Här valde Regionförbundet att avsätta extra medel till krisinsatser redan under hösten 2008, utan att växla upp dessa genom projekt med stöd av strukturfonderna. Pengarna koncentrerades till två flaggprojekt som man ansåg hade störst vikt för näringslivet. Det ena avsåg en forskarskola i samarbete med Mälardalens högskola som skulle säkerställa att kompetensen inom fordonsindustrin i länet kunde behållas efter krisen. Genom en flexibel hantering kunde ett 20-tal ingenjörer få en ettårig preparandutbildning, där de flesta senare kunde gå tillbaka till jobb när krisen var över. Den andra delen var att förstärka Almis resurser ytterligare i form av rådgivning till små och mellanstora företag som fått problem på grund av krisen. Genom att Regionförbundet är den regionala huvudmannen för Almi gick det snabbt att ta beslut och genomföra denna insats med stöd av egna medel.

Vid sidan av företagens brist på kapital och kreditmöjligheter under krisen, såg många regioner i likhet med Sörmland ett ökat behov av rådgivning hos företagen. Detta är också det kanske tydligaste området där regioner har skapat direkta åtgärder utifrån krisen med stöd av regionalfondsmedel. Projekten går ofta under namnen Företagsakut eller Företagsjour och har tagit inspiration från Göteborg där verksamheten funnits permanent sedan ca tio år. Denna typ av regionalfondssatsningar gjordes i flera län som Örebro, Jönköping, Kalmar, Värmland, Gävleborg, samt Norrbotten och Västerbotten. Syftet var att stödja lokala företag som drabbats hårt av likviditetsproblem eller som varit under konkurshot. Projektens tid har varierat mellan två och tre år, med en budget på ca 2 till 4 miljoner kr i regionala medel som medfinansieras med lika stor del från Regionalfonden. Projekten har ofta lokaliserats hos Almi.

Eftersom insatsen görs inom ramen för strukturfonderna tar även denna mer akut inriktade satsning viss tid att få på plats. Jönköping och Kalmar startar under sensvåren 2009, Örebro och Gävleborg först sommaren 2009, medan Värmlands projekt börjar först i januari 2010.

I andra län som exempelvis Östergötland fanns också planer för en liknande satsning som slutligen stoppades då företagen inte ansåg att behoven var nog stora när det väl var aktuellt. I nedanstående textruta beskrivs Värmlands utgångspunkter för sin regionala satsning.

Företagsakuten - Värmland

Det övergripande syftet med projektet Företagsakuten är att skapa lönsamma, konkurrenskraftiga företag i Värmlands län som kan överleva lågkonjunkturen. Den mer konkreta målsättningen handlar om att Företagsakuten vid utgången av 2010 skall ha blivit kontaktat av minst 30 företag och att man vid utgången av 2011 har kontaktats av ytterligare 50 företag. I beskrivningen av projektets bakgrund betonas att Värmland drabbades hårt av varsel och neddragningar som en följd av finanskrisen och medföljande lågkonjunktur. Det finns därför anledning att fundera över hur företagens fortlevnad kommer att se ut. Man framhåller att oron bekräftas i Småföretagsbarometern, som pekar på att de små och medelstora företagen har det tufft! Omedelbara hjälpinsatser krävs således i många etablerade små och medelstora företag (SME) i Värmland i syfte att få dem att överleva och bibehålla lönsamheten.

För att underlätta företagarnas vardag har det i Sverige växt fram några så kallade Företagsakuter. Akuterna arbetar som rådgivare, där företagens chanser att överleva/utvecklas utvärderas. Företagsakuten skall vara en frivillig oberoende aktör som är de värmländska företagen behjälplig. Tanken är att varje bolag skall ha möjlighet att få upp till tio timmar rådgivning utan kostnad. Hur samarbetet med Företagsakuten går till avgörs i varje enskilt fall, dock är alltid första kontakten med projektledaren som sammanfattar läget i en arbetspromemoria. Utifrån de behov som finns rådgör projektledaren med en panel, som är en grupp erfarna specialister som arbetar för Företagsakuten med oberoende rådgivning. Efter gjord insats rapporteras uppdraget till projektledaren. Om företaget så vill, är det naturligtvis fritt att fortsätta arbetet med specialisten men då utanför Företagsakutens ram. Målgruppen för Företagsakuten är samtliga etablerade företag i Värmland, som är i en speciell "situation", oavsett storlek, omsättning och antal anställda. Projektägare är Partnerinvest Mellansverige AB. Den totala finansieringen av Företagsakuten för åren 2010 och 2011 uppgår till 3,4 miljoner, varav 1,7 miljoner utgörs av medfinansiering från EU:s regionalfond.

Källa: från Region Värmland, Tjänsteutlåtande (091217)

3.2.3 Ökade finansierings- och stödbehov hos företagen stärker Almis roll

När regeringen ökade Almis stöd med 2 miljarder kronor under hösten 2008 medföljde även förändringar av direktiven som gjorde att större företag (upp till 250 anställda) kunde få lån, samt att lånevolymen utökades. Regeringen beslöt i början av 2009 även att ta bort kravet att en medfinansiär, oftast en bank, skulle ta minst 50 procent av krediten. Förändringen gjorde att Almi nu kunde täcka 80 procent av det beräknade finansieringsbehovet vid företagslån, och vid synnerliga skäl 100 procent av krediten.

I Statskontorets utvärdering av varselsamordningsuppdrag noteras att Almi fick en stärkt roll i många län under varselarbetet, vilket bland annat exemplifieras med att företrädare för Almi ingick i varselsamordnarnas styrgrupper. Som framkommit tidigare fick Almi i flera län också en stärkt rådgivande och krishanterande roll för företagen. Utgångspunkten för detta beskrivs av flera regioner vara det faktum att Almi fick utökade medel för utlåning med utökad målgrupp vilket gjorde att de blev en allmänt viktigare stödresurs för det regionala näringslivet och som samarbetspart med de privata bankerna. I många intervjuer på den regionala nivån beskrivs också att bankerna såg Almi som en betydande aktör under

krisen. Både Östergötland och Värmland säger att förstärkningen av Almis utlåningsfond var mycket värdefull och att Almis förtroendekapital hos både banker och företag ökade genom de förstärkta utlåningsmöjligheterna. Detta gällde även ett län som Uppsala som tillhörde dem som drabbats relativt lindrigt av krisen, men där man ändå menar att det blev betydligt svårare för företag att få krediter hos banker. Almis utökade samarbete med banksektorn under krisen stärkte deras roll att komplettera marknaden när denna inte fungerat tillräckligt.

I Riksgäldens utvärdering av regeringens åtgärder till stöd för kreditförsörjningen från januari 2010 konstateras att utlåningen fram till och med tredje kvartalet 2009 fördubblats till 2,6 miljarder jämfört med 1,3 miljarder kronor under motsvarande period 2008. Nästan hela ökningen gällde också företagslån till etablerade företag, medan exportlån och innovationslån som helhet minskade under samma period.

Tabell 3.2: ALMI:s nyutlåning kvartal 1–3 2009 jämfört med samma period 2008 (antal lån och belopp i miljoner kr)

Dotterbolag	Antal 2009	Belopp 2009	Antal 2008	Belopp 2008
Blekinge	134	75	63	31
Dalarna	189	199	134	78
Gotland	31	12	25	18
Gävleborg	95	52	72	59
Halland	280	177	130	50
Jönköping	183	115	89	43
Kalmar	122	54	71	25
Kronoberg	139	80	70	24
Mitt	397	209	218	97
Nord	137	62	99	37
Skåne	295	213	190	99
Stockholm	516	423	476	216
Sörmland	128	89	89	40
Uppsala	231	158	131	76
Värmland	98	56	79	28
Väst	446	301	372	209
Västmanland	116	64	85	47
Örebro	103	48	61	24
Östergötland	306	172	170	73
Totalt	3 946	2 558	2 624	1 272

Källa: Riksgälden Regeringsrapport Dnr 2010/124

Utifrån ett regionalt perspektiv kan då noteras att huvuddelen av länen mer än fördubblat utlåningen, där smålandsläna Kronoberg och Jönköping tillsammans med Halland Östergötland, Blekinge och Dalarna tillhör dem som ökat utlåningen till företag allra mest procentuellt sett.

4 Fördjupad kartläggning av åtgärder fördelat på politikområden

4.1 Utgångspunkter för kartläggningen

De två föregående kapitlen har beskrivit finanskrisens förlopp under 2008 och 2009 tillsammans med huvudsakliga åtgärder som vidtagits på nationell och regional nivå. Detta kapitel avser att ge en mer täckande beskrivning av vidtagna åtgärder utifrån de huvudsakliga politikområden som krisen berört. Målet är att tydliggöra såväl inriktning som omfattning av den genomförda politiken under krisen 2008-2009, och genom detta också få en uppskattning av hur stor andel av krisåtgärderna som riktades mer specifikt till näringsliv och företagande.

För att kunna utföra detta på ett konsekvent sätt behöver några utgångspunkter för kartläggningen tydliggöras.

För det första behöver åtgärder riktade till näringslivet avskiljas från övriga politikområden. I de flesta fall är det inget problem, men det finns gränsfall där det inte är helt givet om en åtgärd ska betraktas som avsedd för näringslivet, eller om den hör bättre hemma inom arbetsmarknads- eller utbildningsområdet, eller om den främst syftar till att stärka den finansiella stabiliteten.

Utgångspunkten för kartläggningen i detta fall är att åtgärden ska ha till syfte att utveckla näringslivet, men också att åtgärden riktas direkt till näringsliv och företagande.

Detta gör att kompetensutvecklingsinsatser riktade till anställda i företag betraktas som näringslivsåtgärd, medan kompetensutveckling och utbildning för individer eller arbetslösa inte gör det. Genom detta blir varsel- och kompetensinsatser inom ramen för Socialfonden en åtgärd riktad till näringslivet, medan projektet Volvo Cars med fokus på Yrkesvux och arbetsmarknadsutbildningar är ett arbetsmarknadsprojekt. På liknande sätt kopplas åtgärder som främst syftar till att säkra den finansiella stabiliteten i landet till området 'finansmarknader', även om insatserna i sig riktats till enskilda banker eller institut.

- Denna utgångspunkt blir vägledande för hur stor andel som kan bedömas som näringslivspolitik i förhållande till de andra politikområdena.

För det andra behöver det finnas en gräns för vad som ska betraktas som en krisåtgärd, d.v.s. att skilja på åtgärder som tillkommit för att motverka krisen från åtgärder som vidtas under krisen men som inte tillkommit särskilt på grund av krisen. Exempelvis har regeringen vid ett antal tillfällen (bland annat budgeten för 2010) beskrivit att åtgärderna för att möta den ekonomiska krisen uppgick till sammantaget 83 miljarder kronor. Detta motsvarar 2,7 procent av BNP och skulle innebära att Sverige procentuellt sett gjort de mest kraftfulla finanspolitiska åtgärderna av de inom OECD redovisade länderna. Väljer vi att utgå från detta mått för kartläggningen förlorar den lite av sin poäng eftersom denna inkluderar regeringens samtliga reformer under perioden. Här ingår stora planerade reformer som exempelvis jobbskatteavdrag nr 3 och 4 för sänkt skatt på arbete, som finns med i höstbudgeten för 2009 respektive höstbudgeten för 2010, samt forskningspolitiska satsningar som givetvis har betydelse inte minst för näringslivet, men som trots allt är åtgärder som inte tagits med utgångspunkt i krisen. Vidare finns exempel på reformer och åtgärder som varit planerade före krisen eller som inte har direkt anknytning till problemen under krisen. Det är givetvis svårt att dra den exakta gränsen mellan krisåtgärder, konjunkturåtgärder och

strukturella åtgärder. *Utgångspunkten för kartläggning blir i första hand åtgärder som tillkommit mer direkt p.g.a. krisen och för att hantera krisens effekter.*

För det tredje behöver en gräns finnas för vilken tidsperiod som krisåtgärderna ska omfatta. Kartläggningens fokus är 2008 och 2009 men åtgärdernas omfattning blir olika stor beroende på om man utgår från när beslutet tas, eller tidpunkten när åtgärden ska gälla. Bägge är relevanta eftersom den första visar på den politiska handlingskraften, medan den senare är viktig för att det är då den förda politiken ger effekt. Exempelvis presenterades höstbudgeten för 2009 samtidigt som Lehman Brothers gick i konkurs, vilket också blev startskottet för finanskrisen. Budgeten hinner inte inriktas på att hantera en kommande krisituation utan – som det sägs i pressmeddelandet - ”att mildra effekterna av en sämre konjunktur, samt varaktigt höja sysselsättningen och förstärka välfärden”. Reformerna vilar således till stor del på en politik som ska stärka landet långsiktigt. När det så är dags för nästkommande års höstbudget finns redan många tecken på att den akuta krisen är förbi och att världsekonomin håller på att återhämta sig. Situationen på finansmarknaderna har stabiliserats och hushållens och företagens möjligheter att få lån har förbättrats. Reformerna för 2010 har därmed främst fokus på att dämpa ett fortsatt fall i sysselsättningen, att förhindra att arbetslösheten biter sig fast och att värna om välfärdens kärna. *Finanskrisens mer akuta period* kan därmed konstateras ligga mellan dessa två höstbudgetar – från senhösten 2008 till sensommaren 2009. Utifrån detta hamnar såväl höstbudgeten för 2009 som budgeten för 2010 i något av en gråzon, om de ska räknas med eller inte. Den första för att den inte direkt avser krisinsatser, men som å andra sidan faller inom ramen för uppdragets tidsfokus på 2008-2009. Den senare för att den delvis handlar om fortsatta krisinsatser och för att den läggs under uppdragets tidsfokus, men där åtgärderna å andra sidan gäller för 2010 vilket ligger utanför uppdragets fokus. *Utgångspunkten för kartläggningen blir i detta fall en kombination, där åtgärder från dessa två budgetar tas med, men främst åtgärder som har tydlig bäring på de politikområden och insatser som blir centrala under krisens mer akuta faser.*

- De två sista utgångspunkterna blir vägledande för hur omfattande de sammanlagda åtgärderna kan bli.

För att det ska vara möjligt att följa både när i tiden beslut tas och när insatserna avser att gälla, redovisas bägge dessa delar i sammanställningen för respektive politikområde. Åtgärderna har också delats in i fyra tidsfaser under krisen för att ytterligare tydliggöra i vilket skede beslut tagits. De mer kritiska faserna - så som de framställts i den tidigare belysningen - hösten och vintern 2008/2009, respektive våren 2009 utgör också var sin period, medan budgeten för 2009 respektive 2010 utgör var sin period.

Matrisen får därmed följande grundutseende baserat på de tidsperioder och politikområden som kartläggningen behandlar¹¹.

Tabell 4.1 Grundmatris för kartläggning av åtgärder

Politikområde	Tidsperiod 1 <i>Åtgärder i budget för 2009</i> (sept. 2008)	Tidsperiod 2 <i>Åtgärder Höst och vinter 2008/2009</i>	Tidsperiod 3 <i>Åtgärder våren 2009</i>	Tidsperiod 4 <i>Åtgärder i budget för 2010</i> (sept. 2009)
Finansiella marknader				
Näringsliv och företagande				
Arbetsmarknad				
Utbildning				
Kommuner och Landsting				
Infrastruktur				
Energi och Miljö				

4.2 Insatser riktat till finansmarknaden

För att hantera den finansiella krisens akuta effekter prioriterade regeringen under hösten 2008 att snabbt vidta åtgärder mot finansmarknaderna för att värna den finansiella stabiliteten och säkerställa att kreditmarknaden åter igen skulle fungera. Utan en fungerande finansmarknad, blir också ekonomisk-politiska åtgärder mindre verkningsfulla. Under perioden från oktober 2008 till februari 2009 var samtliga större finansiella ingrepp och åtgärder på plats för att värna landets finansiella stabilitet och en fungerande kreditmarknad under krisens mest akuta fas. Därefter genomfördes främst förändringar och justeringar inom ramen för dessa.

Av sammanställningen kan för det första konstateras att åtgärdena för att stabilisera finansmarknaderna nästan uteslutande genomfördes under senhösten och vintern 2008-09, genom åtgärder från regering tillsammans med övriga penningpolitiska aktörer. Det andra som bör noteras är att stödet framförallt handlade om olika former av garantier med mycket stora belopp vilket inte är detsamma som kostnaden för dessa.

¹¹ Kartläggningen baseras bland annat på regeringens propositioner Budget för 2009: Fler i arbete – tryggad välfärd (proposition 2008/09:1) Regeringens proposition: Åtgärder för jobb och omställning (proposition 2008/09:97) Vårpropositionen 2009: En ansvarsfull politik för att värna välfärden (proposition 2008/09:100) Budget för 2010: Jobba Sverige ur krisen (proposition 2009/10:1). I övrigt framgår källor direkt i avsnitten.

Tabell 4.2: Sammanställning av stöd riktat mot finansmarknaderna 2008-2009

Åtgärd med medel/ram avsedda för direkta insatser samt under krisen	Åtgärder i budget för 2009	Åtgärder höst/vinter 2008/2009	Åtgärder våren 2009	Åtgärder i budget för 2010
<i>Regeringens åtgärder</i>				
Höjd insättningsgaranti till 500 tkr		X		
Stödlagen		X		
Statligt garantiprogram för banker, m.fl		ram 1500 Mdr		
Stabilitetsfonden		ram 15 Mdr		
Akut stöd till insolventa institut - Carnegie (stödlån på 2,4 mdr)		X		
Nödkrediter till Island (5,6 mdr)		X		
Nödkrediter till Lettland (6,7 mdr)				X
Kapitaltillskottsprogram		ram 50 mdr		
- Extra emissioner till Riksgäldskontoret		X		
- Utökat garantikapital i Europeiska investeringsbanken		X		
- Kapitaltillskott till Swedfund			0,3 mdr för 2009	0,1 mdr för 2010
<i>Övr. penningpolitiska aktörer:</i>				
<i>Riksbanken:</i>				
- Generellt likviditetsstödet		X		
- Tillfällig kreditfacilitet baserad på företagscertifikat		X		
- Stöd till enskilda finansinstitut:		X		
- Upplåning för förstärkning av valutareserven:			X	
- Sänkning av styrräntan:		X	X	
<i>Riksgälden</i>				
- Extra auktioner för att emittera större volymer av statsskuldväxlar		X		
<i>Finansinspektionen</i>				
- Ändrat regler för beräkning av diskonteringsräntan i livförsäkringsbolagen.		X		
- Ändrat kapitaltäckningsreglerna för kreditinstitut och värdepappersföretag.		X		

Som kan noteras ger inte matrisen någon bild av de faktiska kostnaderna för utställda garantier under perioden, vilket inte är möjligt att göra inom ramen för kartläggningen. I Tillväxtanalys årsrapport om det statliga stödet till näringslivet görs beräkningar av stödelementet för det statliga garantiprogrammet för svenska banker, vilket med en schablonmetod då beräknades uppgå till 1,1 miljarder för 2008 och 28,7 miljarder för 2009.¹² Sist i avsnittet återfinns också en sammanställning från regeringen som belyser de statsfinansiella effekterna av åtgärderna i början av 2010. Nedan följer en beskrivning av de sammanställda åtgärderna med utgångspunkt av den tidsperiod som beslutet togs.

4.2.1 Åtgärder under hösten och vintern 2008-2009

Höjning av insättningsgarantin (oktober 2008)

I syfte att stärka förtroendet hos insättarna och värna stabiliteten höjdes som en första åtgärd insättningsgarantin från 250 000 kronor till 500 000 kronor (prop. 2008/09:49, bet. 2008/09:FiU14, rskr. 2008/09:16). Insättningsgarantin innebär att staten ersätter de pengar som kunder har satt in på konto hos banker och vissa andra institut om banken går i konkurs. De garanterade insättningarna ökade med 250 miljarder kronor till 886 miljarder kronor till den 31 december 2008. Ökningen var en följd av höjt garantibelopp, att garantin utvidgats till att omfatta alla konton samt förändrade insättningar under året. Den 30 juni 2009 skedde en anpassning av den svenska insättningsgarantin till EG-lagstiftningen. Det innebär att ersättningen i svenska kronor skulle motsvara 50 000 euro, dock lägst 500 000 kronor.

Regeringen presenterade stabilitetsplanen i oktober 2008: Regeringen såg ett behov av att skapa en förutsägbar och robust process för hantering av de olika situationer som kunde uppkomma, med utgångspunkt från det regelverk som fanns under bankkrisen på 1990-talet. Regeringen föreslog en stabilitetsplan för krishantering av banker. Stabilitetsplanen godkändes av riksdagen och trädde i kraft månadsskiftet oktober-november. Planen omfattade tre delar:

Ny stödlag

En ny lag (2008:814) om statligt stöd till kreditinstitut (stödlagen) infördes som gav regeringen möjlighet att vidta kraftfulla åtgärder för att skapa stabilitet på och återställa förtroendet för de svenska finansmarknaderna (prop. 2008/09:61, bet. 2008/09:FiU16, rskr. 2008/09:17). Med utgångspunkt från stödlagen har regeringen skapat ett antal verktyg för att hantera olika typer av problem hos finansiella institut och på finansmarknaden. I egenkap av stödmyndighet enligt stödlagen har Riksgäldskontoret fått det huvudsakliga ansvaret för hanteringen av stödåtgärderna.

12 Garantiramen var ställd till 1500 miljarder kr, och under 2008 uppgick utestående garanterade belopp till 148 miljarder kronor. Med utgångspunkt från kommissionens schablonmetod som innebär att stödelementet motsvarar tio procent av garanterat belopp, vilket beräknas på den genomsnittliga utestående volymen under hela 2008 som uppgick till 11 miljarder kronor. Detta indikerar ett stödelement på 1,1 miljarder kronor för 2008. Med samma schablonmetod för konstaterar Tillväxtanalys att stödelementet under 2009 uppgår till 28,659 miljarder kronor från garantiprogrammet. I rapporten görs även en annan analys av stödelementet för 2009 som baseras på en mer verklighetsbaserad uppskattning, där stödelementet definieras som skillnaden mellan kostnaden för att låna upp på marknaden för de anslutna bankerna och garantiavgiften. Med denna metod uppgår stödelementet för 2009 till 10,625 miljarder kronor. I rapportens summering av stödåtgärder till näringslivet används dock schablonmetoden där det konstateras att det statliga stödet fördubblades för 2009 tack vare krisåtgärder, som i detta fall utgörs av det framräknade stödelementet för garantiprogrammet på 28,659 miljarder.

Källa: Statligt stöd till näringslivet 2009. Statistik 2010:06

Statligt garantiprogram för bankernas finansiering

För att värna stabiliteten på de finansiella marknaderna och underlätta finansieringen för solventa institut som drabbats av den internationella finansorn har ett statligt garantiprogram införts. Det gäller för upplåningen hos vissa kategorier av kreditinstitut som bedöms vara systemviktiga. Till dem räknas banker och kreditmarknadsbolag som har betydande utlåning på den svenska bostadsmarknaden eller som har en betydande andel av utlåningen som riktar sig till kommuner. Garantiprogrammet får vid varje tidpunkt sammanlagt uppgå till högst 1 500 miljarder kronor. (I november 2008 tecknade Swedbank AB, Swedbank Hypotek AB samt Volvofinans Bank AB garantiavtal med Riksgäldskontoret. I februari gick även SBAB med i programmet). Ett villkor för att delta har varit att aktörerna accepterar hårda regler kring begränsningar av bonusar och andra ersättningar i bolagen. Under våren 2009 garanterade staten 236 miljarder kronor inom detta program, som ökat till 344 miljarder vid halvårsskiftet 2009 fördelat på åtta finansiella institut. (Källa: Budget för 2010: Jobba Sverige ur krisen (proposition 2009/10:1))

Med programmet kan bankerna ge ut lån på marknaden med en statlig garanti. För denna garanti betalar banken en avgift till staten som ska täcka statens kostnader för programmet och den risk staten tar. Avgiften ska återspegla risken i banken. Om garantin inte löses ut belastas de offentliga finanserna inte alls, i stället ger avgifterna en intäkt för staten. Garantiprogrammet justerades i januari 2009 bland annat genom att sänka trösklarna för vissa aktörer att gå med och under februari vidgades och förlängdes programmet med 6 månader. Vissa förändringar gjordes för att ge bankerna bättre möjligheter till långfristig finansiering och därmed minska likviditetsriskerna i deras upplåning. Programmet förlängs sedan successivt. I mars 2010 fanns inte längre efterfrågan på statliga garantier och i november 2010 konstaterades att bankerna var stabila och att ingen utnyttjade garantiprogrammet. Därför fortsätter en utfasning av programmet genom att ramen halverades till 750 miljarder kronor. Programmet avslutades först i juni 2011. Som mest uppgick utställda garantier under programmet till 354 miljarder kronor, vilket var i juni 2009. Vid utgången av 2009 var summan 271 miljarder. Under programmets totala löptid deltog Carnegie Investment Bank, SBAB (inklusive dotterbolaget SCBC), SEB, Sparbanken Öresund, Swedbank, Swedbank Hypotek samt Volvofinans Bank i programmet. SEB emitterade dock aldrig några lån inom programmet.

Stabilitetsfonden

Som en tredje del i regeringens stabilitetsplan för att kunna finansiera stödåtgärderna inrättade regeringen en särskild stabilitetsfond. Stabilitetsfonden tillfördes 15 miljarder kronor 2008. Under våren 2009 uppgick behållningen på stabilitetsfondens konto hos Riksgäldskontoret till ca 7,2 miljarder kronor efter kapitaltillskott till Nordea samt statens övertagande av Carnegie och Max Matthiessen. Försäljningsintäkterna kom att tillföras fonden för försäljningen av de övertagna bolagen. Regeringen såg finansiell stabilitet som en kollektiv nytta som alla banker och övriga kreditinstitut drar nytta av, och det därför var rimligt att banker och institut solidariskt bidrog till finansieringen av stabilitetsfonderna. En särskild avgift infördes därför som ska betalas av samtliga banker och kreditinstitut och som ska tillföras stabilitetsfonden. Under februari 2009 började avgifter till stabilitetsfonden tas ut, med en halv avgift för 2009 och 2010 och hel avgift fr.o.m. 2011. (Källa: Budget för 2010: Jobba Sverige ur krisen: proposition 2009/10:1)

I 2010 års ekonomiska vårproposition (not till tabell 11.8 Stödåtgärder vidtagna efter budgetpropositionen för 2009) skrev regeringen att behållningarna vid slutet av februari 2010 inklusive marknadsvärdet av de aktier i Nordea som stabilitetsfonden förvärvat uppgick till

30,2 miljarder kronor. (Exklusive Nordeaaktierna uppgick fondens behållningar till 10,5 miljarder). Riksgäldskontorets förvaltningskostnader i egenskap av stödmyndighet togs från stabilitetsfonden. Till och med den 28 februari 2010 hade stabilitetsfonden belastats med 63 miljoner kronor i förvaltningskostnader. Medel som betalas ut från stabilitetsfonden påverkar budgetsaldot negativt medan avgifter till densamma påverkar budgetsaldot och det finansiella sparandet positivt. Det finansiella sparandet påverkas negativt av infriande av garantier men inte av finansiella transaktioner som exempelvis kapitaltillskott.

Särskilt stöd till insolventa kreditinstitut – övertagandet av Carnegie (nov 2008)

Riksgälden tar över ägandet av Carnegie bank efter att banken förlorat sitt tillstånd att bedriva bankverksamhet. Vid oro på de finansiella marknaderna ökar också risken för att problem i ett institut leder till problem i andra institut i det finansiella systemet. För att förhindra växande systemriskerna och allvarliga hot behöver det finnas verktyg på plats för att kunna hantera finansiella företag som får stora ekonomiska problem. Stödlagstiftningen gav regeringen möjlighet att ingripa om ett finansiellt institut hamnar i en akut kris och exempelvis inte klarar att möta de lagstadgade kapitalkraven och därmed hotar den finansiella stabiliteten. Staten har genom stödlagen ett brett mandat att vidta de åtgärder som situationen kräver. Om staten behöver ingripa för att helt eller delvis ta över en problembank kommer staten i första hand ge kapitaltillskott genom röststarka preferensaktier som garanterar staten starkt inflytande och betydande avkastning om banken återhämtar sig. Riksgäldskontoret beslutade i november 2008 att överta aktierna och därmed ägandet i Carnegie och Max Matthiessen Holding AB. Syftet var att värna det finansiella systemet och säkra värdet på statens pant för ett lån på 2,4 miljarder kronor. I maj 2009 slutförde Riksgäldskontoret försäljningen av Carnegie och Max Matthiessen för ca 2,3 miljarder kronor. Staten kommer även att få del av framtida återbetalningar av vissa lån som Carnegie gett. Riksgäldskontoret bedömer att försäljningsinkomsterna kommer att täcka stödlånet och kostnaderna för affären. (Källa: Budget för 2010: Jobba Sverige ur krisen (proposition 2009/10:1))

Nödkrediter till Island och Lettland (december 2008, respektive december 2009)

I december 2008 presenterade regeringen förslag till nödlån till Island om högst 6,5 miljarder kronor som tillägg till Internationella valutafondens (IMF) samordnade finansiella insatser (prop. 2008/09:106, bet. 2008/09:FiU34, rskr. 2008/09:177). Förslaget hade sin bakgrund i den kris som rådde på de internationella finansmarknaderna. Sverige hade, i likhet med andra stater, redan vidtagit flera åtgärder för att motverka effekterna av krisen på de egna marknaderna. Det sågs emellertid viktigt att Sverige även agerar på internationell nivå och i samarbete med andra stater för att mildra den rådande krisen. Syftet med att ge kredit till Island var att Sverige ska kunna bidra ytterligare till att motverka allvarliga ekonomiska och finansiella störningar i detta land, som Sverige har nära ekonomiska och politiska förbindelser med. Åtgärden skedde inom ramen för IMF:s tvååriga stabiliseringsprogram.

I december 2009 beslutade riksdagen att bemyndiga regeringen att under 2010 besluta om ytterligare en kredit till Lettland på högst 720 miljoner euro (motsvarande ca 6,7 miljarder kronor enligt dagskurs på valutamarknaden). Krediten var ett tillägg till Internationella valutafondens och EU:s finansiella stöd till Lettland. Åtgärden möjliggjorde för Lettland att som det då ses, åtminstone tillsvidare, behålla den fasta växelkursen mot euron. Stödet kunde också ses som ett indirekt stöd till de svenska banker som har stor utlåning i Baltikum.

Kapitaltillskottsprogram - att säkra kreditgivning till banker (februari 2009)

Att upprätthålla kreditgivningen var ett av regeringens viktigaste mål med de åtgärder som vidtogs i samband med den finansiella krisen. Regeringen utformade därför i början av 2009 ett frivilligt kapitaltillskottsprogram som skulle göra det möjligt att ge kapitaltillskott till solventa banker. Därmed skulle en situation med stigande kreditförluster och minskad utlåning till följd av att bankernas kapital sjunker kunna undvikas. Det aktuella kapitaltillskottsprogrammet omfattade högst 50 miljarder kronor. Uppdraget att ge kapitaltillskott enligt programmet gavs till Riksgälden i egenskap av stödmyndighet. Lämnat stöd finansierades via stabilitetsfonden. Inom ramen för detta program köpte Riksgäldskontoret under våren 2009 aktier i Nordea AB för 5,6 miljarder kronor motsvarande statens ägarandel i samband med en nyemission för att stärka bankens motståndskraft mot förluster och upprätthålla kreditgivningen. Kapitaltillskottet finansierades med hjälp av stabilitetsfonden inom ramen för programmet.

I juli 2009 togs beslut om förlängning av kapitaltillskottsprogrammet till februari 2010, vilket skulle garantera att svenska företag och hushåll kunde få krediter till rimliga villkor. Problemen på kreditmarknaderna ansågs inte ha minskat i sådan omfattning att det var motiverat att avsluta programmet vid detta tillfälle utan ytterligare förlängningar skedde och programmet avslutades senare tillsammans med det statliga garantiprogrammet först i juni 2011. Endast Nordea kom att delta i programmet.

Utökat garantikapital i Europeiska investeringsbanken (februari)

För att öka sin utlåningskapacitet beslutade Europeiska investeringsbankens styrelse att höja sitt grundkapital. Kapitalhöjningen medförde inga direkta betalningsförpliktelser för Sverige gentemot EIB. Däremot ökade statens garantiåtagande med upp till ca 1,9 miljarder euro (prop. 2008/09:116, bet. 2008/09:FiU36, rskr. 2008/09:200).

4.2.2 Åtgärder våren 2009

Inga ytterligare större åtgärder sattes in riktat mot finansmarknaderna under våren eller senare delen av året, utan insatserna bestod främst av justeringar eller förlängningar av redan pågående åtgärder. I vårtilläggsbudgeten görs dock en förstärkt satsning till Swedfund som motiveras med hänsyn till krisen.

Kapitaltillskott till Swedfund

Redan i budgetpropositionen för 2007 föreslog regeringen ett aktieägartillskott om 1 miljard kronor till det statligt ägda bolaget Swedfund International AB under perioden 2007–2009. Under 2009 har aktieägartillskott om totalt 600 miljoner kronor av dessa beslutats av regeringen efter riksdagens bemyndigande. Därutöver beslutade riksdagen efter förslag i 2009 års vårtilläggsbudget att ytterligare 300 miljoner kronor skulle tillföras bolaget som aktieägartillskott för 2009 (prop. 2008/09:100 bet. 2008/09:FiU20, rskr. 2008/09:308, 309). I höstbudgeten för 2010 föreslog regeringen att Swedfund tillförs ytterligare 100 miljoner kronor. Utöver det tidigare beslutade aktieägartillskottet tillfördes Swedfund totalt 400 miljoner kronor, varav 300 miljoner 2009, för att bidra till att mildra den finansiella krisens effekter i utvecklingsländerna. Källa: budget för 2010

4.2.3 Åtgärder från andra penningpolitiska aktörer 2008-2009

Riksbanken

Riksbanken har genomfört en rad åtgärder för att värna den finansiella stabiliteten och mildra de negativa effekterna av finanskrisen. Till stor del har åtgärderna handlat om att tillföra likviditet. Likviditet kan tillföras generellt till marknaden men också i form av riktat stöd till enskilda finansinstitut. Riksbanken har använt sig av båda dessa alternativ.

Ett generellt likviditetsstöd har konstruerats så att Riksbanken förser bankerna med krediter i kronor och dollar med längre löptid än vad marknaden kunnat erbjuda. Totalt har denna utlåning uppgått till över 450 miljarder kronor. Utlåningen i kronor har ökat med över 250 miljarder kronor och utlåningen i dollar med närmare 200 miljarder kronor. Det innebär att Riksbankens balansräkning under andra halvåret 2008 ökade från ca 200 miljarder kronor i slutet av juni till 700 miljarder kronor vid årsskiftet. Genom Riksbankens utlåning och Swedbanks upplåning inom det statliga garantiprogrammet har staten svarat för eller garanterat i stort sett hela banksektorns upplåning under de sista månaderna av 2008.

En tillfällig kreditfacilitet baserad på företagscertifikat inrättades för att förbättra kreditförsörjningen för icke-finansiella företag. Genom detta kunde företag finansiera sig genom att emittera företagscertifikat och sälja dem till bankerna. Företagscertifikaten kunde sedan användas av bankerna som säkerhet för lån i Riksbanken. Omfattningen av denna verksamhet har emellertid inte blivit så stor.

Stöd till enskilda finansinstitut: Den isländska banken Kaupthing drabbades av problemen i Island och Riksbanken gav det svenska dotterbolaget Kaupthing Bank Sverige AB likviditetsstöd i oktober 2008. Även Carnegie Investment Bank AB fick likviditetsstöd i oktober när de fick problem med finansieringen. Mot bakgrund av oron på de finansiella marknaderna bedömde Riksbanken att en betalningsinställelse i någon av bankerna kunde utgöra en risk för en allvarlig störning i det finansiella systemet och undergräva förtroendet för betalningssystemet. Senare drog Finansinspektionen in Carnegies tillstånd att bedriva bankverksamhet. Riksgälden tog kontrollen över Carnegie och Finansinspektionen ändrade därmed sitt beslut om indraget tillstånd till en varning. Riksbankens likviditetsstöd har betalats tillbaka.

Upplåning för förstärkning av valutareserven: Förstärkning av valutareserven med 100 miljarder kronor genom upplåning via Riksgäldskontoret under maj 2009. Riksgäldskontoret skötte upplåningen till Riksbanken varför statsbudgetens saldo och statsskulden påverkades. Vid halvårsskiftet 2009 hade valuta motsvarande 66 miljarder kronor lånats ut för att återställa valutareserven. Därefter har 3 miljarder euro lånats upp, vilket tillsammans med den tidigare upplåningen till Riksbanken, motsvarar totalt ca 96 miljarder kronor. Bakgrunden till utlåningen var att Riksbanken behövde använda en del av valutareserven för utlåning till svenska banker och utländska centralbanker. Genom utlåningen skapades en beredskap om den finansiella krisen skulle bli djup och långvarig. (Källa: proposition 2009/10:1)

Sänkning styrräntan: Efter det att budgetpropositionen för 2009 presenterades i september 2008 har Riksbanken bland annat sänkt reporäntan med över fyra procentenheter, från 4,75 till 0,25 procent. (Räntan låg kvar på 0,25 procent vid utgången av 2009)

Riksgälden

Riksgälden agerade genom att möta den kraftigt ökade efterfrågan på statsskuldväxlar. Extra auktioner hölls under hösten 2008 ha för att kunna emittera större volymer av korta statsskuldväxlar än normalt. Vid årsskiftet 2009 hade Riksgälden emitterat mer än 190 miljarder kronor i statsskuldväxlar utöver det ordinarie låneprogrammet.

Finansinspektionen

Finansinspektionen beslöt under hösten 2008 att ändra reglerna för beräkning av diskontingsräntan i livförsäkringsbolagen. Syftet var att få en rimligare beräkning av bolagens skulder och att mildra störningar på obligationsmarknaderna. Finansinspektionen ändrade även kapitaltäckningsreglerna för kreditinstitut och värdepappersföretag. Avsikten med ändringen var att göra det möjligt för de finansiella företagen att stärka sin kapitalposition genom att kunna ha en större andel andra finansiella instrument än aktier i sin kapitalbas.

4.2.4 Regeringens redovisning av statsfinansiella effekter av åtgärderna

I vårbudgeten 2009 skriver regeringen att de vidtagna åtgärderna sammantaget uppgår till betydande belopp. ”Även om de flesta åtgärderna inte medför någon direkt kostnad för staten finns en risk att de på sikt kan komma att försämra det finansiella sparandet och budgetsaldot. Det är emellertid inte möjligt att i dagsläget uppskatta hur mycket de vidtagna åtgärderna i slutändan kommer att påverka statens finanser. Dessa risker och kostnader måste dock jämföras med de statsfinansiella och samhällsekonomiska kostnader som skulle kunna uppstå om åtgärder inte vidtogs.” Ett år senare i vårbudgeten 2010 redovisades de statsfinansiella effekterna av de samlade stödåtgärderna som vidtagits efter budgetpropositionen för 2009 till och med början av 2010. I sammanställningen (tabell 11.8 2009/10:100) fastställs att utställande av garantier inte påverkar det finansiella sparandet eller budgetsaldot. ”Vid ett infriande av garantier försämras dock både det finansiella sparandet och budgetsaldot. Det finansiella sparandet och budgetsaldot förstärks när garantiavgifter inbetalas. Utlåning försämrar budgetsaldot, men påverkar inte det finansiella sparandet eftersom en motsvarande fordran uppstår. När lån återbetalas förbättras budgetsaldot. Vid utlåning påverkas det finansiella sparandet och budgetsaldot av räntenettet, dvs. skillnaden mellan statens upplåningsränta och den ränta till vilken utlåningen sker. Kapitaltillskott försämrar budgetsaldot, men påverkar inte det finansiella sparandet eftersom kapitaltillskottet byts ut mot en tillgång (exempelvis aktier). Om aktier avyttras förbättras budgetsaldot. Dock förblir det finansiella sparandet opåverkat.”

Tabell 4.2: Stödåtgärder mot finansmarknaderna hösten 2008 tom vintern 2009/2010

Miljarder kronor (om inget annat anges)	Ramar/be slut	Prognos	Utfall	Finansiellt sparande	Statsbudgetens saldo
Stödåtgärder					
Stabila banker och andra kreditinstitut					
Utökad insättningsgaranti	250	-	-	Ingen effekt	Ingen effekt ₁
Garanti-program	1 500	-	303	Ingen effekt	Ingen effekt ₂
- infriande av garanti	-	-	-	Försämras	Försämras
Stabilitetsfond	15	-	30,2	Ingen effekt	Ingen effekt
- övertagande av Carnegie	-	-	2,4	Ingen effekt	Försämras
- försäljning av Carnegie	-	-	-2,3	Ingen effekt	Förbättras
-Kapitaltillskottsprogrammet	50	5,6	5,6	Ingen effekt	Försämras
Lån till andra länder					
Lån till Island	0,5 md euro	5,2	0,9	Ingen effekt	Försämras

Lån till Lettland	0,72 md euro	7,3	-	Ingen effekt	Försämrings
Övriga åtgärder					
Extraemissioner hos Riksgäldskontoret	200	-	-	Ingen effekt	Ingen effekt
Utökat garantikapital i EIB	1,9 md euro	-	-	Ingen effekt	Ingen effekt
Kapitaltillskott till Swedfund	0,4	0,4	0,4	Ingen effekt	Ingen effekt

Källa: bearbetning av tabell 11.8 ur Prop. 2009/10:100

4.3 Insatser riktat till näringsliv och företagande

Av sammanställningen framgår att de egentliga insatserna för att stärka näringsliv och företagande under krisen ligger under hösten och vintern 2008/09 och där huvuddelen är inriktat på ett flertal åtgärder för att stärka företagens kreditillgångar under krisen. Vidare ges ett omfattande paket riktat till fordonsindustrin, samt ett utvidgat ROT-avdrag som delvis kan betraktas som en indirekt åtgärd för att stärka den hårt utsatta byggsektorn under krisen. Merparten av de ökade utgifterna ligger visserligen under 2008, men där användandet inte är tidsbegränsat, exempelvis avseende resurser till Almi, eller det statliga bolaget för fordonsforskning Fourirtransform. De ökade resurserna som satsas i budgeten för 2009 respektive budget för 2010 framstår som relativt små i jämförelse med åtgärderna under hösten och vintern 2008/09. Studeras dessa i detalj ingår dock en rätt stor mängd olika åtgärder, där man samtidigt i flera fall kan ställa sig frågan om detta är specifika åtgärder för krisen eller om de hade gjorts ändå. Som noteras tillför inte vår budgeten några ytterligare krisåtgärder mot näringslivet för 2009.

Tabell 4.3 Sammanställning av åtgärder riktat mot näringslivet 2008-2009

Åtgärd med medel avsedda för insatser under given period (miljarder kr)	Åtgärder i budget för 2009	Åtgärder höst/vinter 2008/2009	Åtgärder våren 2009	Åtgärder i budget för 2010
Bättre villkor för företagande och konkurrens,	0,06 mdr för 2009 (0,06 mdr 2010)			
Entreprenörskapsutbildning högskolan	0,01 mdr för 2009			
Stärka företagens kreditillgång				
Almi kapitaltillskott för lån		2 mdr		
SEK kapitaltillskott		3 mdr		
SEK överlåtelse aktier i Venantius		2,4 mdr		
SEK låneram 100 Mdr i riksgälden		X		
SEK kreditgarantiram på 450 Mdr		X		
EKN kreditgaranti höjs till 500 Mdr		X		
Skatteuppskov för företag		0,4 mdr 2009 (0,1 mdr 2010)		
SBAB utvidgat uppdrag		X		
Riktade insatser för fordonsindustrin				
Fourirtransform (fordonsforskning statligt bolag)		3 mdr		

Undsättningslån till företag inom fordonsindustrin. Ram på 5 Mdr		X		
Kreditgarantier vid omställning till grön teknolog, via EIB. Ram 20 Mdr		X		
Stimulera byggbranschen				
Skattereduktion för ROT (permanent)		3,6 mdr 2009 (3,5 mdr 2010)		
Ökad satsning på entreprenörskap				0,2 mdr 2010
Totalt				
Direkt krisåtgärd 2008:		10,4 mdr 2008		
Budget för år 2009:	0,07 mdr 2009	4 mdr 2009		
Budget för år 2010:	0,06 mdr 2010	3,6 mdr 2010		0,2 mdr 2010

Till dessa summor kan även från den regionala nivån tilläggas ca 500 miljoner kr för varselprojekt inom Socialfonden, samt ca 30 miljoner (inklusive EU- medel) för regionala satsningar på företagsakuter under krisen.

I likhet med sammanställningen om de finansiella marknaderna ger inte heller denna någon bild av de faktiska kostnaderna för de olika garantiåtgärderna riktat till näringslivet. Sist i avsnittet återfinns dock regeringens belysning av de statsfinansiella effekterna av åtgärderna, från början av 2010.

4.3.1 Åtgärder i budget för 2009

Budgeten för 2009: Fler i arbete – tryggad välfärd, omfattar som helhet reformer på 32 miljarder för 2009 och inriktades framför allt mot tre områden: jobb och företagande, att rusta Sverige för framtiden, samt att förstärka välfärden. I reformpaketet för ”jobb och företagande” utgjorde en förstärkt arbetslinje huvudnumret där det tredje jobbskatteavdraget sågs som den enskilt viktigaste reformen i regeringens strävan att få fler i arbete och minska utanförskapet. Jobbskatteavdraget tillsammans med ett sänkt uttag av statlig inkomstskatt omfattade totalt 15 miljarder kronor i budgeten för 2009. Ett företagskattepaket presenterades också som innebär att skatterna sänks med knappt 16 miljarder kronor 2009 i syfte att stärka drivkrafterna till investeringar och nyanställningar i företagen. Vidare föreslogs att bolagsskatten skulle sänkas från 28 till drygt 26 procent, samt socialavgifterna med en procentenhet.

På utgiftssidan gjordes bland annat reformer på 60 miljoner för 2009 och 60 miljoner 2010 för att skapa bättre villkor för företagande och konkurrens, bl.a. en bättre fungerande offentlig upphandling samt arbete rörande konfliktlösning i situationer när offentlig och privat säljverksamhet bedrivs på samma marknad. En särskild satsning på entreprenörskapsutbildning inom högskolan fanns också med i budgeten med 10 miljoner för 2009 och 22 miljoner för 2010. I reformpaketet att ”rusta Sverige för framtiden”, nämndes bland annat att betydande satsningar föreslås för att höja kvaliteten i svensk forskning och stärka svenskt näringslivs konkurrenskraft med fokus på forskningsområdena medicin, teknik och klimat. Satsningen presenterades i forsknings- och innovationspropositionen 2008/09:50 och omfattar ca 5 miljarder kr under perioden 2009-2012. Insatserna har visserligen direkt och indirekt koppling till näringslivets utveckling, men betraktas i detta perspektiv inte som en åtgärd som tagits med utgångspunkt av finanskrisen.

4.3.2 Åtgärder under hösten och vintern 2008-2009

Åtgärder riktat för att stärka näringsliv och företagande under hösten skedde främst genom regeringens samlade stimulanspaket som presenterades i början av december och som sedan utgjorde stommen i regeringens januariproposition: Åtgärder för jobb och omställning (proposition 2008/09:97) som kan betraktas som en extra budget som togs fram för att motverka krisens akuta effekter. Insatserna till näringslivet under denna akuta period handlade framförallt om tre delar: att säkra kreditgivningen till företag, att hindra krisens framfart inom den hårt drabbade fordonsindustrin, samt att stimulera arbetsutbudet.

1 Insatser för att stärka företagens kredit tillgång

Regeringen stärkte möjligheten för företag att få lån för att motverka kreditåstramningen. Bland annat fick Exportkreditnämnden ökade garantiramar, Svensk Exportkredit fick ytterligare kapital och möjlighet att låna hos riksgälden. Dessutom fick ALMI ytterligare resurser.

AB Svensk Exportkredit

För att möta den brist på framför allt långfristig exportfinansiering som uppstått i samband med oron på världens finansmarknader tillfördes i november 2008 Svensk Exportkredit (SEK) dels ca 3 miljarder kronor, dels överläts statens aktier i Venantius AB till SEK till ett värde av ca 2,4 miljarder kronor (prop. 2008/09:73, bet. 2008/09:FiU17, rskr 2008/09:47). Riksdagen beslutade sedan i december att ytterligare öka tillgången på exportfinansiering genom att bevilja en låneram på högst 100 miljarder kronor i Riksgälden. Låneramen får användas för kommersiell exportfinansiering eller till utlåning inom gällande system för statsstödda krediter. Låneramen har enligt riksdagsbeslut förlängts att gälla även under 2010. SEK skall betala en fast ramavgift och en marknadsmässig ränta för de lån som dras under ramen. Riksdagen bemyndigade 2009 även regeringen att ge SEK möjlighet att på kommersiella villkor köpa statsgarantier för refinansiering och nyupplåning upp till 450 miljarder kronor. I den prognos för statens lånebehov som regeringen presenterade i vårproposition 2009 antogs beräkningstekniskt att utnyttjandet av SEK:s låneram skulle uppgå till 50 miljarder kronor 2009 (prop. 2008/09:86, bet. 2008/09:NU12, rskr. 2008/09:125).

Exportkreditnämndens exportkreditgarantier höjs

En ytterligare förstärkning av exportfinansieringen till företag skedde i december genom att Exportkreditnämndens export-kreditgarantier höjdes från 200 miljarder kronor till 350 miljarder kronor. (prop. 2008/09:86, bet. 2008/09:NU12, rskr. 2008/09:125). Efter förslag i budgetpropositionen beslutade riksdagen att höja ramen till 500 miljarder för 2010. Rörelsekreditgarantin utvidgades under januari 2010 till att även gälla större företag, utan direkt koppling till exportaffärer, I regeringens vårproposition 2009 bedömdes att EKN skulle använda 200-330 miljarder kronor av garantin under 2009. Infriade garantier beräknas dock under 2009 uppgå till endast 0,5 miljarder kronor.

Almi Företagspartner får kapitaltillskott för ökad utlåning

Efterfrågan på ALMI:s lån ökade kraftigt under finanskrisen, eftersom likviditetskrisen i banksystemet skapade stora svårigheter för små- och medelstora företag att få banklån. Under andra halvåret 2008 ökade nyutlåningen med 40 procent jämfört med föregående år. Då låneverksamheten är begränsad av lånefondens och det egna kapitalets storlek uppstod då en risk för att ALMI inte skulle kunna möta den ökade efterfrågan på krediter. För att

motverka de försämrade finansieringsmöjligheter under krisen fick därför Almi ett kapitaltillskott på två miljarder kronor för att kunna förstärka utlåningskapaciteten riktad till små och medelstora företag. (prop. 2008/09:73, bet. 2008/09:FiU17, rskr. 2008/09:47 och prop. 2008/09:86, bet. 2008/09:NU12, rskr. 2008/09:125). Beslutet trädde i kraft redan 1 december 2008. Kompletterande direktiv togs under december och januari som bland annat innebär att Almi också gavs möjlighet att finansiera en större andel av ett företags lånebehov upp till 80 procent och i särskilda fall upp till 100 procent. Taket för Almis mikrolån höjdes också från 100 000 till 250 000 kronor och medgav även möjlighet att ge krediter till hela segmentet små- och medelstora företag (50–250 anställda). (Prop. 2009/10:148 Företagsutveckling – statliga insatser för finansiering och rådgivning)

Företag får uppskov med inbetalningen av vissa skatter och avgifter

29 januari 2009 meddelade regeringen som en ytterligare åtgärd för att underlätta företagssektorns finansieringssituation att företag får upp till ett års uppskov med inbetalningen av två månaders arbetsgivaravgifter och preliminärskatt för löntagarna. (prop. 2008/09:113, bet. 2008/09:SkU27, rskr. 2008/09:175). I vårbudgeten 2009 noterades att anstånd med skatteinbetalning försämrar budgetsaldot 2009 med uppskattningsvis 5 miljarder kronor men förbättrar budgetsaldot 2010 och i viss utsträckning 2011 när anståndsbeloppet betalas in. Det finansiella sparandet påverkas inte av själva anståndet. Däremot försämrar både det finansiella sparandet och budgetsaldot sammantaget över perioden 2009–2011 med ca 0,5 miljarder kronor, då uppbördsförlusten bedöms överstiga ränteintäkterna.

SBAB får vidgat uppdrag att bedriva bankrörelse för att främja konkurrens

För att möta en befarad kreditåtstramning för företag föreslog regeringen under våren 2009 (propositionen 2008/09:104) att utvidga SBAB:s mandat till att ge krediter utan säkerhet. Skälen för regeringens förslag var att oron på de finansiella marknaderna inneburit ökade svårigheter för såväl hushåll som företag att få tillgång till bankkrediter på rimliga villkor. Regeringen ansåg att det är angeläget att fler aktörer kan vara med och bidra till en kreditförsörjning som kan möta hushållens och företagets efterfrågan. Förslaget syftade till att åstadkomma ytterligare förbättringar av marknadens funktionssätt samtidigt som SBAB:s konkurrenskraft och möjlighet att erbjuda kunderna attraktiva finansiella produkter och tjänster skulle öka. Beslut togs i april 2009. I enlighet med detta ändrades i oktober 2009 SBAB:s bolagsordning och i december ansökte bolaget om banktillstånd. Eftersom förändringarna inte trätt i kraft under 2009 har åtgärderna inte haft någon direkt effekt på kreditgivningen under finanskrisen.

2 Riktade insatser för fordonsindustrin

I samband med regeringens åtgärdspaket i december 2008 (januaripropositionen: åtgärder för jobb och omställning) fanns även ett insatsprogram för fordonsindustrin. Nedgången var särskilt kraftig i de svenska personbilföretagen. Det statliga insatsprogrammet uppgår till totalt 28 miljarder och bestod i huvudsak av tre delar: forskning och utveckling inom fordonsindustrin, kreditgarantier vid omställning till grön teknologi, samt undsättningslån till företag inom fordonsindustrin.

Ett statligt forsknings- och utvecklingsbolag inom fordonsindustrin inrättas

Regeringen beslutade under hösten 2008 om ett kapitaltillskott på 3 miljarder kronor till ett statligt bolag, Fouriertransform AB, med syfte att bedriva forsknings- och utvecklingsverksamhet samt annan verksamhet inom fordonsindustrin (prop. 2008/09:95, bet.

2008/09:FiU19, rskr. 2008/09:144). I Fouriertransforms uppdragsbeskrivning framgår att de är ett statligt venture capital-bolag som registrerades i december 2008, med ett kapital på 3 miljarder kronor. De ska på kommersiella grunder stärka det svenska fordonsklustrets internationella konkurrenskraft genom att stödja innovativa bolag och företagare som kan bidra till att vitalisera svensk fordonsindustri. I uppdraget ingår att vara en aktiv ägare som bidrar till att bolagens kommersialisering och fortsatta tillväxt sker på ett strukturerat och framgångsrikt sätt. Fouriertransform tillför kompetens genom kvalificerade styrelserepresentanter, såväl egna medarbetare som personer i Fouriertransforms nätverk, i alla delägda bolag.

Undsättningslån till företag inom fordonsindustrin

Inom en total ram på 5 miljarder kronor får Riksgäldskontoret mot fullgoda säkerheter låna ut medel till större företag inom fordonsindustrin. EU-regler som styr regelverket för denna typ av lån har nyligen ändrats. Regeringen ser därför över det svenska regelverket.

Kreditgarantier vid omställning till grön teknologi

Riksgäldskontoret får ställa ut statliga kreditgarantier till företag i fordonsklustret för upptagande av lån i Europeiska investeringsbanken på högst 20 miljarder kronor. Företagen skall ha en omsättning på mer än en halv miljard kronor. (Mindre företag har möjlighet att söka lån hos Almi Företagspartner AB). Lånen ska vara i enlighet med EG-kommissionens riktlinjer om statligt stöd och ges mot fullgoda säkerheter. Räntan på lånen skall fastställas i relation till låntagarens kreditvärdighet och säkerheter. I budgeten för 2010 (Prop. 2009/10:1) framgår att Volvo Personvagnar AB har beviljats ett statsgaranterat lån på motsvarande ca 2,2 miljarder kronor 2009 i Europeiska investeringsbanken. För att de beviljade lånen skulle kunna utbetalas krävdes att regeringen beslutade om statliga garantier för lånet. För att sätta ett korrekt pris på garantierna fordrades ett godkännande av statsstödsreglerna från EU-kommissionen. Därutöver krävdes avtal om garantiernas villkor mellan företaget och Riksgäldskontoret.

3 Stimulera arbetsutbudet och den kraftiga nedgången inom byggsektorn

Skattereduktion för ROT-arbete

Som den enskilt tyngsta åtgärden i regeringens krispaket som presenterades 5 dec 2008 (proposition: Åtgärder för jobb och omställning 2008/09:97), lanserades ett permanent ROT-avdrag. I pressmeddelandet motiverades åtgärden mot bakgrund av den kraftiga försvagningen inom byggsektorn och signalerna om ökande arbetslöshet. Regeringen föreslog därför ett införande av en skattereduktion för reparation, ombyggnader och underhåll av byggnader (ROT-tjänster) inom avdragsrätten för hushållstjänster. I regeringens januari-proposition fastställdes att skattereduktionen bör omfatta ROT-arbete som utförts och betalats från och med den 8 december 2008. Det huvudsakliga syftet med skattereduktionen är att minska svartarbetet och att stimulera arbetsutbudet. Härutöver kan konstateras att svensk ekonomi befinner sig i en konjunkturnedgång. I byggsektorn kan en märkbar försvagning noteras jämfört med när systemet med skattereduktion för hushållsarbete infördes 2007. Med en skattereduktion också för ROT-arbete skulle efterfrågan på sådana tjänster öka, vilket innebär att volymen av byggnadsarbeten ökar. Skattereduktionen bidrar därmed till att upprätthålla produktionen och sysselsättningen i byggsektorn. I propositionen beräknades kostnaden uppgå till 3,6 miljarder för 2009, respektive 3,5 miljarder för 2010.

4.3.3 Åtgärder i budget för 2010

Gällande regeringens satsningar i budgetpropositionen för 2010 noteras att det låga resursutnyttjandet och den fallande sysselsättningen motiverar ytterligare krisåtgärder.

”Den jämfört med i våras minskade osäkerheten i de offentliga finanserna har förbättrat förutsättningarna för att genomföra ytterligare krisåtgärder. De offentliga finanserna har därtill utvecklats något bättre än vad som bedömdes i 2009 års ekonomiska vårproposition. Sverige har dessutom i ett internationellt perspektiv en gynnsam position när det gäller de offentliga finansernas långsiktiga hållbarhet”.

Mot denna bakgrund föreslår regeringen i denna budgetproposition ett antal krisåtgärder. Dessa inriktas på att 1) Dämpa fallet i sysselsättningen, 2) Förhindra att arbetslösheten biter sig fast, samt 3) Värna välfärdens kärna. Utöver dessa föreslår regeringen bland annat åtgärder för *Fler och växande företag*, samt att Värna klimatet.

Regeringen menar att krisåtgärderna samlat bidrar till att minska krisens negativa effekter för hushållen. Åtgärderna ökar köpkraften och skapar utrymme för en ökad privat konsumtion. Därmed bidrar åtgärderna till att dämpa fallet i efterfrågan och sysselsättningen. Det fjärde jobbskatteavdraget ingår som en central del i denna politik och byggs ut med 10 miljarder kronor för 2010. Åtgärden motiveras både av strukturella och stabiliseringspolitiska skäl. I regeringens åtgärder för fler och växande företag betonas att detta är viktigt för sysselsättningen, och att hindren för att starta och utveckla företag ska vara så låga som möjligt. Detta anses inte minst gälla under rådande konjunkurläge. Regeringen föreslår därför en rad åtgärder som stärker incitamenten att starta, driva och utveckla företag i Sverige. Åtgärderna ska öka tryggheten för företagare, göra det mindre riskfyllt att starta nya företag och sänka kostnaden för många företagare. Bland åtgärderna för 2010 ingår bland annat:

Nedsatta egenavgifter för företagare

För att förbättra de små företagens förutsättningar för utveckling och tillväxt bör, enligt regeringen, egenavgifterna för enskilda näringsidkare och delägare i handelsbolag sättas ned med 5 procentenheter, dock med högst 10 000 kronor per år.

Ökad trygghet för företagare:

För att stärka tryggheten för företagare föreslår regeringen ett antal förbättringar inom trygghetssystemen. Syftet är att skapa större tydlighet och förutsägbarhet i regelverken samt öka valfriheten för företagarna inom sjuk- och föräldraförsäkringsområdet samt inom arbetsmarknadsområdet. Det ska bli enklare att växla mellan att vara företagare och anställd.

Minska risken att starta företag främjar ett ökat entreprenörskap

För att minska risken med företagande och därmed främja ett ökat entreprenörskap avser regeringen att föreslå förändringar i skuldsaneringslagen.

Ökad satsning på entreprenörskap

Totalt föreslår regeringen att 200 miljoner kronor avsätts för 2010 för ett ökat entreprenörskap:

- 20 miljoner kronor satsas på kulturella och kreativa näringar.

- 20 miljoner kronor satsas på åtgärder för att främja unga innovatörer. förstärka insatser för att utveckla entreprenörskap och företagande inom vård och omsorg
- Fortsatt satsning om 100 miljoner kronor för att främja kvinnors företagande och för att stärka kunskaperna om kvinnors företagande under 2010.
- Förstärka anslaget till VisitSweden AB för marknadsföring av Sverige som turistland med 50 miljoner kronor för 2010

4.3.4 Regeringens redovisning av statsfinansiella effekter av åtgärderna

I vårbudgeten 2010 redovisades de statsfinansiella effekterna av de samlade stödåtgärderna som vidtagits efter budgetpropositionen för 2009 till och med början av 2010. I sammanställningen (tabell 11.8 2009/10:100) fastställs att utställande av garantier inte påverkar det finansiella sparandet eller budgetsaldot. ”Vid ett infriande av garantier försämras dock både det finansiella sparandet och budgetsaldot. Det finansiella sparandet och budgetsaldot förstärks när garantiavgifter inbetalas. Utlåning försämrar budgetsaldot, men påverkar inte det finansiella sparandet eftersom en motsvarande fordran uppstår. När lån återbetalas förbättras budgetsaldot. Vid utlåning påverkas det finansiella sparandet och budgetsaldot av räntenettet, dvs. skillnaden mellan statens upplåningsränta och den ränta till vilken utlåningen sker. Kapitaltillskott försämrar budgetsaldot, men påverkar inte det finansiella sparandet eftersom kapitaltillskottet byts ut mot en tillgång (exempelvis aktier). Om aktier avyttras förbättras budgetsaldot. Dock förblir det finansiella sparandet opåverkat.

Tabell 4.3 Stödåtgärder mot näringslivet efter budgetprop för 2009 tom vintern 2009/2010,

Öka företagens kredittillgång					
Miljarder kronor (om inget annat anges) Stödåtgärder	Ramar/ beslut	Prognos	Utfall	Finansiellt sparande	Statsbudgetens saldo
Svensk Exportkredit (SEK)					
- kapitaltillskott	3	-	3	Ingen effekt	Försämras
- låneram	100	-	-	Ingen effekt	Försämras
- kreditgaranti	250	-	-	Ingen effekt	Ingen effekt
- infriande av kreditgaranti	-	-	-	Försämras	Försämras
Kapitaltillskott till Almi	2	-	2	Ingen effekt	Försämras
Överlåtelse av aktier i Venantius AB till SEK	2,8	-	2,8	Ingen effekt	Ingen effekt
Exportkreditnämnden (EKN)	500	330	283	Ingen effekt	Ingen effekt
- infriande av exportkreditgaranti	-	0,6	-	Försämras	Försämras
Anstånd med skatteinbetalning	-	0,4	0,2	Försämras	Försämras
Utvidgad bolagsordning för SBAB	-	-	-	Ingen effekt	Ingen effekt
Insatser för fordonsindustrin					
Statligt FoU-bolag	3	-	3	Ingen effekt	Försämras
Undsättningslån	5	-	-	Ingen effekt	Försämras
Kreditgaranti	20	6	-	Ingen effekt	Ingen effekt
- infriande av kreditgaranti	-	-	-	Försämras	Försämras

Källa: bearbetning av tabell 11.8 ur Prop. 2009/10:100

4.4 Insatser riktat till arbetsmarknaden

Under finanskrisen och den följande lågkonjunkturen lade regeringen om inriktningen på arbetsmarknadspolitiken från att vara inriktad på personer som stod långt från arbetsmarknaden, till aktiva åtgärder för personer som blivit arbetslösa under krisen. Den viktigaste uppgiften är att förhindra att människor står utan arbete under lång tid, vilket främst sker genom ökade satsningar på coachningsinsatser och praktik för att i ett tidigt skede kunna ge individanpassat stöd. En viktig satsning för att förbättra möjligheterna för långtidsarbetslösa görs bland annat genom att erbjuda en fördubblad kompensation till arbetsgivare som anställer genom nystartsjobb. Som framgår av tabellen kommer de tydliga insatserna först med krispaketet i december 2008, och insatserna fortsätter sedan att förstärkas enligt riktlinjerna från denna budget i takt med det försämrade läget på arbetsmarknaden i såväl vårbudgeten som höstbudgeten för 2010. Sammantaget ligger satsningar på den aktiva arbetsmarknadspolitiken på runt 8 miljarder kr för 2009, och ytterligare något högre för 2010.

Tabell 4.4: Sammanställning av åtgärder inom arbetsmarknad 2008-2009

Åtgärd med medel avsedda för insatser under given period (miljarder kr)	Åtgärder i budget för 2009	Åtgärder höst/vinter 2008/2009	Åtgärder våren 2009	Åtgärder i budget för 2010
Januaripropositionen Stöd till nya arbetslösa och korttidsarbetslösa: - Förstärkt coaching - Praktisk kompetensutveckling - Arbetspraktik		1,1 mdr 2009 (1,2 mdr 2010) 1,2 mdr 2009 (1,6 mdr 2010) 1,2 mdr 2009 (1,6 mdr 2010)		
Förstärkt stöd för långtidsarbetslösa - Fördubblad nedsättning för Nystartsjobb (permanent)		0,9 mdr 2009 (1,4 mdr 2010)		
Ökat förvaltningsanslag till Af		0,3 mdr 2009		
Vårbudget 2009: Förstärkta arbetsmarknadsåtgärder i linje med januaribudgeten:			2,7 mdr för 2009	
Höstbudget för 2010: - ökat aktivitetsstöd - arbetsmarknadsprogram - ökade resurser till Af				2,8 mdr 2010 0,5 mdr 2010 0,6 mdr 2010
Ex på övriga åtgärder				
Volvo Cars - med stöd av EGF: utbildning och åtgärder för varslade inom Volvo			Tot: 0,164 mdr (EGF: 0,107 mdr, Sverige: 0,057 mdr)	
Arbetsförmedlingen inför särskilt snabbspår för nya arbetslösa		X		
ESF-rådet genomför nationella utlysningar inom socialfonden och lättar på regelsystemet		X		

Totalt		-	-	-
Budget för 2009:		4,7 mdr 2009	2,86 mdr 2009	-
Budget för 2010:		(5,8 mdr 2010)	-	3,9 mdr för 2010

4.4.1 Åtgärder i budget för 2009

Inom området *arbetsmarknad och arbetsliv* konstaterades att flera insatser för att stärka arbetslinjen och för att öka arbetsutbudet redan genomförts. I denna proposition togs ytterligare ett steg genom att den tredje fasen i jobb- och utvecklingsgarantin (fas 3) genomförs inom ramen för utgiftsområdet. Det innebär att alla deltagare som efter 450 ersättningsdagar i garantin inte funnit något annat alternativ ska anvisas en sysselsättning som motsvarar deras arbetsutbud. Exempel på andra förstärkningar är att bidraget till arbetslöshetsersättning och aktivitetsstöd ökas med 467 miljoner kronor 2009. Detta som till följd av snabbare kvalificering för inkomstrelaterad ersättning och förenklade inträdesvillkor. Förändringen syftar också till att förbättra incitamenten för arbete. Regeringen föreslår därför att anslaget Bidrag till arbetslöshetsersättning och aktivitetsstöd ökas med 72 miljoner kronor 2009.

Inom ramen för kartläggningen har vi inte bedömt att någon av dessa åtgärder har en tydlig koppling till krisen, utan arbetsmarknadspolitiken får sin tydliga inriktningsändring först i och med regeringens senare krispaket.

4.4.2 Åtgärder under hösten och vintern 2008/2009

För att möta den kraftiga nedgången och motverka stigande arbetslöshet presenteras tydligt mer aktiva och krisinriktade åtgärder inom arbetsmarknadsområdet i regeringens stimulanspaket i början av december och som sedan utgör stommen i regeringens januariproposition: Åtgärder för jobb och omställning (proposition 2008/09:97). Två av fem huvudområden i extrabudgeten har fokus på en aktiv arbetsmarknadspolitik med huvudsakligt inriktning på stöd till arbetslösa och korttidsarbetslösa i form av bl.a. coaching och fler praktikplatser, samt förstärkt stöd för långtidsarbetslösa genom att fördubbla kompensationsen till arbetsgivare för nystartsjobb.

Förstärkta insatser för korttidsarbetslösa

Personliga coacher: Regeringen anser att det finns behov av att tidigt ge ett förstärkt stöd till personer som förlorar arbetet. Stödet bör enligt regeringen ges i form av personliga coacher som kan ge ett individanpassat och effektivt stöd för att snabbt kunna hjälpa en arbetssökande tillbaka till arbete. Det innebär att coachningsinsatser ska kunna ges även utanför jobb- och utvecklingsgarantin samt jobbgarantin för ungdomar. Insatserna ska kunna ges till alla som blir arbetslösa och som Arbetsförmedlingen bedömer har behov av ett sådant stöd. Det förstärkta stödet ska också underlätta samverkan med trygghetsorganisationer och de stöd dessa lämnar till personer inom ramen för omställningsavtalen. Coacherna beräknas 2009 kunna stödja 27 500 personer, 30 000 personer 2010 och 15 000 personer 2011. Beräkningarna baseras på helårsinsatser, vilket innebär att fler får del av insatserna eftersom stödet lämnas under kortare perioder. Regeringen beräknar kostnaden för åtgärden till 1 100 miljoner kronor för 2009.

Arbetspraktik och praktisk kompetensutveckling: För att öka sannolikheten för återinträde i arbete är det viktigt att den arbetssökande har möjlighet att hålla kontakt med arbetsmarknaden även då efterfrågan på arbetskraft kraftigt minskar. För att möjliggöra att denna kontakt kan upprätthållas, behövs ett komplement till de tidiga coachningsinsatserna

i form av praktikmöjligheter. Arbetspraktiken har tidigare framför allt vänt sig till arbetslösa som inte har så lång arbetslivserfarenhet. Eftersom regeringen anser att det är viktigt även för arbetslösa med längre arbetslivserfarenhet att vidmakthålla och utveckla sin kompetens har de från och med den 15 januari 2009 infört praktisk kompetensutveckling som en del av arbetspraktiken. Syftet med arbetspraktik och praktisk kompetensutveckling är att stärka individens möjligheter att få ett arbete. Båda åtgärderna kan användas för att upprätthålla och förbättra den arbetslöses kompetens samt för att upprätthålla arbetskraftsdeltagandet. Deltagarna får aktivitetsstöd motsvarande arbetslöshetsersättningen, dock lägst 320 kronor per dag (223 kronor för dem som inte uppfyller villkoren för arbetslöshetsersättning). Arbetsgivaren får ingen ekonomisk ersättning för att anordna arbetspraktik och praktisk kompetensutveckling. Regeringen beräknar kostnaden för åtgärden till 2 348 miljoner kronor för 2009. (Regeringen har beslutat att Arbetsförmedlingen får disponera motsvarande belopp av anslagssparandet från 2008 på anslaget 22:2 Bidrag till arbetslöshetsersättning och aktivitetsstöd under utgiftsområde 14 för utgiftsökningen). För 2010 och 2011 beräknas anslaget ökas med 3 240 respektive 1 005 miljoner kronor. *Satsningen motsvarar 19 000 platser 2009, 26 000 platser 2010 och 8 000 platser 2011. Kostnaden för dess två åtgärder beräknas uppgå till 2,6 miljarder kronor för 2009 respektive 2,4 miljarder kronor för 2010 (källa Svensk Finanspolitik 2010: Finanspolitiska Rådet.)*

Förstärkta insatser för långtidsarbetslösa

Fördubblad kompensation till för Nystartsjobb: Nystartsjobb infördes 2007 och syftade till att göra det lättare för personer med en svag förankring på arbetsmarknaden att få ett arbete. Till följd av den försvagade konjunkturen har behovet av att ytterligare stimulera efterfrågan på arbetskraft med svag förankring på arbetsmarknaden ökat. Därför beslutade regeringen att fördubbla kompensationen till arbetsgivare för personer som anställs med ett nystartsjobb. Förändringen är permanent och innebär att kompensationen för nystartsjobb blir lika stor som för de så kallade nyfriskjobben. Den fördubblade kompensationen ökar möjligheterna att få ett arbete för dem som står långt från arbetsmarknaden, bland annat de som varit arbetslösa eller har kombinerat sjukskrivning med exempelvis arbetslöshet i minst ett år. Den fördubblade kompensationen gäller beslut om nystartsjobb som fattas från och med den 1 januari 2009. Den fördubblade kompensationen förväntas leda till 4 700 fler nystartsjobb i genomsnitt per månad under 2009, 6 000 fler under 2010 och 4 700 fler under 2011. Sammanlagt beräknas ca 21 000 nystartsjobb i genomsnitt under 2009, 20 000 under 2010 och 21 000 under 2011. Den ökade skatteutgift som följer av den fördubblade kompensationen beräknas till 938 miljoner kronor 2009, 1 412 miljoner kronor 2010 och 1 388 miljoner kronor 2011. Kostnaden består dels av ökade volymer, dels av en högre kompensationsgrad för nya beslut i de redan beräknade volymerna för nystartsjobb. Jämfört med skatteutgifterna som presenterades i budgetpropositionen för 2009 är ökningen 646 miljoner kronor 2009, 991 miljoner kronor 2010 och 1 078 miljoner kronor 2011.

Ökat förvaltningsanslag till Arbetsförmedlingen utifrån ökat arbetstryck

Den extraordinära situationen på arbetsmarknaden kräver att Arbetsförmedlingen arbetar med snabbhet och framförhållning. Ett ökat förvaltningsanslag under 2009 ger Arbetsförmedlingen ökad möjlighet att upphandla tjänster samtidigt som arbetet med kontroll och myndighetsutövning kan hanteras på ett betryggande sätt. Det är avgörande att få till stånd en kapacitetsökning och kompetensväxling inom Arbetsförmedlingen. I syfte att säkra resurser för effektiv upphandling, kompetensväxling, utveckling av den nationella beredskapsorganisationen för varsel om uppsägning och samverkan på regional och lokal nivå, samt att därigenom säkerställa ett snabbt genomförande av åtgärderna för jobb och om-

ställning inom arbetsmarknadsområdet, anser regeringen att Arbetsförmedlingens förvaltningsanslag temporärt bör ökas med 300 miljoner kronor 2009.

4.4.3 Åtgärder våren 2009

I vårpropositionen 2009, En ansvarsfull politik för att värna välfärden (proposition 2008/09:100), utökar regeringen ytterligare resurserna till arbetsmarknadspolitik. Motiveringen är att arbetslinjen värnas bäst genom en aktiv arbetsmarknadspolitik. I propositionen noteras att den finansiella krisen under hösten 2008 medfört att antalet varsel stigit dramatiskt och uppnått nivåer jämförbara med 1990-talskrisen. I februari var 94 000 fler arbetslösa än samma månad 2008. Regeringens bedömning var att arbetslösheten skulle stiga från 6,2 procent 2008 till 8,9 procent 2009 och till 11,1 procent 2010. För att förhindra att arbetslösheten fastnar på en hög nivå förstärker därför regeringen resurserna till arbetsmarknadspolitik. De ska enligt regeringen användas till att förhindra att fler människor blir långtidsarbetslösa och till att förbättra konkurrenskraften hos de långtidsarbetslösa. Sammantaget satsas ytterligare 2,7 miljarder kronor på en fortsatt aktiv arbetsmarknadspolitik genom vårbudgeten.¹³

Förstärkta insatser för korttidsarbetslösa

Regeringen förstärker stödet till korttidsarbetslösa genom mer resurser till att stödja de arbetslösa i deras jobbsökande samt till fler praktikplatser som möjliggör att de arbetslösa kan bibehålla eller upprätta en kontakt med arbetsmarknaden. Tillsammans med de tidigare insatserna i propositionen 'Åtgärder för jobb och omställning' omfattar insatserna för korttidsarbetslösa i årsgenomsnitt för 2009 ca 53 100 platser. Ungefär 31 500 av dessa utgörs av intensifierad förmedling (bl.a. i form av coachning) och 21 600 är praktikplatser.

Förstärkta insatser för långtidsarbetslösa

Genom propositionen Åtgärder för jobb och omställning förbättrades enligt regeringen de långtidsarbetslösas konkurrenskraft genom att kompensationen i nystartsjobben fördubblades. Nu ökas antalet platser i jobb- och utvecklingsgarantin och jobbgarantin för ungdomar med ca 26 000 personer i årsgenomsnitt under 2009 jämfört med bedömningen i budgetpropositionen för 2009. I garantierna erbjuds de arbetslösa förutom intensifierade jobbsökaraktiviteter och praktik även möjlighet till särskilt anställningsstöd och förstärkt arbetsutbildning. För 2010 bedöms antalet deltagare i jobb- och utvecklingsgarantin och jobbgarantin för ungdomar öka med 100 000 personer jämfört med bedömningen i budgetpropositionen för 2009. Regeringen satsar därmed omfattande resurser och anpassar programmen till den ökande arbetslösheten i syfte att stärka de långtidsarbetslösas konkurrenskraft och öka deras möjligheter att få ett nytt jobb. Genom de ökade resurserna till jobb- och utvecklingsgarantin och jobbgarantin för ungdomar riktas därmed betydande insatser mot de individer som drabbas hårdast av lågkonjunkturen.

4.4.4 Åtgärder i budget för 2010

För att förhindra att den höga arbetslösheten biter sig fast görs fler åtgärder som enligt regeringen ökar arbetslösas anställningsbarhet, förbättrar företagsklimatet och gör det mer lönsamt att arbeta. Det fjärde jobbskatteavdraget ses som en central del i paketet genom att det gör det mer lönsamt att arbeta och bidrar därmed till att fler människor förblir aktiva på

¹³ Sveriges handlingsprogram för tillväxt och sysselsättning – uppföljningsrapport 2009. Regeringens skrivelse 2009/10:34

arbetsmarknaden. Inom arbetsmarknadspolitiken är den viktigaste uppgiften under lågkonjunkturen att förhindra att människor står utan arbete under lång tid. Inriktningen för 2010 följer därför huvudsakligen samma inriktning som angavs i propositionen Åtgärder för jobb och omställning respektive i 2009 års ekonomiska vårproposition. Stödet till korttidsarbetslösa föreslås öka volymmässigt och ytterligare fokus läggs på fler praktikplatser och att sökaktiviteten upprätthålls på en god nivå. Nedanstående satsningar på den aktiva arbetsmarknadspolitiken uppgår totalt till 3 890 miljoner kronor för 2010 och består av ökade resurser för aktivitetsstöd med 2 792 miljoner kronor, ökade resurser för kostnader för arbetsmarknadspolitiska program med 498 miljoner kronor samt ökade resurser till Arbetsförmedlingen med 600 miljoner kronor. Detta är möjligt genom att kostnaderna för delar av de arbetsmarknadspolitiska insatserna blir 2 543 miljoner kronor lägre 2010 jämfört med vad regeringen tidigare har beräknat. Dessutom innebär ovanstående satsning att utgifterna för arbetslöshetsförsäkringen minskar med 1 242 miljoner kronor.

Fler platser inom arbetspraktik och praktisk kompetensutveckling

Regeringen uppskattar att de ökade resurserna bidrar till att antalet platser i arbetspraktik och praktisk kompetensutveckling 2010 ökar med 4 000

Fler platser inom coachning i Arbetsförmedlingens regi

Regeringen uppskattar att de ökade resurserna bidrar till att 8 000 fler får förstärkt arbetsförmedling i form av intensifierade förmedlingstjänster (coachning).

Fler platser till arbetsmarknadsutbildning,

Arbetsmarknadsutbildningen ökar med ca 1 000 platser under 2010.

Fler insatser i Jobbgarantin för unga samt stöd till unga arbetslösa utan gymnasieutbildning

För arbetslösa ungdomar intensifieras förmedlingsinsatserna och insatserna inom jobbgarantin för ungdomar utökas. Bland annat föreslås deltagare i jobbgarantin för ungdomar få möjlighet att delta på deltid för att under resterande tid ha möjlighet att studera inom den kommunala vuxenutbildningen och delta i svenskundervisning för invandrare. För unga arbetslösa som saknar slutbetyg från grund- eller gymnasieskolan, erbjuds också en tre månader lång utbildning vid folkhögskola som syftar till att underlätta för den enskilde att påbörja eller återgå till reguljär utbildning.

Ny aktivitetsinsats – LYFT

En ny aktiveringsinsats, Lyft, inom statliga och kommunala verksamheter samt ideella organisationer med viss verksamhet. Regeringen beräknar i budgeten att Lyft skulle omfatta ca 40 000 platser. Aktiveringsinsatsen ska avse verksamhet inom miljö, skogsvård, kulturarvet, omsorg och skola. Åtgärden syftar till att arbetslösa ska upprätthålla kontakten med arbetslivet samtidigt som den kan ses som en investering i vår miljö och omsorg. För att säkerställa implementering och antalet platser i Lyft avser regeringen att ge Arbetsförmedlingen i uppdrag att tillsätta en förhandlingsperson. Denna person, som ska ingå i Arbetsförmedlingens organisation, kommer att ha till uppgift att informera och förhandla fram aktiveringsplatser.

4.4.5 Exempel på övriga arbetsmarknadsinriktade åtgärder

Volvo Cars – Utbildning för varslade inom Volvo och dess underleverantörer

För att ytterligare ge stöd till varslade inom den hårt drabbade fordonsindustrin ansökte regeringen i juni 2009 om medel från Globaliseringsfonden (EGF) till aktiva arbetsmarknadsåtgärder (EGF/2009/007 SE/Volvo). Satsningen är riktad till Volvo personvagnar och 23 av dess underleverantörer. Den totala kostnaden beräknades till 15 137 960 euro, vilket i juni 2009 motsvarade ca 164 miljoner kr. Medel från EGF finansierade 65 procent av kostnaderna (ca 107 miljoner kr, juni 2009) för främst yrkesinriktad kommunal vuxenutbildning för uppsagda från Volvo Cars AB och dess underleverantörer. Regeringens stöd beräknades därmed till ca 57 miljoner kr. Arbetsförmedlingen och Skolverket fick under oktober 2009 det formella uppdraget från regeringen att ansvara för projektets genomförande, medan ESF-rådet fick i uppgift att förvalta medlen och stå för den finansiella kontrollen. (Regeringsbeslut 2009-10-22, dnr U2009/6158/SV, Uppdrag om uppdragsutbildning för vissa uppsagda personer inom fordonsindustrin). Utgifter var dock stödberättigade från 15 dec 2008, vilket var det datum som insatserna påbörjades. Omkring 1000 varslade medverkade i satsningen (huvuddelen från göteborgsregionen) som pågick till och med våren 2011. En effektutvärdering är genomförd som bland annat visade att de som medverkat i projektet i lägre utsträckning fått jobb efteråt jämfört med de som valt att inte medverka. Det noteras också att projektet som helhet kom i gång relativt sent och att en stor grupp då redan gått tillbaka till Volvo (Källa: Utvärdering av det arbetsmarknadspolitiska projektet ”Volvo Cars och dess underleverantörer”, Sweco 2012).

Arbetsförmedlingen inför särskilt ’Snabbspår’ för nya arbetslösa under hösten 2008

Arbetsförmedlingen ser behovet av att vidta insatser för att undvika en omfattande ökning av arbetslöshetstiderna under åren 2009-2010, i synnerhet under år 2010. En mycket stor del av de arbetsmarknadspolitiska insatserna kommer att destineras till garantierna. Arbetsförmedlingen noterar att de arbetsmarknadspolitiska insatserna riktas enligt direktiv från regeringen främst mot personer som står längst ifrån arbetsmarknaden. Grupper som särskilt anges i höstpropositionen för budgetåret 2009 är de som har varit arbetslösa en lång tid, funktionshindrade, nyanlända invandrare, långtidssjukskrivna och personer med sjuk- eller aktivitetsersättning. Utöver de prioriterade målgrupperna har den snabbt försämrade arbetsmarknaden gett upphov till att Arbetsförmedlingen sett behov av att kunna göra tidiga insatser för nya arbetslösa, genom ett s.k. ”Snabbspår”. Dessa insatser syftar till att förstärka stödet till nya arbetslösa och korttidsarbetslösa. (Källa: Framställning till regeringen: Budgetunderlag för perioden 2010-2012 Arbetsförmedlingen 2009-02-23)

ESF-rådet gör nationella utlysningar och lättar på regelsystemet för socialfonden

Svenska ESF-rådet har genomfört två utlysningar på nationell nivå under våren 2009 för att stärka kompetensförsörjningen. Utlysningen ’Kompetensutveckling för den sociala ekonomin’ skulle ge möjlighet till kompetensutveckling och förberedelser för de som skulle anordna sysselsättning och platser inom den sociala ekonomin och ta emot de personer som har rätt att få sysselsättning på en arbetsplats under längst en tvåårsperiod. Den andra utlysningen avsåg ’Kompetensutveckling inom offentlig sektor’ som skulle möjliggöra kartläggning och analys av kompetensutvecklingsbehov samt genomförande av kompetensutveckling för strategiska utvecklingsarbetet inom kommuner och landsting. ESF-rådet har också möjliggjort att sysselsatta personer som deltar i ett ESF-projekt kan få fullfölja utbildningen även om de blir arbetslösa under pågående utbildningsaktivitet. Vid

sidan av de nationella utlysningarna genomfördes också flera regionala varselutlysningar och kompetensutvecklingsprojekt med direkt inriktning mot krisen. Dessa behandlas mer under avsnittet med regionala insatser. (källa: Strategisk uppföljning av En nationell strategi för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning 2007–2013 (Ds 2009:69)

4.5 Insatser riktat till utbildning

Mot bakgrund av finanskrisen har framförallt åtgärder under 2008 och 2009 varit inriktade mot att förstärka den yrkesinriktade vuxenutbildning för att därigenom minska arbetslöshet och stärka individer efter krisen. Det reguljära utbildningssystemet betraktas som en strategisk resurs för att mildra effekten av ökad arbetslöshet och för att få individer att stå bättre rustade för nytt arbete efter krisen. Regeringen gör också en omfördelning av platser på universitet och högskolor mot bakgrund av krisens effekter.

Som tabellen visar inleds satsningen på förstärkt yrkesinriktad vuxenutbildning redan i höstbudgeten för 2009 och följs sedan upp av ytterligare satsningar under hela krisen. Sammantaget ligger satsningarna på runt en miljard kronor för 2009 för att vara nästan tre gånger mer för 2010.

Tabell 4.5: Sammanställning av åtgärder inom utbildning 2008-2009

Åtgärd med medel avsedda för insatser under givenperiod (miljarder kr)	Åtgärder i budget för 2009	Åtgärder höst/vinter 2008/2009	Åtgärder våren 2009	Åtgärder i budget för 2010
Förstärkning av Komvux/Yrkesvux Platser (inkl. studiestöd)	0,2 mdr 2009 (0,4 mdr 2010)	0,4 mdr 2009 (0,5 mdr 2010)	0,02 mdr 2009	0,5 mdr 2010
Inrätta yrkeshögskola, Platser (inkl. studiemedel)	0,05 mdr 2009 (0,1 mdr 2010)	0,1 mdr 2009 (0,2 mdr 2010)		0,1 mdr 2010
Omfördelning av medel mellan universitet och högskolor (inga nya medel)		0,09 mdr 2009		Åtgärd permanent from 2010
Tillfällig ökning av platser till Universitet och Högskolor				1 mdr 2010
Totalt Budget för 2009: Budget för 2010:	0,25 mdr 2009 (0,5 mdr 2010)	0,5 mdr 2009 (0,7 mdr 2010)	0,02 mdr 2009 -	 1,6 mdr 2010

4.5.1 Åtgärder i budget för 2009

Inom budgetens inriktningsområde att 'rusta Sverige för framtiden' görs inom utbildningsområdet bland annat en satsning på ökad kunskap i förskola och skola, en förstärkt satsning på yrkesutbildningar, samt förstärkta insatser för en konkurrenskraftig forskning. Med hänvisning till senare satsningar under krisen anser vi endast att satsningen på yrkesutbildning och Yrkeskeshögskola kopplar tydligt till åtgärder under krisen.

En förstärkt satsning på yrkesutbildningar samt inrättande av Yrkeshögskola

Regeringen skriver i propositionen att yrkesutbildningarna länge varit eftersatta, och föreslår därför en satsning på gymnasiala yrkesutbildningar inom ramen för kommunal vuxenutbildning. Kommunerna ska kunna ansöka om statsbidrag för utbildningar som ska anordnas i samråd med det lokala arbetslivet. För 2009 föreslås, inklusive medel till studiestöd, 200 miljoner kronor avsättas. För 2010 satsas 400 miljoner kronor och 2011 uppgår satsningen till 600 miljoner kronor. Dessutom avser regeringen även att föreslå att en yrkeshögskola inrättas från och med 2009. I samband med det föreslås att antalet eftergymnasiala yrkesutbildningsplatser ökas och att kvaliteten höjs på utbildningarna. Satsningen på fler platser och ökad kvalitet uppgår till 50 miljoner kronor 2009 och åren därefter till 100 miljoner kronor.

4.5.2 Åtgärder under vintern 2008/2009

I regeringens januari proposition: Åtgärder för jobb och omställning återfinns ytterligare satsningar inom utbildningsområdet. Dessa fokuseras framförallt på tre delar: yrkesvux, yrkeshögskola, samt omfördelning av medel mellan universitet och högskolor. I motiveringen skriver regeringen att det reguljära utbildningssystemet är viktigt för att mildra effekten av ökad arbetslöshet. Personer som drabbas av arbetslöshet kan genom att söka sig till det reguljära utbildningssystemet förnya och fördjupa sina kunskaper så att de står bättre rustade att få ett nytt arbete. Förslagen omfattar dels en satsning på fler platser inom eftergymnasial yrkesutbildning, dels en satsning på fler platser inom kommunal gymnasial vuxenutbildning med yrkesinriktning (yrkesvux). Vidare föreslår regeringen en omfördelning av anvisade medel mellan universitet och högskolor i syfte att möta den ökade efterfrågan i vissa regioner och åstadkomma ett bättre utnyttjande av utbildningsplatser vid universitet och högskolor. För att stimulera fler att söka till en kommunal gymnasial vuxenutbildning med yrkesinriktning lämnas vidare förslag som innebär att möjligheten att få studiemedel med den högre bidragsnivån utökas tillfälligt under 2009 och 2010.

Förstärkning av Yrkeshögskolan

Fler platser på yrkeshögskolan föreslås för att ytterligare öka möjligheten till utbildning inom det reguljära utbildningssystemet för dem som inte söker sig till högskolestudier. Antalet studieplatser inom yrkeshögskolan blir fler genom att helårsplatserna ökas med 1 000 år 2009, 2 000 år 2010 och 1 000 år 2011. Totalt sker en förstärkning av yrkeshögskola, inklusive studiemedel för 2009 med 0,1 miljarder, och 0,2 miljarder för 2010.

Förstärkningen av yrkesvux

Antalet studieplatser inom yrkesvux blir fler genom att platserna ökas med 3 200 år 2009, 3 900 år 2010 och 1 600 år 2011. De tillkommande platserna ska enligt regeringen svara mot faktiska behov på arbetsmarknaden. För att stimulera fler att söka en utbildning i yrkesvux kommer fler att få möjlighet att erhålla det högre bidraget i studiestödet. Tillägget av det högre bidraget är ca 3 500 kronor per fyra veckor. Totalt uppgår bidragsdelen till ca 6 300 kronor per fyra veckor, vilket motsvarar 80 procent av studiemedlets totalbelopp. De utökade resurserna för det högre bidraget i studiestödet gäller under 2009 och 2010 samt ges till personer över 25 år för i huvudsak studier på grundläggande eller gymnasial nivå för de som saknar slutbetyg från sådan utbildning. Förstärkningen av yrkesvux (inkl. ökning av studiemedel och höjd bidragsnivå) uppgår till 0,4 miljarder för 2009, och 0,5 miljarder för 2010.

Omfördelning av medel mellan universitet och högskolor

I syfte att möta efterfrågan och åstadkomma ett bättre utnyttjande av utbildningsplatser inom högskolornas anslag för grundutbildning föreslås en omfördelning av anvisade medel. Regeringen motiverar förslaget med att universitet och högskolor har en viktig roll vad gäller att mildra effekten av ökad arbetslöshet. Personer som drabbas av arbetslöshet kan genom att söka sig till universitet och högskolor förnya och fördjupa sina kunskaper för att stå bättre rustade att få ett nytt arbete.

De universitet och högskolor som föreslås få ökade resurser är de som planerar för ökade insatser kopplade till pågående svårigheter och varsel inom flera industribranscher, framför allt fordonsindustrin. Dessa universitet och högskolor kan inte genomföra sådana insatser inom ramen för sina nuvarande takbelopp. Resurserna bör därför omfördelas från de universitet och högskolor som inte planerar att fylla sina platser inom ramen för tilldelade medel. Genom denna omfördelning får samtliga lärosäten förutsättningar att öka sitt utbud av utbildningar och därigenom bidra till att mildra effekten av ökad arbetslöshet. Även efter omfördelningen har de lärosäten som får sina anslag minskade ett utrymme att expandera sin verksamhet under respektive takbelopp. Sammantaget uppgår satsningen under 2009 till 90 miljoner kronor. Finansiering sker genom att vissa lärosätens anslag till grundutbildning minskas med motsvarande belopp.

4.5.3 Åtgärder våren 2009

Ökat stöd till vuxenutbildning

I vårpropositionen 2009: 'En ansvarsfull politik för att värna välfärden' (proposition 2008/09:100) skedde ytterligare en ökning av antalet platser på yrkesvux. Regeringen gör här bedömningen att antalet platser för yrkesvux bör ökas med ytterligare nära 400 årsstudieplatser för innevarande år. Kostnaden beräknas till 16,7 miljoner kronor.

4.5.4 Åtgärder i budget för 2010

Bland åtgärderna för att förhindra att arbetslösheten stannar kvar på en hög nivå, ser bland annat regeringen en tillfällig utbildningssatsning under 2010 och 2011 som en effektiv krisåtgärd. Regeringen bedömer att sysselsättningen beräknas minska till slutet av 2010 samtidigt som ungdomskullarna ökar. Därför finns ett behov av ytterligare temporära utbildningssatsningar. Motiven är bland annat att utbildning motverkar att arbetslösheten biter sig fast på en hög nivå under lågkonjunktur. Utbildning kan vara ett sätt att undvika en stigmatiserande arbetslöshet. En annan effekt av utbildningssatsningen är att jobbchanserna ökar även för de arbetslösa som inte utbildar sig. När fler människor är under utbildning blir det färre sökande per ledigt jobb, vilket gynnar övriga arbetslösa. De som har utbildat sig får också högre produktivitet och därmed förbättras möjligheter till anställning. Regeringen anser att utbildningssatsningarna bör vara tillfälliga, breda och omfatta utbildningar på olika nivåer. Skälet till att de ska vara temporära är att den samhällsekonomiska kostnaden för utbildning är låg under den djupa lågkonjunkturen, då alternativet för en del människor i stället hade varit arbetslöshet.

Sammantaget innebär regeringens satsning under 2010 och 2011 en ökning av antalet utbildningsplatser inom yrkesvux/komvux, yrkeshögskolan samt universitet och högskolor på sammantaget ca 20 000 platser per år under 2010 och 2011. Utgifterna för denna tillfälliga utbildningssatsning uppgår till ca 2,3 miljarder kronor 2010 och ca 2,2 miljarder kronor 2011.

Tillfällig ökning av platser på Yrkeshögskolan Komvux/Yrkesvux

Regeringen föreslår att antalet platser inom den kommunala vuxenutbildningen ökas med cirka 10 000 per år 2010 och 2011. Satsningen avser främst fler platser inom yrkesvux, men även i viss omfattning platser för behörighetsgivande teoretiska kurser. Som en följd av detta föreslår regeringen att anslaget Statligt stöd för vuxenutbildning ökas med 500 miljoner kronor 2010.

Tillfällig ökning av platser på Yrkeshögskolan

Regeringen föreslår att antalet platser inom yrkeshögskolan ökas med 3 000 platser fr.o.m. hösten 2010. Utbildningarna bör i huvudsak begränsas till att vara som längst ettåriga. Regeringen föreslår därför att anslaget Statligt stöd för vuxenutbildning ökas med 94 miljoner kronor 2010.

Tillfällig ökning av platser till Universitet och Högskolor

Regeringen föreslår 10 000 fler platser per år på universitet och högskolor. Inklusivt studiestöd uppgår satsningen till drygt 1 miljard kr per år under 2010 och 2011.

Permanentning av omfördelning av utbildningsplatser

Dessutom föreslås den omfördelning av utbildningsplatser som fanns med i propositionen Åtgärder för jobb och omställning (prop. 2008/09:97) att permanentas. Det innebär att 93 miljoner kronor omfördelas mellan lärosätenas anslag för grundutbildning fr.o.m. 2010.

4.6 Insatser riktat till kommuner och landsting

Från regeringens sida var det tillfälliga stödet för kommuner och landsting under krisen en viktig insats för att behålla personal och att värna kvaliteten och tillgängligheten i den kommunala verksamheten, exempelvis inom vård, skola och omsorg. Tillsammans med stödet i vårpropositionen 2009 blev resursförstärkningen 17 miljarder kronor 2010.

Tabell 4.6: Sammanställning av stöd till kommuner och landsting 2008-2009

Åtgärd med medel avsedda för insatser under angiven period (miljarder kr)	Åtgärder i budget för 2009	Åtgärder höst/vinter 2008/2009	Åtgärder våren 2009	Åtgärder i budget för 2010
Ökade statsbidrag till kommuner och landsting*			7 mdr för 2010	10 Mdr för 2010
Totalt				

De höjda statsbidragen till kommunerna för 2010 som meddelades i Vårpropositionen för 2009 betalas ut i december 2009 och belastar således budgeten för 2009, detsamma gäller för 6 av de 10 Miljarder kr i budgeten för 2010. Vi ser ändå dessa som stimulanser för 2010, vilket även Finanspolitiska rådet gjort i sin årsrapport för 2009.

4.6.1 Åtgärder våren 2009

Ökade statsbidrag till kommunsektorn

Regeringen konstaterar att den ekonomiska krisen fördjupats mycket snabbt, vilket påverkar hela den svenska ekonomin. För att mildra effekterna av den ekonomiska krisen föreslår därför regeringen i anslutning till vårpropositionen ett ökat stöd till kommunsektorn i form av ett tillfälligt konjunkturstöd på 7 miljarder kronor för 2010, som utbetalas i december 2009 (vårtilläggsbudget prop. 2008/09:99). Därtill aviseras att statsbidraget till kommunerna höjs permanent med 5 miljarder kronor från och med 2011. Att det tillfälliga konjunkturstödet utbetalas 2009 beror på att statens utgiftsutrymme är större 2009 än 2010. Höjda statsbidrag bidrar till att upprätthålla de grundläggande välfärdstjänster som kommunsektorn tillhandahåller och till att dämpa nedgången i sysselsättningen i kommunsektorn.

4.6.2 Åtgärder i budget för 2010

Ökade statsbidrag till kommuner och landsting

Regeringens satsningar i budgetpropositionen för 2010 inriktas på att dämpa fallet i sysselsättningen, förhindra att arbetslösheten biter sig fast, samt värna välfärdens kärna. Bland åtgärderna för att värna välfärden satsas därför ytterligare resurser till kommuner och landsting. För att dämpa fallet i den kommunala sysselsättningen och mildra effekterna av den ekonomiska krisen, föreslår regeringen i vårpropositionen ett tillfälligt ökat stöd på 10 miljarder kronor för 2010. Av de ökade statsbidragen för 2010 utbetalas 6 miljarder kronor 2009 i form av ett tillfälligt konjunkturstöd på motsvarande sätt som föreslogs i 2009 års proposition om vårtilläggsbudget (prop. 2008/09:99). Att utgifter för 2010 utbetalas 2009 motiveras av behovet av en säkerhetsmarginal under utgiftstaket.

4.7 Insatser riktat till infrastruktur

I regeringens extra finanspolitiska krispaket vintern 2008 ingick förstärkta satsningar på infrastruktur och underhåll med motivet att detta var ett effektivt sätt att säkerställa och erbjuda ökad sysselsättning, samtidigt som behoven av underhåll var stora. Med denna utgångspunkt har även regeringens närtidssatsning från budgeten för 2009 tagits med. Som kan noteras utgör denna den absoluta huvuddelen av infrastruktursatsningarna under krisen. Motivet bakom närtidssatsningen var att säkerställa att angelägna projekt skulle kunna genomföras snabbare samt att prioriterade projekt kunde tidigareläggas. Närtidsatsningen innehöll också satsningar på drift och underhåll. Sammantaget ligger satsningarna på drygt 4 miljarder kr för 2009 med ytterligare en miljard kronor för 2010.

Tabell 4.7: Sammanställning av åtgärder inom infrastruktur 2008-2009

Åtgärd med medel avsedda för insatser under angiven period (mdr kr)	Åtgärder i budget för 2009	Åtgärder höst/vinter 2008/2009	Åtgärder våren 2009	Åtgärder i budget för 2010
Närtidssatsning för förbättrad infrastruktur	3,8 mdr 2009 <i>(3,8 mdr 2010)</i>			
Ökade satsningar på infrastruktur, (underhåll på väg- och järnväg)		0,4 mdr 2009 <i>0,4 mdr 2010</i>	-	<i>0,9 mdr 2010</i>
Totalt				
Budget för 2009:	3,8 mdr 2009	0,4 mdr 2009	-	
Budget för 2010:	<i>3,8 mdr 2010</i>	<i>0,4 mdr 2010</i>		<i>0,9 mdr 2010</i>

4.7.1 Åtgärder i budget för 2009

I reformpaketet för att rusta Sverige för framtiden ingår satsningar för förbättrad infrastruktur genom en närtidssatsning.

Närtidssatsning för förbättrad infrastruktur

Regeringen skriver att Sverige är ett handelsberoende land med en stor utrikeshandel och ett geografiskt läge som gör att transporter och infrastruktur både inom och utom Sverige har stor betydelse. Fler i arbete och fler växande företag medför ökade krav på infrastrukturen. En väl fungerande infrastruktur är en förutsättning för att bibehålla och stärka Sveriges konkurrenskraft. Det nuvarande transportsystemet behöver underhållas och utvecklas. Bristerna är påtagliga både vad gäller väg och järnväg och utmed flera viktiga transportstråk behövs kapacitetsförstärkningar. Den närtidssatsning som föreslås i denna proposition omfattar åren 2009 med 3,8 miljarder och 2010 med 3,8 miljarder kronor. Närtidssatsningen var främst inriktad på väg- och järnvägsinvesteringar och syftade till att säkerställa att angelägna projekt kan genomföras snabbare och mer rationellt samt att prioriterade projekt kan tidigareläggas. Närtidssatsningen innehöll också satsningar på drift och underhåll.

4.7.2 Åtgärder under vintern 2008/2009

I regeringens samlade stimulanspaket som presenteras i början av december återfinns ytterligare satsningar inom infrastruktur som en av fem presenterade huvudinslag

Ökade satsningar på infrastruktur, (underhåll på väg- och järnväg)

I propositionen lyfter regeringen fram flera skäl till ytterligare en stärkt satsning på drift och underhåll av vägar och järnvägar. ”Det är viktigt att vårda befintlig infrastruktur för att undvika kapitalförstörelse och för att nå målen inom transportpolitiken. I utgångsläget finns det ett eftersatt underhåll på både väg- och järnvägssidan. Den förväntade lågkonjunkturen 2009 och 2010 innebär att det finns begränsade möjligheter att finna sysselsättning till arbetskraft inom byggsektorn. Förstärkta satsningar på infrastrukturunderhåll innebär insatser som kan ge jobb redan på relativt kort sikt. De är därtill viktiga tillskott för ökad tillgänglighet i transportsystemet. Åtgärderna ska inriktas på brunderhåll, vägbeläggning och strömförsörjning.” Mot denna bakgrund föreslår regeringen att under 2009 ökas anslaget för vägunderhåll med 260 miljoner och för banunderhåll med 140 miljoner kronor. En

lika stor satsning görs för 2010. Sammantaget ökar därmed insatserna för drift och underhåll av vägar och järnvägar under perioden 2009–2011 med 1 miljard kronor i förhållande till beräkningarna i budgetpropositionen.

4.7.3 Åtgärder i budget för 2010

Inom området att dämpa fallet i sysselsättningen gör regeringen vissa ytterligare infrastruktursatsningar för 2010 och 2011.

Ökade satsningar på infrastruktur, (underhåll på väg- och järnväg)

Den fortsatta lågkonjunkturen innebär att regeringen bedömer att det finns lediga resurser inom byggsektorn som kan användas för statliga investerings- och underhållsåtgärder inom infrastrukturområdet. ”De i huvudsak temporära åtgärderna ska i möjligaste mån inriktas på byggnära projekt med god tillgång till byggarbetskraft.” Regeringen föreslår att anslagen för väghållning och banhållning ökas med 0,9 miljarder kronor 2010.

4.8 Insatser riktat till energi och miljö

Som framgår av tabellen innehåller varken januaripropositionen ’Åtgärder för jobb och omställning’ eller vårpropositionen 2009 några specifikt riktade åtgärder inom klimat, energi och miljöområdet, som tydligt kan kopplas till finanskrisen. De åtgärder som läggs presenteras i stället i budgeten för 2009 respektive 2010, och avser antingen väldigt specifika åtgärder eller mer långsiktiga åtaganden. Detta är enligt oss det område som har svagast direkt koppling avseende insatser mot krisen eller för att lindra dess effekter. Vi har trots det valt att ta med det. Sammantaget ligger satsningarna på 1,3 miljarder för 2009 och ca 1,4 miljarder för 2010.

Tabell 4.8 : Sammanställning av åtgärder inom energi och miljö 2008-2009

Åtgärd med medel avsedda för insatser under angiven period (Miljarder kr)	Åtgärder i budget för 2009	Åtgärder höst/vinter 2008/2009	Åtgärder våren 2009	Åtgärder i budget för 2010
Höjning av miljöbilspremien	0,34 mdr 2009			
Klimat- och energiåtgärder, med fokus på åtgärder för att minska utsläppen av växthusgaser i Sverige och i utvecklingsländer	0,8 mdr 2009 (1,07 mdr 2010)			
Program för energieffektivisering + övrigt				0,3 mdr 2010 0,1 mdr 2010
Totalt				
Budget för 2009:	1,3 mdr 2009	-	-	
Budget för 2010:	(1,07 mdr 2010)			0,4 mdr 2010

4.8.1 Åtgärder i budget för 2009

I budgetens reformpaket för att rusta Sverige för framtiden ingår ökade satsningar på klimat, energi och miljö.

Ökade satsningar på klimat, energi och miljö

Regeringens ökade satsningar för klimat, energi och miljö beräknas till 1,27 miljarder per år under perioden 2009-2011. I propositionen skriver regeringen att klimatfrågan är en av de största gemensamma utmaningar som världen står inför, och att den stora utmaningen ligger i att åstadkomma breda internationella överenskommelser som inte bara omfattar de industrialiserade länderna utan även utvecklingsländerna.

Inga av de presenterade åtgärderna kan sägas ha direkt koppling till att hantera ett sämre konjunkturläge. Bland de större kostnadsmässiga åtgärderna i budgeten ingår bl.a. medel för en höjning av miljöbilspremien höjs från 100 till 425 miljoner, med anledning av den ökande försäljningen av miljöbilar. Regeringen föreslår också att ytterligare 795 miljoner kronor avsätts för klimat- och energiåtgärder för 2009 och 1 070 miljoner för 2010, med fokus på kostnadseffektiva åtgärder för att minska utsläppen av växthusgaser i Sverige och i utvecklingsländer.

4.8.2 Åtgärder i budget för 2010

Budgetpropositionen för 2010 inriktas på tre huvudområden: att dämpa fallet i sysselsättningen, förhindra att arbetslösheten biter sig fast, samt att värna välfärdens kärna. Utöver dessa föreslår regeringen bland annat åtgärder för Fler och växande företag, samt att värna klimatet. De föreslagna reformerna i budgeten inom energi- och klimatområdet omfattar totalt ca 0,4 miljarder kronor för 2010. Programmet för energieffektivisering utgör den största delen.

Program för energieffektivisering

För att uppnå Sveriges energi- och klimatmål föreslås ytterligare satsningar på energieffektivisering och internationella klimatinvesteringar. Det föreslagna programmet för energieffektivisering bidrar till att uppfylla Sveriges förpliktelser i energitjänstedirektivet och målet om 20 procents ökad energieffektivitet till 2020. Programmet innehåller förstärkt regionalt och lokalt energi- och klimatarbete, insatser för information, rådgivning, stöd för teknikupphandling och marknadsintroduktion, nätverksaktiviteter samt införande av ett stödsystem med energikartläggningscheckar. Programmet uppgår till 300 miljoner kronor per år under perioden 2010–2014.

5 Samlad analys och slutsatser

I detta avslutande kapitel görs en mer samlad analys av finanskrisen och de åtgärder som vidtagits främst nationellt, men även ur ett regionalt perspektiv. Diskussionen behandlar inriktning, omfattning och timing av vidtagna åtgärder, samt till viss del även betydelsen av åtgärderna. Åtgärder mot näringsliv och företagande står i fokus men belysningen görs utifrån ett helhetsperspektiv.

5.1 Finanskrisens delar och dess koppling till åtgärderna

5.1.1 Tre typer av krisförlopp...

Om vi ser tillbaka på finanskrisens förlopp under 2008 och 2009 går det att uttyda kriser på tre olika nivåer. *Den första krisen* är den globala finanskrisen som utlöstes av en längre osäkerhet på de amerikanska penningmarknaderna och som slog till med kraft när dominerande bolåneinstitut och banker försattes i konkurs hösten 2008, vilket skapade direkt effekt på de finansiella marknaderna världen över och så även i Sverige. *Den andra krisen* handlar mer specifikt om fordonsindustrin där Volvo och Saab och deras underleverantörer utgjorde den näring i Sverige som drabbades först och mest kraftfullt av krisen med tusentals varslade tidigt under hösten 2008. Detta beror dock inte enbart på finanskrisen utan ytterst på en strukturell kris där många länder i västvärlden med bilindustri haft en övervolym som inte varit anpassad till efterfrågan. *Den tredje krisen* gäller den reala ekonomin, där krisen fått en vidare spridning på landets produktion, sysselsättning och hushållens ekonomi under 2008 och 2009. Den kraftiga kreditåtstramningen som följde av krisen på finansmarknaderna gjorde att större exportriktade företag fick brist på kapital. Detta påverkade orderingångar och gav spridningseffekter till underleverantörer och slutligen till stora delar av tillverkningsindustrin, med varsel och ökad arbetslöshet som följde i stora delar av landet.

5.1.2 ...med åtgärder riktade mot samtliga delar

Utifrån detta kan konstateras att statens samlade åtgärder inledningsvis inriktades mot de finansiella marknaderna, men de kom också strax därefter även att fokusera på mer stimulanspolitiska åtgärder. Åtgärderna har som tidigare beskrivits framförallt varit generella, men det har också gjorts direkt riktade insatser mot enskilda institut och branscher. Förstatligandet av Carnegie var en sådan riktad åtgärd för att värna stabiliteten i finanssektorn, medan regeringens krispaket till fordonsindustrin var en tydligt branschspecifikt inriktad åtgärd med direkt koppling till den svåra situationen i delar av landet med hög andel sysselsatta inom industrin.

Åtgärder riktade mot finansmarknaderna

Regeringens hantering av krisen inom finansmarknaderna dominerades av statliga garantiåtaganden och ökad kreditgivning till institut och näringsliv. Genom specifika program gavs garantier för insättningsskydd i banker, garantier för bankernas medelfristiga finansiärer och garantier till svensk exportindustri. För att säkra den finansiella stabiliteten vidtas också andra åtgärder i form av ökat likviditetsstöd från riksbanken, men också genom lån i andra länder. Åtgärderna bidrar samlat till att upprätthålla stabiliteten, likviditeten och förtroendet på de finansiella marknaderna. Under krisen ökar volymen på statliga garantier

och krediter kraftigt genom programmen, och till våren 2009 finns beslutade garanti- och kreditramar på sammantaget över 3 000 miljarder kronor¹⁴.

Åtgärder riktade mot fordonsindustrin

Jämfört med många andra länders regeringar var den svenska regeringen länge restriktiv med att ge direkta stöd till den egna industrin. Detta utifrån erfarenheter av tidigare statliga stödpaket, med bland annat varvskrisen på 1970-talet som exempel. Under hösten 2008 låg därför länge fokus på bredare åtgärder genom att generellt förbättra företagens möjligheter att få krediter, vilket främst gjordes genom extra medel till Svensk Exportkredit och Almi Företagspartner, där Almi förutom två extra miljarder också fick friare regler för att kunna ge lån till större företag än vanligt. Men med fortsatt ökade varsel inom fordonsindustrin under hösten 2008 valde regeringen att agera, vilket landade i ett fordonspaket på 28 miljarder kronor bestående av en statlig forskningsatsning på 3 mdr, lånemöjligheter för utveckling av miljöteknik på 20 miljarder samt möjligheter till undsättningslån med en ram på 5 miljarder kr.

Åtgärder riktade mot den reala ekonomin

Allt eftersom krisen fördjupades under hösten och vintern 2008 och 2009 kom också mer stimulans- och stabiliseringspolitiska åtgärder för att minska krisens effekter i den reala ekonomin. Tydligast är kanske att regeringen ändrade inriktning inom arbetsmarknadspolitiken från att vara inriktad mot personer som står långt från arbetsmarknaden, till mer aktiva åtgärder för personer som blivit arbetslösa genom krisen. Med nära koppling till detta görs också förstärkningen inom utbildningssystemet, framförallt inom den yrkesinriktade vuxenutbildningen. Denna ses som en viktig resurs för att mildra effekten av ökad arbetslöshet och få individer att stå bättre rustade för nytt arbete efter krisen. Till de större satsningarna hör även det tillfälligt ökade stödet för kommuner och landsting, vilket sågs som en viktig insats för att behålla personal och att värna kvaliteten och tillgängligheten i den kommunala verksamheten. Tillsammans med stödet som aviserades i vårpropositionen 2009 blev resursförstärkningen 17 miljarder kronor för 2010.

Sammantaget ger ovan beskrivna tre delar en bild av att regeringens åtgärder skapats och drivits utifrån den problembild som funnits och utvecklats under krisens gång. I följande avsnitt görs en sammanställning av samtliga åtgärder från kartläggningen i kapitel 4 i syfte att ge en samlad bild av åtgärdernas omfattning. Utifrån det går det också att värdera hur stor andel som varit inriktad mer specifikt mot näringsliv och företagande.

5.2 Omfattningen av åtgärderna

5.2.1 Nivån beror på val av tidsperiod och definitionen av krisåtgärd

I inledningen av kapitel fyra diskuterades utgångspunkter för *när* åtgärder ska genomföras och *vad* åtgärder ska avse, för att betraktas som åtgärder *mot* krisen och inte endast som åtgärder *under* krisen. Detta gav strukturen för själva kartläggningen. Tabell 5.2 ger en sammanställning av de summerade utgifter och stimulanspolitiska åtgärder som behandlats i kartläggningen. Det är viktigt att notera att i denna ingår *inte* de statliga åtaganden som riktats till finansmarknader och näringsliv i form av garantier och ökade kreditramar, då det är svårt att uppskatta de reella kostnaderna för dessa. Raderna markerar de politiområ-

¹⁴ Studier i finanspolitik 2009/1: Clas Bergström: *Finanskrisen och den svenska krishantering under hösten 2008/vintern 2009*

den som varit föremål för åtgärder, medan kolumnerna utifrån fyra tidsperioder, markerar när åtgärder vidtagits samt vilket år utgifterna avser.

Åtgärderna summerar till knappt 70 miljarder kronor. I detta belopp ingår såväl insatser från höstbudgeten för 2009, som de utgifter för 2010 som ingår i de beslut som tagits under de fyra tidsperioderna.

Tabell 5.2: Samlad bild av stimulanspolitiska åtgärder som vidtagits mot krisen

Summa Mdr kr Politikområde	Tidsperiod 1 <i>Åtgärder i budget för 2009</i> (sept. 2008)	Tidsperiod 2 Åtgärder höst/vinter 2008/2009	Tidsperiod 3 Åtgärder våren 2009	Tidsperiod 4 <i>Åtgärder i budget för 2010</i> (sept. 2009)	<i>Summa resurser per område</i> -för 2008 -för 2009 -för 2010
Finansiella marknader		X	X		
Näringsliv & Företagande	- 0,07 mdr 2009 (0,06 mdr 2010)	10,4 mdr 2008 4 mdr 2009 (3,6 mdr 2010)	- 0,53 mdr 2009 -	- - 0,2 mdr 2010	10,4 mdr 2008 4,6 mdr 2009 (3,86 mdr 2010)
Arbetsmarknad		4,7 mdr 2009 (5,8 mdr 2010)	2,86 mdr 2009	3,9 mdr 2010	7,56 mdr 2009 (9,7 mdr 2010)
Utbildning	- 0,25 mdr 2009 (0,5 mdr 2010)	- 0,5 mdr 2009 (0,7 mdr 2010)	0,02 mdr 2009	1,6 mdr 2010	- 0,77 mdr 2009 (2,8 mdr 2010)
Kommuner & Landsting			- - (7 mdr för 2010)	10 mdr 2010	- - (17 Mdr 2010)
Infrastruktur	3,8 mdr 2009 (3,8 mdr 2010)	0,4 mdr 2009 (0,4 mdr 2010)		- - 0,9 mdr 2010	4,2 mdr 2009 (5,1 mdr 2010)
Energi & Miljö	1,3 mdr 2009 (1,07 mdr 2010)			- - 0,4 mdr 2010	1,3 mdr 2009 (1,47 mdr 2010)
<i>Summa beslut</i> - för 2008: - för 2009: - för 2010:	- 5,42 mdr 2009 (5,43 mdr 2010)	10,4 mdr 2008 9,6 mdr 2009 (10,5 mdr 2010)	- 3,41 mdr 2009 (7 mdr 2010)	- - 17 mdr 2010	TOT: 68,7 mdr 10,4 mdr 2008 18,4 mdr 2009 (39,9 mdr 2010)

Som vi varit inne på tidigare kan det diskuteras om höstbudgeten för 2009 ska räknas till åtgärder mot krisen eller inte. Den lades fram innan krisen bröt ut på allvar och hade snarare fokus på att hantera en inledd konjunkturell nedgång. Det kan också argumenteras för att antingen allt eller inget ska ingå från denna budget. I kartläggningen har vi trots detta valt en medelväg där de stora reformerna, bland annat ett tredje jobbskatteavdrag inte medräknats liksom den fleråriga satsningen på forskningspolitik, medan vissa andra åtgärder tagits med för att de kopplar till insatser och politikområden som senare får starkt fokus

under krisen. Det kan också noteras att regeringen ofta valt att räkna med reformerna från denna höstbudget i sina senare beräkningar av stimulanspolitiska åtgärder mot krisen, medan andra aktörer som rapporterat och utvärderat insatser under krisen (Finanspolitiska rådet m.fl) oftast startar från perioden efter höstbudgeten för 2009.

De två skuggade kolumnerna i mitten markerar den tidsperiod från hösten 2008 till våren 2009 då krisen var akut och då de allra flesta beslut om åtgärder också togs. På samma vis som höstbudgeten för 2009 inte hade hunnit få fokus på krishantering, kan man hävda att den efterföljande höstbudgeten för 2010 hade passerat krishanteringen och istället hade fokus på återhämtningen efter krisen.

Utifrån detta resonemang går det att få fram olika omfattningar av krisåtgärderna beroende på hur vid eller snäv avgränsning som används.

I den vidare avgränsningen på krishanteringsinsatser medräknas således åtgärder över samtliga fyra tidsperioder från höstbudgeten för 2009 till höstbudgeten för 2010, inklusive beräknade åtgärder även för 2010, vilket *summerar till ca 69 miljarder* kronor. Om istället insatser räknas först efter höstbudgeten för 2009 blir summan något lägre, ca 58 miljarder. Betydligt lägre blir omfattningen om endast åtgärder medräknas som avser 2008 och 2009 (vilket varit huvudfokus för studien) och exkluderar de åtgärder som avser 2010. Med denna avgränsning, och där budgeten för 2009 ingår, blir summan istället ca 29 miljarder kronor, och om man avslutningsvis dessutom begränsar krisåtgärderna till efter budgeten för 2009 blir de samlade åtgärderna istället omkring 23 miljarder kronor.

Det är viktigt att poängtera att det inte finns något givet rätt eller fel, utan omfattningen på åtgärderna beror ytterst på vad syftet med beskrivningen är. De fyra alternativa sätten att summera åtgärderna under krisen framgår i följande fyrfältstabell.

Figur 5.2: Fyra alternativa sätt att beräkna omfattning av åtgärder under krisen

		Budget för 2009	
		<i>Exklusive</i>	<i>Inklusive</i>
Åtgärder för 2010	<i>Inklusive</i>	58 Mdr	69 Mdr
	<i>Exklusive</i>	23 Mdr	29 Mdr

5.2.2 Åtgärder riktade till näringsliv i förhållande till totala åtgärder

Med utgångspunkt i den vidare definitionen av åtgärder under krisen på ca 69 miljarder, utgör åtgärderna riktade till näringsliv och företagande ca 19 miljarder av dessa. Med detta perspektiv står satsningar riktade mot näringsliv och företagande för drygt en fjärdedel av de stimulanspolitiska medlen under krisen.

Ser man däremot endast till åtgärderna under den mer kritiska fasen med beslut och åtgärder för 2008 och 2009, uppgick åtgärder till näringsliv och företagande till ca 15 miljarder, vilket skulle innebära drygt 60 procent av de då ca 23 satsade miljarder enligt ovan. Detta innebär att under finanskrisens mer akuta period framstår faktiskt åtgärder riktade mot

näringsliv och företagande som en av de utgiftsmässigt mer omfattande delarna i krispolitiken.

Det ska återigen noteras att omfattningen eller kostnaden för de insatser som gjorts för att stabilisera finansmarknaderna genom garantier, låneramar och övriga penningpolitiska insatser inte är medräknade i dessa exempel.

Hittills har inriktningen och omfattningen av åtgärderna under krisen berörts. Kartläggningen som helhet avser inte att utvärdera effekterna av stödet. Däremot görs i det följande en kortfattad sammanställning av olika åtgärders betydelse, utifrån gjorda analyser och bedömningar från andra aktörer och myndigheter.

5.3 Betydelsen av åtgärderna

5.3.1 Att stabilisera finansmarknaderna

Den stora insatsen för krishantering av det finansiella systemet låg i regeringen *stabilitetsplan* som presenterades i oktober 2008 och som omfattade tre delar: ett *statligt garanti-program* för banker och bostadsinstitut med flera, som möjliggjorde garantier för bankernas upplåning och som syftade till att förbättra bankernas finansiering och sänka upplåningskostnader, *en stabilitetsfond* på 15 miljarder kr som upprättade för att på lång sikt kunna finansiera olika statliga stödåtgärder till finansiella företag, samt en ny *lag om statligt stöd* till kreditinstitut (den s.k. stödlagen), som gav regeringen rätt att ingripa med olika former av stöd till svenska banker och kreditinstitut för att förhindra allvarliga störningar i det finansiella systemet. I februari 2009 kom sedan den sista betydande delen i paketet för att säkra finansmarknaderna i form av ett frivilligt *Kapitaltillskottsprogram* riktat till affärsbanker (med en ram på 50 miljarder kronor). Motivet var att upprätthålla kreditgivningen hos banker, vilken riskerades under krisen med risk för allvarliga konsekvenser för den ekonomiska utvecklingen.

Stödlagen

I Finanspolitiska rådets rapport 2009 kommenteras det faktum att Sverige stod utan fungerande krislagstiftning när krisen slog till. Detta trots att en den s.k. Banklagskommittén från 1995 gav förslag om ett permanent regelverk som dock inte antogs. Man skriver bland annat att det enligt deras mening

”var olyckligt att varken nuvarande eller tidigare regeringar lyckats få fram ett regelverk för hantering av banker på obestånd. Den låga beredskapen medförde att krishantering blev besvärligare. Finansdepartementets personalresurser skulle under den akuta krisen ha kunnat användas till andra uppgifter än att under stark tidspress utarbeta det nya regelverket.”

När den nya stödlagen sedan var på plats kunde den användas som stöd för flera åtgärder och ingripanden under krisen, exempelvis hanteringen av Carnegie.

Garantiprogrammet

Såväl Finanspolitiska rådet som Riksgälden pekar på att frivilliga garantiprogrammet hade en viktig stabiliserande funktion även om inte så många institut valde att medverka. Från början var Swedbank den enda storbanken som medverkade men under våren 2009 kom fler institut med. Det noteras att de utestående garantierna som mest var uppe i 354 miljar-

der kronor, varav Swedbankkoncernen stod för nära 90 procent. I Finanspolitiska rådets rapport 2009 skriver man följande:

”Det begränsade deltagandet i garantiprogrammet ses av många som ett misslyckande, och röster har höjts för att göra deltagandet obligatoriskt eller att staten skulle införa en generell garanti för bankernas upplåning. Vi ser dock inte det låga deltagandet som ett betydande makroekonomiskt problem. Förmodligen har garantiprogrammet bidragit till att stabilisera de finansiella marknaderna trots att Swedbank är den enda storbank som hittills deltar. Skälet är att alla banker i praktiken gynnas av garantin då de har möjlighet att ansluta sig vid ett senare tillfälle om behov uppstår. Garantiprogrammet förvissar således de finansiella marknaderna om att bankerna kommer att ha tillgång till rimligt prissatt upplåning även om deras finanser försvagas.”

Riksgälden är inne på samma linje i sin utvärdering¹⁵ och skriver att:

”även om flertalet banker, i motsats till vad som initialt förespeglades, valde att inte delta i garantiprogrammet, så har programmet enligt Riksgäldens uppfattning haft en avgörande betydelse för kreditförsörjningen genom att 1) undvika en kollaps av systemviktiga bankers medelfristiga upplåning, 2) skapa utrymme för banker att förlänga sin finansiering för att på så sätt förbättra sin matchning av upp- och utlåning, samt 3) indirekt bidra till att hålla nere kostnaderna för medelfristiga krediter.”

De noterar också att få nya garantier tecknades efter halvårsskiftet 2009 och att risken för en finansiell systemkris i allt väsentligt försvunnit och att bankernas finansieringsmarknader fungerade igen.

Stabilitetsfonden

Stabilitetsfonden skulle på lång sikt finansiera olika statliga stödåtgärder riktade till finansiella företag, och finansierades huvudsakligen med ett statligt engångsbelopp på 15 miljarder kronor samt genom obligatoriska avgifter från de finansiella företagen. Riksrevisionen har gjort en granskning av stabilitetsfonden¹⁶ med frågan om den gör skäl för namnet och skriver bland annat att regeringen vid ett flertal tillfällen slagit fast att Stabilitetsfonden ska leda till att kostnader för det finansiella systemet bekostas av kreditinstituten själva och att de därför åläggs att betala en stabilitetsavgift till Stabilitetsfonden. Samtidigt ser man en risk att skattebetalarna kommer att ha svarat för mer än hälften av finansieringen om nuvarande regler bibehålls, och skriver följande:

”Målet enligt propositionen är att Stabilitetsfonden ska uppgå till 2,5 procent av BNP efter 15 år. Regeringen har emellertid överfört betydande medel till Stabilitetsfonden, dels i form av ett första tillskott om 15 miljarder kronor via anslag, dels genom att låta Stabilitetsfonden nyttja statens teckningsrätter i Nordea utan att fonden behövde betala för dem. De initiala 15 miljarder kronorna utgjorde ingen verklig överföring av medel utan bara att ett konto hos Riksgäldskontoret krediterades med samma summa som anslaget debiterades, motsvarande nästan 0,5 procent av BNP. Läger man därtill värdetillväxten i Stabilitetsfondens innehav i Nordea samt utdelningar från detta innehav beräknas kreditinstitutens avgifter inte vara i paritet med målet om att instituten huvudsakligen ska svara för Stabilitetsfondens finansiering.”

¹⁵ Utvärdering av regeringens åtgärder till stöd för kreditförsörjningen, Riksgälden. Regeringsrapport 2010-01-31.

¹⁶ Riksrevisionens granskning av Stabilitetsfonden: Stabilitetsfonden – Gör den skäl för namnet? (RiR 2011:26)

I Finanspolitiska rådets rapport 2009 anses det motiverat att företag i normala tider själva betalar merparten av kostnaderna, och att det därför finns skäl att överväga någon form av särskild skatt på bankverksamhet:

”Avgifterna till stabilitetsfonden kan visserligen ses som en sådan skatt, men införandet av stabilitetsfonden var ändå enligt vår mening förhastat. Fonden är inte en del av den nuvarande krishanteringen utan avsedd att bidra till finansieringen av framtida kriser.”

Kapitaltillskottsprogrammet

Under vintern 2008/2009 fanns en oro att bankerna skulle behöva ytterligare kapital. I februari 2009 infördes därför kapitaltillskottsprogrammet, vilken gjorde det möjligt för Riksgälden att delta i nyemissioner till marknadspris, alternativt tillföra kapital genom riktade emissioner. I Riksgäldens utvärdering av åtgärder till stöd för kreditförsörjningen¹⁷ konstateras att programmet fram till 2010 endast använts för att finansiera en marknads-transaktion, vilket var statens deltagande i Nordeas nyemission. Sedan sommaren 2009 har ingen bank visat intresse av kapitaltillskottsprogrammet. Trots detta ser Riksgälden att programmet bidragit till att:

”underlätta och hålla nere kostnaderna för de svenska bankerna kapitalanskaffning. Vidare kan programmet ha haft en lugnande inverkan på den svenska finansiella marknaden, och därmed indirekt bidragit till den gradvisa normalisering som skedde under 2009”.

5.3.2 Att stärka företagens kapitalförsörjning

Det kan konstateras att det under krisen skapades en omfattande ökning av utlåningskapaciteten riktad till näringslivet och då främst till exportindustrin genom ökade låneramar och statsgarantier till Svensk Exportkredit (SEK) och Exportkreditnämnden (EKN). Även Almi Företagspartner fick ökade resurser och möjligheter att erbjuda lån med friare ramar och till större företag upp till 250 anställda.

Ökad låneram, statsgarantier och stärkt kapitalbas till Svensk Exportkredit

SEK upplevde under hösten 2008 en kraftigt ökad efterfrågan på krediter, som man inte kunde tillgodose. Riksdagen beslutade då om en garantiram om 450 miljarder kronor, en låneram om 100 miljarder, samt ett kapitaltillskott om 5,4 miljarder, vilket sammantaget mer än fördubblade SEK:s kapitalbas. Riksgälden anser i sin utvärdering att SEK fyllde en viktig funktion under det akuta skedet av finanskrisen, framför allt under hösten 2008, genom ökad kreditgivning till såväl företag som andra kreditinstitut. Under 2009 i takt med att lånemarknaden normaliserats, ser man dock att tillväxten i kreditefterfrågan avtagit och att låneramen om 100 miljarder fortfarande är outnyttjad. Vidare framstår kapitaltillskottet i stora delar framstår som onödigt då SEK inte ökat sin kreditgivning i så stor omfattning och lagt av merparten av kreditriskerna på andra institut, bl.a. på EKN. Sammantaget bedömer dock Riksgälden att SEK inte skulle ha klarat att expandera kreditvolymen i den omfattning man gjorde utan regeringens och riksdagens vidtagna åtgärder. Riksgälden skriver också att SEK:s utlåningsportfölj i slutet av september 2009 uppgick till 182 miljarder, vilket var en ökning med 14 procent i jämförelse med årsslutet 2008.

¹⁷ Riksgälden: Utvärdering av regeringens åtgärder till stöd för kreditförsörjningen 2010-01-31 Dnr 2010/124

Höjda exportkreditgarantier till EKN

EKN upplevde en kraftigt ökad efterfrågan på kreditgarantier, och för att underlätta kreditgivningen framför allt till stora svenska exportföretag beslutade riksdag och regering vintern 2008 att utvidga EKN:s garantiram från 200 miljarder till 350 miljarder kronor. Enligt Riksgäldens utvärdering 2010 har dessa åtgärder bidragit till att underlätta företagens finansiering under finanskrisen. Garantierna har ökat, men det är framför allt garantier till större företag utan direkt koppling till export (rörelsekrediter) som ökat i omfattning. Riksgälden skriver att

”garantierna gjort det möjligt för banker att lägga över kreditrisk till staten och reducera sitt kapitalbehov. Därigenom har också dessa åtgärder blivit en indirekt form för stöd till bankerna vars behov av annat stöd minskat”.

Avseende effekter av regeringens åtgärder framför Riksgälden att beslutet att höja garanti-ramen i hög grad bidrog till att underlätta för företag i allmänhet och exportföretag i synnerhet att klara sin finansiering under finanskrisen.

Ökat kapitaltillskott till Almi Företagspartner

Riksgäldens utvärdering 2010 konstaterar att Almis ökade utlåningsmöjligheter gett tydliga effekter för små och medelstora företags kreditförsörjning under krisen. Riksgälden skriver att utlåningen under de tre första kvartalen 2009 dubblerats till 2,6 miljarder kronor jämfört med året innan och att lånestocken steg till 5 miljarder. Noterbart är att rena företagslån står för nästan hela ökningen medan export- och innovationslånen till och med minskat i omfattning. I sin rapport skriver Riksgälden också

”att bankerna under finanskrisen delvis dragit sig tillbaka från kreditmarknaden för mindre företag. I takt med att marknaden stabiliseras, synes det troligt att bankerna återvänder och att efterfrågan på ALMI:s finansiering återgår till det normala.”

Här föreslår Riksgälden att det i första hand sker genom att ALMI återgår till segmentet företag med färre än 50 anställda samt att kravet på medfinansiering återinförs.

5.3.3 Att stärka fordonsindustrins omställning och konkurrenskraft

Regeringens fordonspaket från december 2008 innehöll en statlig forskningssatsning på 3 miljarder, lånemöjligheter för utveckling av miljöteknik med 20 miljarder samt möjligheter till undsättningslån med en ram på 5 miljarder kr. I Finanspolitiska rådets rapport från våren 2009 sägs bland annat att stimulansåtgärder inte bör riktas mot enskilda branscher, med främsta skälet att det är svårt att avgöra om problemen i en viss bransch är övergående eller om de beror på strukturella problem som behöver rättas till genom en permanent krympning av branschen. Den svenska fordonsindustrin utgör inget undantag, men med detta sagt menar finanspolitiska rådet ändå att vissa riktade insatser för fordonsbranschen trots allt kan ses som motiverade.

Kreditgarantier

Detta gäller särskilt likviditetsstöd, exempelvis i form av de kreditgarantier som regeringen valt att tillhandahålla. Finanspolitiska rådet skriver:

”Skälet är den exceptionellt kraftiga och snabba inbromsningen i fordonsindustrin i kombination med problemen på de finansiella marknaderna. Den kraftiga avmattningen på fordonsmarknaden är knappast långsiktigt motiverad även om det förefaller finnas en överkapacitet på världsmarknaden. Dessutom är fordonsmarknaden mycket

beroende av olika former av krediter. I avsaknad av välfungerande finansmarknader är det därför motiverat att staten genom tillfälliga insatser försöka förbättra kreditillgången, exempelvis genom kreditgarantier riktade till branschen eller mer allmänna handelskrediter.”

Genom kreditgarantierna har svensk fordonsindustri getts förutsättningar att ta del av de lånemöjligheter som har skapats på europeisk nivå. Det noteras att Scania och Volvo Lastvagnar under våren fått sina ansökningar om vardera 400 miljoner euro i lån från Europeiska Investeringsbanken (EIB) beviljade, samt att Volvo Personvagnar som ansökte om 500 miljoner euro beviljades 200 miljoner, och att även Saab kom in med en ansökan om 500 miljoner euro.

Forsknings- och utvecklingsbolag

När det gäller satsningen på ett forsknings- och utvecklingsbolag är Finanspolitiska rådet mer tveksamt, främst med motivet att det tar tid innan det kan ge resultat och att det därför inte ses som en effektiv åtgärd under krisen. Man skriver också att

”satsningen därför bör ses som en form av långsiktigt branschstöd till fordonsindustrin. Ett sådant stöd är svårt att motivera och går på tvärs mot vedertagna principer om att stöd som gynnar enskilda branscher bör undvikas, även om stödet inte bryter mot de formella EU-reglerna för statsstöd.”

Undsättningslån

Vad gäller undsättningslånen konstaterar Finanspolitiska rådet att villkoren för att företag i fordonsindustrin ska kunna få undsättningslån är mycket strikta och att lånen endast ges mot fullgod säkerhet och med en löptid på högst sex månader. Finanspolitiska rådet noterar att inget företag ännu beviljats undsättningslån under våren 2009 och man säger att med de strikta villkoren riskerar åtgärden att bli verkningslös.

5.3.4 Att motverka krisens spridning och effekter i den reala ekonomin

I det följande ges några kommentarer kring de större stimulans- och stabiliseringspolitiska åtgärder som vidtogs för att minska krisens effekter i den reala ekonomin.

Åtgärder inom näringsliv och företagande - Skattereduktion för ROT-arbete

I Finanspolitiska rådets rapport 2009 sägs att ROT-avdraget i likhet med stödet till fordonsindustrin avviker från principerna att inte rikta stöd till en viss sektor. De noterar dock att det sedan tidigare fanns planer på att införa ROT-avdraget som en strukturellt önskad reform, och fortsätter med att tillägga:

”att denna åtgärd beräknas ha en förhållandevis liten påverkan på de offentliga finanserna men som ändå kan ge en relativt stor stimulans till byggsektorn som är hårt drabbad av den ekonomiska krisen.”

Med koppling till att ROT-avdraget dessutom permanentades, noteras att kritik knappast riktas mot detta då satsningen kan betraktas som en strukturellt riktig åtgärd.

Åtgärder inom arbetsmarknadsområdet

Finanspolitiska Rådet skriver i sin rapport 2009 att regeringens arbetsmarknadspolitik fram till den ekonomiska krisens utbrott var fokuserad på effektiv matchning och stärkt konkur-

renskraft för dem som står längst från arbetsmarknaden, men att politiken under 2009 anpassades till det försämrade konjunkturläget med mer resurser till personer med korta arbetslöshetstider, främst inriktat på coaching och praktik. De noterar att främsta resursökningarna gjordes i och med januaripropositionen 2009 och att den följande vårpropositionen endast innehöll marginella ökningar av antalet platser. I rådets rapport 2010 konstateras att omfattningen av de konjunkturberoende arbetsmarknadspolitiska programmen visserligen ökat i förhållande till arbetskraften under 2009, men inte i samma takt som den totala arbetslösheten. Finanspolitiska rådet bedömer därför att programvolymen, bortsett från jobbsökaraktivitet har varit alltför liten och att satsningarna på coaching har varit för stora under lågkonjunkturen. Man skriver att

”sådana insatser passar bättre när en konjunkturuppgång skjutit ordentlig fart. Vi är i princip positiva till satsningarna på praktikplatser i rådande konjunkturläge men anser att de budgeterade volymerna är orealistiska.”

Åtgärder inom utbildningsområdet

Regeringens fokus inom utbildningsområdet under krisen har framförallt varit inriktat på att förstärka den yrkesinriktade vuxenutbildningen för att därigenom minska arbetslöshet och stärka individer på längre sikt. I Finanspolitiska rådets rapport 2009 konstateras att regeringen istället för att utvidga arbetsmarknadsutbildningen under krisen främst satsat på yrkesutbildning inom det reguljära utbildningssystemet, men att det vore mer naturligt att se utbyggnaden av yrkesvux som ett komplement till arbetsmarknadsutbildningen i stället för som ett substitut. I rådets rapport 2010 skriver man samtidigt att yrkesvux öppnar en möjlighet för vuxna att skaffa sig en gymnasial yrkesutbildning vilket har varit svårt tidigare och att det är bra att utbudet åtminstone i viss mån styrs mot bristyrken och att arbetslösa prioriteras. Samtidigt riktas viss kritik mot yrkesvux som framgår av följande citat:

”Det finns förmodligen arbetslösa som skulle kunna öka sina jobbchanser genom en utbildning men som inte har råd att finansiera den genom studiemedel. Trots den förhöjda bidragsnivån blir ersättningen för många betydligt lägre än det aktivitetsstöd som utgår vid arbetsmarknadsutbildning. Dessutom kan arbetsmarknadsutbildningen mer direkt styras mot bristyrken. Det är därför viktigt att även den erbjuds i tillräckligt stor utsträckning.”

Åtgärder inom infrastruktur

Budgetpropositionen för 2009 innehöll en närtidssatsning på transportinvesteringar som omfattar 7,6 miljarder för 2009 och 2010. I regeringens januariproposition 2009 tillkom sedan ytterligare en miljard kronor för 2009-2011 med motivet att detta var ett effektivt sätt att säkerställa sysselsättning, samtidigt som behoven av underhåll var stora. Finanspolitiska rådets rapport 2009 skriver angående detta att

”tidigareläggning av offentliga investeringar som dessa är ett utmärkt inslag i stabiliseringspolitiken. I sammanhanget är satsningens storlek emellertid blygsam. Detta kan förklaras av att det är svårt att starta helt nya projekt med kort varsel.”

Stöd till kommuner och landsting

Från regeringens sida var det tillfälliga stödet till kommuner och landsting under krisen en viktig insats för att behålla personal och att värna kvaliteten och tillgängligheten i den kommunala verksamheten, exempelvis inom vård, skola och omsorg. Tillsammans med

stödet som aviserades i vårpropositionen 2009 blev resursförstärkningen 17 miljarder kronor 2010 (även om den största delen betalades ut i december 2009). I kommentarerna från Sveriges kommuner och landsting (SKL), Finanspolitiska rådet, samt Konjunkturinstitutet finns en stor enighet om att denna åtgärd sattes in för sent för att få effekt när det behövdes som mest.

Finanspolitiska rådet skriver i sin rapport 2010 att vissa av de stimulansåtgärder som aviserades i budgetpropositionen hösten 2009 borde ha meddelats redan i samband med stimulanspaketet i januari 2009, eller åtminstone i samband med vårpropositionen samma år:

”Detta gäller särskilt de extra statsbidragen till kommunerna under 2010 eftersom kännedom om dessa förmodligen hade haft en efterfrågeeffekt redan under 2009.”

Konjunkturinstitutet menar i en fördjupnings-PM från 2012¹⁸ att stödet kom för sent och för tillfälligt. En viktig förklaring till att endast en del av de tillfälliga statsbidragen om 20 miljarder kronor användes var sannolikt att mer än hälften av pengarna aviserades under hösten 2009, och därmed inte kunde tas med i det ordinarie budgetarbetet för 2010. Ytterligare en faktor som enligt rapporten, kan ha spelat in var att de tillfälliga statsbidragen för 2010 uppfattades som just tillfälliga och att det fanns en betydande osäkerhet om skatteinkomsterna även för 2011. Detta medförde sannolikt att besparingar ändå gjordes 2010 med sikte på 2011 års budget. Konjunkturinstitutet gör bedömningen att om kommunerna hade fått information om tillfälliga statsbidrag tidigare, och för mer än ett år, hade det minskat osäkerheten om de kommande årens inkomster. Konsumtionen och sysselsättningen i sektorn hade då kunnat hållas på en högre nivå genom krisen än vad som blev fallet.

Även SKL konstaterar i en ekonomirapport i december 2010¹⁹ att det såg det ut som om 2009 och 2010 skulle bli mycket svåra år som skulle kräva drastiska åtgärder för att behålla kommunsektorns ekonomi i balans, men att man med facit i hand konstaterar

”att 2009 och 2010 går till historien som de bästa åren på mycket länge sett till kommunsektorns ekonomiska resultat, med överskott på 13 respektive 19 miljarder kronor”.

Orsaken ses i regeringens höjning av stödet i budgetpropositionen för 2010 med ytterligare 10 miljarder kronor som var överraskande stor mot bakgrund av att utsikterna för 2010 då var på väg att förbättras. Med ett sammantaget tillskott på 17 miljarder och bättre skatteintäkter hade de ekonomiska förutsättningarna för 2010 radikalt förändrats då budgetarbetet i de flesta kommuner och landsting gick in i slutfasen.

5.4 Avslutande diskussion och reflektioner

5.4.1 Om den nationella politiken under finanskrisen

Som framgår av kartläggningen har en stor bredd av åtgärder vidtagits mot krisens förlopp inom flera politikområden, men som i grunden syftat till att säkerställa stabiliteten på de finansiella marknaderna, näringslivets kapitalförsörjning, samt att mildra effekterna av krisen i den reala ekonomin.

Vad gäller effekterna av de mer penningpolitiska åtgärderna riktade till det finansiella systemet under 2008 och 2009 sammanfattar Riksgälden detta i sin utvärdering 2010²⁰ av regeringens åtgärder till stöd för kreditförsörjningen enligt följande:

¹⁸ Effekter av de tillfälliga statsbidragen till kommunsektorn under finanskrisen, 16 2012, Konjunkturinstitutet

¹⁹ Om kommunernas och landstingens ekonomi. Ekonomirapporten, December 2010, SKL

²⁰ Utvärdering av regeringens åtgärder till stöd för kreditförsörjningen. Riksgälden 2010

Regeringens och riksdagens åtgärder, tillsammans med Riksbankens likviditetsstöd, spelade en avgörande roll när Sverige undvek en finansiell systemkollaps under fjärde kvartalet 2008 och första kvartalet 2009. Åtgärderna har också bidragit till att förbättra kredittillgången för företagen. Det har i sin tur dämpat krisens negativa realekonomiska effekter. Då finansmarknaderna nu har stabiliserats bör merparten av statens extraordinära åtgärder kunna avvecklas gradvis under 2010.”

När Finanspolitiska rådet, som har till uppgift att granska regeringens finanspolitik, summerar sin bild av vidtagna åtgärder under finanskrisen kan det sammanfattas med att åtgärderna i stort haft rätt inriktning, men för liten omfattning och framför allt för sent i förhållande till krisförloppet²¹. Framförallt ansågs stimulansåtgärderna inte tillräckligt expansiva under 2009 då ytterligare stimulanser, särskilt statsbidrag till kommunerna, hade varit motiverade. Med tanke på att krisen avtog sågs omfattningen av stimulansåtgärder för 2010 som mer rimliga medan vissa delar skulle ha kommit tidigare, allra helst i januari-propositionen 2009, eller senast i och med vårpropositionen samma år. Man avsåg här särskilt de extra statsbidragen till kommunerna för 2010. Ytterligare en bedömning är att stimulansåtgärderna i för hög grad utgjorts av permanenta reformer snarare än tillfälliga krisinsatser. Samtidigt lyfter man fram att delar av stimulansåtgärderna också varit mer tydligt tillfälliga insatser mot krisen, där man bland annat pekar på arbetsmarknadspolitiken, skatteuppskoven till företagen, och ökningen av statsbidragen till kommunerna, som man generellt anser kan utgöra effektiva åtgärder för att hålla uppe efterfrågan och sysselsättning under en kraftig nedgång i ekonomin.

5.4.2 Om åtgärderna på den regionala nivån

Krisen och åtgärderna på den regionala nivån belystes i kapitel 3, där det till att börja med konstaterades att finanskrisen drabbade väldigt olika regionalt i landet. Det var framförallt industriberoende regioner som fick ta de stora stötarna och där varsel och arbetslösheten ökade mest. För de mest drabbade regionerna handlade det om ett betydande arbete mellan många aktörer i länen med inledningsvis tydligt fokus på att hantera den akuta varselökningen. Regeringens varselsamordningsuppdrag blev här ett extra stöd för många län under senhösten 2008 och vintern 2009, där länen också gavs möjlighet att bidra med åtgärdsförslag till regeringen som kunde fångas upp i den nationella processen och ge utslag i regeringens propositioner. Det konkreta arbetet kom också logiskt att främst handla om akut varselhantering, arbetsmarknadsåtgärder och kompetensutveckling för drabbade. På detta sätt kom regeringens nationellt drivna arbetsmarknads- och utbildningspolitik att direkt påverka det regionala arbetet via arbetsförmedling och yrkesvux etc.

Kopplat till näringslivets behov ur ett lokalt och regionalt perspektiv under krisen var det framförallt tre delar som stod i fokus för åtgärder: Kapitalbrist, akut krisstöd, samt möjligheter till kompetensutveckling som ett sätt att övervintra och stärka företagets kompetens när det vänder. Almis ökade lånemöjligheter framhålls här av många som en av de tydligaste regionala åtgärderna för att främja företagets situation. Vad gäller möjligheterna till kompetensutveckling för företag under krisen blev Socialfonden en viktig aktör, där det bland annat i vissa regioner gjordes särskilda varselutlysningar under vintern och våren 2008/2009. Sammantaget skapades kompetensinsatser med direkt stöd från Socialfonden på omkring en halv miljard kronor under denna period. Regionalfonden kom inte att få samma betydelse vad avser omfattning av direkta åtgärder kopplade till krisen. Dels fanns inte tid att sätta igång helt nya insatser med direkt koppling till krisen, dels såg man också

²¹ Finanspolitiska Rådets rapport 2010

regionalt strukturfondernas begränsade möjligheter att fungera som akutåtgärder. Detta medförde att man i flera län framförallt valde att förstärka redan pågående insatser inom områden och branscher av strukturell betydelse för regionerna. I vissa fall med stöd av regionalfonden men också endast utifrån regionala medel. Den kanske tydligaste åtgärden med direkt koppling till finanskrisen som vidtogs med stöd av regionalfonden i flera län var en satsning på en Företagsakut som syftade till att ge förstärkt rådgivning och stöd till krisdrabbade företag.

En generell slutsats från det regionala arbetet under finanskrisen är att det i många fall fanns en bristande beredskap för agerande, men att bland annat regeringens varselsamordningsuppdrag bidrog till att skapa en starkare regional plattform med olika aktörer för att kunna vidta akuta åtgärder. Samtidigt hävdar man att det regionala tillväxt- och utvecklingsarbetet har sina väl inarbetade strukturer som bygger på ett långsiktigt perspektiv. En viktig erfarenhet i många regioner har därför varit att det är svårt och i många fall omöjligt att utifrån denna struktur göra väl riktade insatser utifrån akuta behov hos företag. Lärdomarna från Socialfondens kompetensutvecklingsprojekt, som av många bedömdes vara bäst anpassade för krisen, visade sig i praktiken ofta ta lite för lång tid från tanke till dess att utbildningarna genomfördes, med resultat att företagen inte alltid hade tid med insatserna i slutändan. Liknande erfarenheter finns beträffande satsningarna på Företagsakuter som i vissa fall kom igång först under senare delen av 2009 när behoven inte var lika akuta längre.

Swecos bedömning med utgångspunkt av den samlade genomgången blir således att den regionala tillväxtpolitiken med strukturfonderna verkar effektivast när den utgår från strategiska och strukturella behov och inte specifika kris- eller konjunkturinsatser. Sammantaget gör detta att insatser som snabbt når företag och individer under en krissituation har större möjlighet att ge positiv effekt. Enligt Sweco är det därför inte så förvånande att många företrädare på den regionala nivån lyfter fram just finansieringsfrämjande insatser till företag som den kanske mest tydliga och verkningfulla näringslivsinriktade åtgärden under krisen.

5.4.3 Avslutande ord

Tre korta reflektioner får avsluta studien med kartläggningen av åtgärder under finanskrisen 2008 och 2009.

Den första är hur tydligt och starkt Sveriges beroende är av vad som händer i omvärlden. För ett litet land som Sverige med en omfattande utrikeshandel och en finansmarknad som är väl integrerad med omvärlden, blir det uppenbart vilket starkt genomslag en global finanskris med följande konjunkturedgång får för den svenska ekonomin, såväl nationellt som regionalt.

Den andra är att Sverige trots detta har haft en egen kraft att genom politiskt agerande och åtgärder inom penning- och finanspolitik kunnat mildra konsekvenserna av den akuta krisen riktad mot finansmarknaderna och de följande effekterna i den reala ekonomin.

Det tredje är hur svårt det är att göra prognoser, och bedöma hur kraftfull och långvarig en kris kan bli. Inledningsvis under hösten 2008 undervärderades styrkan i nedgången vilket framgår av såväl regeringens bedömning av BNP-utveckling för 2009 som av Riksbankens höjning av styrräntan bara dagar innan krisen slog till. När det senare rustades för att krisen kunde bli långvarig, kom istället snart tecken på att botten var nådd och under hösten 2009 upplevde många företag att utsikterna blivit ljusare igen.

Referenslista

- Arbetsförmedlingen. (2010). De stora varslen de senaste åren. PM Arbetsförmedlingen 2010-03-17.
- ESF-rådet. (2010). Socialfonden i siffror - projektens deltagare och nytta. APeL Forskning och utveckling 2010.
- ESF-rådet. (2009). Stort intresse för kompetensutvecklingspengar från Socialfonden. (pressmeddelande 15 april 2009)
- Finansdepartementet. (2008). Budgetproposition för 2009: Fler i arbete - tryggad välfärd (proposition 2008/09:1).
- Finansdepartementet. (2009). 2009 års proposition om vartilläggsbudget (proposition 2008/09:99).
- Finansdepartementet. (2009). Budgetproposition för 2010: Jobba Sverige ur krisen (proposition 2009/10:1).
- Finansdepartementet. (2009). Höstilläggsbudget för 2009 (proposition 2009/10:2).
- Finansdepartementet. (2009). Regeringens proposition: Åtgärder för jobb och omställning (proposition 2008/09:97).
- Finansdepartementet. (2009). Vårpropositionen 2009: En ansvarsfull politik för att värna välfärden (proposition 2008/09:100).
- Finansdepartementet. (2010). 2010 år ekonomiska vårproposition (proposition 2009/10:100)
- Finansinspektionen. (2009). Effekterna av de statliga stabilitetsåtgärderna - Åttonde rapporten 2009.
- Finanspolitiska Rådet. (2009). Studier i finanspolitik 2009/. Rikard Forslid och Karen Helene Ulltveit-Moe: Industripolitik för den svenska fordonsindustrin.
- Finanspolitiska Rådet. (2009). Studier i finanspolitik 2009/1, Clas Bergström: Finanskrisen och den svenska krishantering under hösten 2008/vintern 2009
- Finanspolitiska Rådet. (2009). Svensk Finanspolitik 2009.
- Finanspolitiska Rådet. (2010). Svensk Finanspolitik 2010.
- Karlstad Universitet. (2011). Krisen kom plötsligt - En värmländsk berättelse om den globala finanskrisen. Karlstad University Press.
- Kommunforskning i Västsverige. (2011). Sara Brorström. Finanskrisen i backspegeln - Kris eller inte kris?
- Konjunkturinstitutet. (2012). Effekter av de tillfälliga statsbidragen till kommunsektorn under finanskrisen. (Nr 16. 2012).
- Luleå tekniska universitet. (2010) Temagruppen Arbetsplatslärande och omställning i arbetslivet. Fallstudier av varselprojekt inom Europeiska socialfonden, (A&Os rapportserie nr 1: 2010)
- Luleå tekniska universitet. (2011). Temagruppen Arbetsplatslärande och omställning i arbetslivet. Stefan Ekenberg m.fl. Att kompetensutveckla sig ur en kris.

- Luleå tekniska universitet. (2012). Anna Holmgren m.fl. Temagruppen Arbetsplatslärande och omställning i arbetslivet. Arbetsplatslärande i kristid - En intervjubok om människor som trotsade finanskrisen.
- Näringsdepartementet (2009). För ett starkare Sverige - Regionala samordnare i samarbete med den svenska regeringen.
- Näringsdepartementet. (2010). Strategisk uppföljning av En nationell strategi för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning 2007-2013 (Ds 2009:69)
- Näringsdepartementet. Länens rapportering till regeringen inom Varselsamordningsuppdraget, december 2008 och febr. 2009. (material har erhållits genom Näringsdepartementet hösten 2012).
- Regeringskansliet. (2008). 8,3 miljarder kronor för jobb och omställning. Promemoria 2008-12-05.
- Regeringskansliet. (2008). Stärkta insatser för fordonsindustrin: Promemoria 2008-12-11
- Regeringskansliet. (2009). Sveriges handlingsprogram för tillväxt och sysselsättning - uppföljningsrapport 2009. Regeringens skrivelse 2009/10:34,
- Riksgälden. (2010). Utvärdering av regeringens åtgärder till stöd för kreditförsörjningen, Riksgälden. Regeringsrapport 2010-01-31. Dnr 2010/124.
- Riksrevisionen. (2009). Statens garantier i finanskrisen. RiR 2009:26
- Riksrevisionen. (2011). Riksrevisionens granskning av Stabilitetsfonden: Stabilitetsfonden Gör den skäl för namnet? (RiR 2011:26)
- Statskontoret. (2011). Samordning av varselinsatser under finanskrisen åren 2008 och 2009, Statskontoret 2011:11
- Sweco Eurofutures. (2009). Genomförandevärdering av strukturfonderna. Delrapport 2, maj 2009.
- Sveriges Kommuner och Landsting (2010). – Om kommunernas och landstingens ekonomi, Ekonomirapporten - december 2010.
- Tillväxtanalys. (2009). Statligt stöd till näringslivet 2008. Tillväxtanalys 2009:04
- Tillväxtanalys. (2010). Statligt stöd till näringslivet 2009. Tillväxtanalys 2010:06
- Tillväxtverket. (2010). Mellersta Norrland. Projekt under perioden augusti 2007 - april 2010 inom EU:s regionala strukturfondsprogram.
- Tillväxtverket. (2010). Norra Mellansverige. Projekt under perioden augusti 2007 - april 2010 inom EU:s regionala strukturfondsprogram.
- Tillväxtverket. (2010). Skåne-Blekinge. Projekt under perioden augusti 2007 - juni 2011 inom EU:s regionala strukturfondsprogram.
- Tillväxtverket. (2010). Småland och Öarna. Projekt under perioden augusti 2007 - juni 2010 inom EU:s regionala strukturfondsprogram.
- Tillväxtverket. (2010). Stockholm. Projekten inom EU:s regionala strukturfondsprogram i Stockholm och Östra Mellansverige under perioden 16 augusti 2007 - 30 juni 2009.
- Tillväxtverket. (2010). Västsverige. Projekt under perioden augusti 2007 - april 2010 inom EU:s regionala strukturfondsprogram.

Tillväxtverket. (2010). Östra Mellansverige Projekt under perioden augusti 2007 - april 2010 inom EU:s regionala strukturfondsprogram.

Tillväxtverket. (2010). Övre Norrland. Projekt under perioden augusti 2007 - april 2010 inom EU:s regionala strukturfondsprogram.

Tillväxtanalys, myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser, är en gränsöverskridande organisation med 60 anställda. Huvudkontoret ligger i Östersund och vi har verksamhet i Stockholm, Brasilia, New Delhi, Peking, Tokyo och Washington D.C.

Tillväxtanalys ansvarar för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser och därigenom medverkar vi till:

- stärkt svensk konkurrenskraft och skapande av förutsättningar för fler jobb i fler och växande företag
- utvecklingskraft i alla delar av landet med stärkt lokal och regional konkurrenskraft, hållbar tillväxt och hållbar regional utveckling

Utgångspunkten är att forma en politik där tillväxt och hållbar utveckling går hand i hand. Huvuduppdraget preciseras i instruktionen och i regleringsbrevet. Där framgår bland annat att myndigheten ska:

- arbeta med omvärldsbevakning och policyspaning och sprida kunskap om trender och tillväxtpolitik
- genomföra analyser och utvärderingar som bidrar till att riva tillväxthinder
- göra systemutvärderingar som underlättar prioritering och effektivisering av tillväxtpolitikens inriktning och utformning
- svara för produktion, utveckling och spridning av officiell statistik, fakta från databaser och tillgänglighetsanalyser

Om Working paper/PM-serien: Exempel på publikationer i serien är metodresonemang, delrapporter och underlagsrapporter.

Övriga serier:

Rapportserien – Tillväxtanalys huvudsakliga kanal för publikationer.

Statistikserien – löpande statistikproduktion.

Svar Direkt – uppdrag som ska redovisas med kort varsel.